

08 | **Série článků**
Exodus obyvatel Tridentska
za Velké války

45 | **Matěj Matela**
Veteráni od Solferina
zpod Šeráku

53 | **Jiří Fiala**
Třísté jubileum vzniku
Caesarovy kašny

TÉMA ČÍSLA
Itálie

m muzeum
Zábřeh

5. ČERVNA – 21. ZÁŘÍ 2025

VSTUPNÉ: PLNÉ 40 Kč, SNIŽENÉ 30 Kč, DĚTI DO 3 LET ZDARMA

Muzeum otevřeno celoročně |
úterý–neděle | 9.00–12.00, 12.30–17.00

Za Zábřeha kolem světa

KROK 3/2025

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla:
Itálie

Obálka:
Malcesine, provincie Verona.
Foto: Jakub Volný.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 22., číslo 3
Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:
Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:
RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková
Mgr. Miloš Korhoň
PhDr. Martin Kučera
Mgr. Lubor Maloň
prof. Mgr. Jindřich Štreit
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Marie Gronychová
Mgr. Pavel Rušar
Mgr. Filip Gregor
RNDr. Lenka Prucková
Bc. Martina Vysloužilová, DiS.

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
IČO: 100625
tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
internet: www.vkol.cz/krok
facebook: https://www.facebook.com/
kulturninevue

Grafická úprava:
Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:
Booksprint s. r. o.

ISSN:
1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Číslo vychází:
20. 8. 2025

Obsah

- 03** Úvodník
(*Martin Kučera*)
- 04** Itálie, Italové a italština
(*Kvido Sandroni*)
- 08** Exodus obyvatel Tridentska
za Velké války
(*Martin Kučera*)
- 09** Uprchlíci z Tridentska
v Čechách a na Moravě
1915–1919
(*Veronika Holemářová*)
- 15** Druhý domov italských
uprchlíků v Prostějově
(*Václav Horák, Jana Krejčová*)
- 23** Italští uprchlíci
na Olomoucku v letech
1915–1918
(*Jana Krejčová*)
- 31** Stesk po domově
(*Pavel Malének*)
- 34** Zapsáno v deníku: Anna
Pasquini Mosele z Trentina
(*Eva Skříčková*)
- 40** Most mezi Tridentskem
a Moravou (*rozhovor*)
- 45** Veteráni od Solferina zpod
Šeráku (*Matěj Matela*)
- 53** Třísté jubileum vzniku
Caesarovy kašny v Olomouci
(*Jiří Fiala*)
- 62** Italský spolek v Olomouci
(*Jana Krejčová, Martin Kučera*)
- 66** Večer na Piazza del Popolo
v Římě (*František Všetíčka*)
- 69** Ravenna – pozdně antická
i renesančně Dantova
(*Ivan Hlavatý*)
- 79** Symfonické marše
v Ardenách (*Jan Švábenický*)
- 84** Giovanni Boccaccio:
650 let od smrti italského
velikána (*rozhovor*)
- ZE SBÍREK...**
- 89** Vlastivědného muzea
Jesenicka (*Jan Petrásek*)
- 92** Kulturní itinerář
- TÉMA ČÍSLA 4/2025:**
Zimní sporty

Pohled na Lago di Ledro s replikou domu postaveného na kůlech. Pozůstatky osídlení byly objeveny náhodou při poklesu hladiny jezera.
Foto: Pavel Oslík.

Úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, léto se pomalu chýlí k svému závěru – a s ním vychází i nové číslo revue KROK, které vám s nadcházejícím školním rokem předkládáme. Tentokrát jsme se rozhodli věnovat pozornost Itálii – zemi, kterou Češi právem řadí mezi své nejoblíbenější dovolenkové destinace. Nejen pro temperamentní italštinu, moře, slunce a výtečnou kuchyni, ale především pro bohatství kulturních památek, umění, hudbu i jedinečný životní styl. Každý si zde najde to své – ať hledá relaxaci, poznání, nebo inspiraci.

Itálie a české země mají více společného, než by se mohlo na první pohled zdát. Historie našich vzájemných kontaktů sahá hluboko – od umění a architektury přes obchod až po válečné události. Mnohé z těchto stop najdeme v Tridentsku, regionu na severu Itálie, známému svými vinicemi, ovocnými a olivovými sady, jezery, horskými scenériemi a také pevným otiskem v česko-italské historii.

Například v městečku Arco se každoročně za účasti hostů z ČR připomíná památka čtyř česko-slovenských legionářů, kteří byli po zajetí zbaveni života, a to paradoxně těsně před koncem Velké války. Památník nacházející se v ústraní pod skálou v olivovém háji, socha sv. Václava i ulice nesoucí název *Via Legionari Cecoslovacchi* připomínají tragické a lidsky silné momenty naší společné minulosti.

Z Arca je to kousek k pobřeží největšího italského jezera Lago di Garda, které je vyhledávaným cílem zahraničních turistů nejen pro středomořský ráz klimatu, ale i jako ideální místo pro odpočinek a aktivní trávení volného času. K návštěvě vybízí malebná města jako Riva del Garda, Limone sul Garda, Malcesine a řada dalších.

O něco výše položené Lago di Ledro možná není tak známé, ale má své osobité kouzlo. Mikroregion nabízí nejen nádhernou přírodu (na jaře pestře kvetoucí horské louky), ale také stopy pravěkého osídlení, rodinný pivovar s „českým“ pivem, muzeum lékárenství, ve kterém je možné zakoupit místní likéry, či lesopark, v němž umělecká díla postupně pohlcuje vegetace.

Zvláštní vztah k Čechům zde není náhodný – v době první světové války našly tisíce Italů, a to i z obcí Ledrenského údolí, útočiště v Čechách a na Moravě. Jejich potomci dodnes uchovávají střípky společné paměti – ať už v podobě českých slov, upomínkových předmětů, fotografií, nebo receptů, například na švestkové knedlíky a lívance. Místní ulice jsou pojmenovány podle českých měst a obcí. Silný příběh solidarity a přátelství nebyl naštěstí zapomenut. Zdejší obyvatelé jsou Čechům dodnes vděční za druhý domov, kterého se jejich předkům u nás dostalo.

Martin Kučera

Itálie, Italové a italština

KVIDO SANDRONI

Italská republika

Od 2. června 1946 je Itálie parlamentní republikou. Ústava Italské republiky umožňuje občanům podílet se na politickém životě na čtyřech úrovních: obecní a městská správa (Comune), okres (Provincia), kraj (Regione) a parlament (Parlamento). Comune zastává roli obecního i městského úřadu; liší se pouze počtem zastupitelů v závislosti na velikosti a počtu obyvatel. Funkci starosty nebo primátora vykonává „sindaco“. V Itálii existuje celkem 8 095 obcí (Comune), 110 okresů a 20 krajů.

Nejvyšším zákonodárným orgánem je parlament složený ze dvou komor. Prezident republiky je volen parlamentem, zatímco předsedové vlád krajů, okresů i samotní starostové (sindaci) jsou voleni přímo občany většinovým systémem.

Zajímavostí italského demokratického systému je rozdělení bezpečnostních složek. Vedle policie zde fungují i carabinieri. Obě složky mají stejné pravomoci, ale policie spadá pod ministerstvo vnitra a carabinieri pod ministerstvo obrany. V případě selhání jednoho rezortu může druhý zaručit chod demokracie.

Zda je tento politický a bezpečnostní systém opravdu nejlepším receptem pro transparentní a dynamické fungování demokracie, je spornou otázkou, na kterou nelze jednoznačně odpovědět. Na jedné straně znemožňuje nástup totality, na druhé straně může vést k neefektivnímu řízení, nedostatečné koordinaci a plýtvání zdroji.

Italské státní svátky

1. 1. Capodanno, Nový rok
6. 1. Epifania (Befana), Tři králové
- Pohyblivý svátek: Pasqua, Velikonoce
- Pohyblivý svátek: Pasquetta, Velikonoční pondělí
25. 4. Festa della Liberazione, Svátek osvobození
1. 5. Festa del Lavoro, Svátek práce
2. 6. Festa della Repubblica, Svátek republiky
15. 8. Assunzione della Vergine Maria (Ferragosto), Nanebevzetí Panny Marie
1. 11. Festa di Ognisanti, Svátek všech svatých
8. 12. Immacolata concezione della Vergine Maria, Neposkvrněné početí Panny Marie
25. 12. Natale, Vánoce
26. 12. Santo Stefano, Štěpán

Zvyky a obyčje Italů

Vánoce

V Itálii neexistuje vnímání Štědrého dne, na které jsme zvyklí v českých zemích.

Dne 24. prosince se slaví Vigilia di Natale – půst a příprava na Vánoce. Některé rodiny zdobí stromek již 8. prosince u příležitosti Neposkrvněného početí Panny Marie, jiné až kolem 22. prosince.

Večeře se liší podle regionu, ale tradiční český kapr a bramborový salát chybí. V přímořské Itálii dominují ryby – oblíbení jsou úhoř, losos, mořské plody a smažené drobné ryby. Kapr je považován za podřadnou rybu. Cukroví na stole nečekejte – místo něj se podává Panettone a Pandoro. Panettone připomíná českou vánočku, je kulatý, s kandovaným ovocem. Pandoro je máslový, nadýchaný, osmihranný bochník. Tyto typické vánoční buchty se kupují hotové a jsou symbolem současných italských Vánoc.

Narozeniny a jmeniny

V Itálii se narozeniny slaví, ale méně se zdůrazňují kulatiny. Oslava bývá v pizzerii – každý si platí své, oslavenec jen dort a přípitek. Důležitý je společný čas, ne dlouhé posezení na účet hostitele. Pozvánka obsahuje místo a datum – kdo nepřijde, s tím se oslavenec maximálně sejde na kávu, ale už nepřipravuje další pohoštění.

Jmeniny se slaví velmi skromně. Jména v italském kalendáři jsou uvedena podle církevního kalendáře, takže každý den je památkou na určitého světce nebo světici. Lidé si popřejí osobně nebo zavolají. Dárky nebo přání poštou nejsou běžné.

Svatba

Svatby probíhají nejčastěji v kostele, ale i na úřadě nebo na alternativních místech. Po obřadu hosté

házejí na novomanžele rýží či těstoviny jako přání štěstí a bohatství. Tento zvyk je dodržován v celé Itálii jak ve městech, tak i na vesnici. Následuje konvoj aut s mašlemi a troubením do restaurace. Na italské svatbě bývá mnoho hostů (běžná má kolem 70, větší přes 100), hostina bývá kratší než v Česku – cca 6 hodin, poté hosté odjíždějí, není jim zajištěn nocleh, jak bývá často zvykem ve střední Evropě. Hosté při odchodu z hostiny dostávají malý okrasný uzlíček (la bomboniera), v němž jsou zabaleny tři mandle v cukru na památku toho dne. Na uzlíčku je lísteček se jmény novomanželů a datem svatby. K uzlíčku se připevňuje ještě umělecký ozdobný předmět, aby památka byla opravdu na celý život.

Italská kuchyně

Zásady italské kuchyně spočívají v tom, že kuchař musí umět sladit různé suroviny tak, aby vynikly jednotlivé jednoduché chutě. Proto se k těstovinám podávají lehké omáčky, převážně ze zeleniny osmažené na olivovém oleji. K masu a rybám se zase nedělají omáčky zahuštěné moukou, aby byla zachována typická chuť určitého druhu masa. K masu se podává různě upravená zelenina, jako příloha slouží bílý chléb, který na italském stole nemůže nikdy chybět. Na prostřeném tabuli nesmí chybět ani voda a víno, protože Italové jsou zvyklí během jídla pít. Po jídle následuje známé espresso, které ukončuje oběd nebo večeři.

Abychom se dokázali vyznat v italském jídelním lístku, je nutno vysvětlit hlavní rozdíl mezi českou a italskou kuchyní. V italské kuchyni neexistuje „polévka a hlavní chod“, nýbrž „první a druhý chod“. Prvním chodem jsou jídla bezmasá: polévka, těstoviny, rýže. Druhým chodem jsou maso, ryby nebo

Venkov, Figline Valdarno, Toskánsko, Itálie. Zdroj: soukromý archiv, foto Angelo Sandroni.

studené mísy. Chléb je jedinou přílohou, všechno ostatní včetně brambor se počítá do oblohy. Těstoviny a rýže se nikdy nepodávají k masu a rybám.

Co nelze nabídnout italským hostům v České republice?

Italové si rádi dají českou polévku i maso s omáčkou a knedlíkem, ale těstoviny jako hlavní chod odmítnou, zvláště rozvařené. Těstoviny musí být uvařené „na zub“ (al dente) a podávají se výhradně jako první chod. Také rýže s masem je pro ně nezvyklá kombinace. Pokud byste chtěli, aby italský host odešel od stolu, stačí mu nabídnout sladké hlavní jídlo. Italové mají rádi zákusky, ale sladké hlavní jídlo (nudle s mákem, žemlovka) je pro ně nepřijatelné. Milují kávu, pijí výhradně espresso. Reakcí na tureckou kávu je velká nedůvěra nebo i mírné zděšení. Kvalitní rozpustná káva může naopak být pro Itala zajímavou změnou. Pivo vítají, ovocné destiláty méně – dávají přednost jemným likérům a bylinným nápojům.

Italský jazyk

Italština je románský jazyk odvozený z latiny. Nejblíže má ke španělštině, které Italové dobře rozumí. Výslovnost je snadná, jazyk zní hlasitě díky střídání samohlásek a souhlásek. Češi se učí italštinu rychle, protože struktura jazyka je jednoduchá: nemá pády, střední rod a řídí se jasnými pravidly. Obtíže může činit používání členů a složitě časování sloves – např. pět různých minulých časů. Italština je velmi muzikálním jazykem, proto se prosadila v lyrických operách. Díla Gioacchina Rossiniho, Giuseppe Verdiho a Giacoma Pucciniho jsou proslulá na celém světě a divadla je obvykle uvádějí v originále.

Italské výrazy v češtině

Mnoho italských slov se zabydlelo v češtině. Podívejme se na ta nejznámější:

basta = dost

basta fidli = konec, přestaneme, nechme toho. Vychází z vazby *basta fin lì* = stačí k tomuto bodu, končíme zde (na hudební partituru). Používalo se během hodiny hudby, lidová verze spojila *basta* a *fidlovat*, proto vznikla taková oblíbená a roztomilá česká vazba.

ferata = *strada ferrata* = železná cesta. V Alpách jsou tak označeny železné žebříky po náročnějších horských trasách.

late, latte = mléko. V italštině celý pojem je *latte macchiato* (poskvrněné mléko), protože se jedná o mléko s kávou. V češtině se používá jenom slovo *latte*, ale pozor, kdybychom si objednali *latte* v Itálii, tak dostaneme jenom horké mléko.

panini = chlebiček (doslova chlebičky, jedná se o tvar v množném čísle). V češtině používáme tento výraz pro zapečené plněné bílé pečivo. Jedná se o zkrácenou formu místo *panini caldi* (horké plněné pečivo). Když si v Itálii objednáme *panini*, tak nedáváme najevo, co vlastně chceme, neboť *panini* jsou veškeré plněné slané varianty pečiva.

parapet (*il parapetto* „*para petto* = chrání hrudník“) = zídka. *Il parapetto* je architektonická část, která zabrání k tomu, aby člověk spadl do volného prostoru: okno, terasa, most. Bývá právě ve výši hrudníku.

piccolo = malé. Tento výraz se prosadil v češtině pro označení malé kávy, malého *espressa*. V italštině tento pojem neexistuje, protože česká malá káva je normální italskou kávou.

Un caffè je výraz, kterým si objednáme klasické italské *espresso*. Větší káva se označuje jako *caffé lungo* (dlouhá káva).

saky paky (*sacchi pacchi*) = pytle balíky. Ve vojenském prostředí to mohl být pokyn ke stěhování nebo posunu jednotky: „*Berte svoje věci, pojedeme.*“ V současné italštině tato vazba není používána.

salto = skok. Slovo *salto* znamená skok. V češtině používáme toto slovo pro nebezpečný a náročný skok, ale v italštině je to obecné vyjádření pro všechny druhy skoků.

šupito presto (*subito presto*) = hned a rychle. Tato vazba asi byla běžná ve vojenském a pracovním prostředí, když v rámci rakouského mocnářství působili v českých zemích italští důstojníci a řemeslníci. Tuto vazbu současná italština stále používá.

vino = *vino*. *Il vino* v italštině je jenom nápoj z révy. Hroznové *vino* jako ovoce je *uva* (*s členem* = *l'uva*).

Kvido Sandroni (* 1970) se narodil v Praze. Po roce se celá rodina odstěhovala do Florencie, odkud pocházel otec. V Toskánsku absolvoval základní školu, gymnázium a studoval němčinu a angličtinu na FF Florentské univerzity. V Praze absolvoval dva semestry češtinu pro cizince na FF UK. Od roku 1997 žije v Olomouci, kde od roku 2004 vyučuje italský jazyk v kurzech pro veřejnost pořádaných olomouckým pobočným spolkem Společnosti přátel Itálie. Od roku 2022 je vedoucím jazykového a kulturního projektu *Toscana per te*. Kromě výuky se věnuje poradenství, tlumočení a překladům.

» info@prateleitalie-ol.eu

Exodus obyvatel Tridentska za Velké války

Zapomenutá kapitola našich dějin

MARTIN KUČERA

Letos si připomínáme 110 let od příchodu tridentských uprchlíků na území Čech a Moravy – události, která zůstává mimo hlavní učebnicové dějiny, přesto je dodnes silně aktuální. V květnu 1915 vstoupila Itálie do první světové

Pohled ze sedla Tremalzo. V pozadí pohoří Adamello.
Foto: Pavel Oslík.

války po boku Dohody a vyhlásila válku Rakousku-Uhersku. Oblasti jako Tridentsko, Jižní Tyrolsko a Přímoří se ze dne na den ocitly na frontové linii. A s tím začal masový přesun civilního obyvatelstva.

Tomuto tématu je mimořádně věnováno několik následujících článků, které přibližují osudy tridentských uprchlíků na Olomoucku a Prostějovsku, roli duchovních při evakuaci a adaptaci jejich krajanů u nás, svědectví žen a rovněž se ohlíží za dosa-
vadní česko-italskou spoluprací v této oblasti. Jeli-
kož jde o úzce vymezené historické téma, mohou
se některé faktografické informace v jednotlivých
příspěvcích mírně opakovat. Texty zaměřené na si-
tuaci na Prostějovsku a Olomoucku vycházejí ze
scénářů prostějovské a olomoucké výstavy *Druhý
domov*, na nichž se autorsky podíleli Veronika
Holemářová, Václav Horák, Jana Krejčová a Mar-
tin Kučera. Expozice v Prostějově je prodloužena
a potrvá do 4. ledna 2026, olomoucká část výstavy
bude slavnostně zahájena 25. září 2025. Na výstav-
ním projektu spolupracovali Muzeum a galerie
v Prostějově a Vědecká knihovna v Olomouci.
Jste srdečně zváni.

Uprchlíci z Tridentska v Čechách a na Moravě 1915–1919

VERONIKA HOLEMÁŘOVÁ

Dne 23. května 1915 vyhlásilo dosud neutrální Italské království válku Rakousko-Uhersku a vstoupilo tak do první světové války. Oblast dnešního Tridentska, od roku 1815 součást Rakouska-Uherska, se rázem ocitla přímo na frontové linii. Více než 100 000 civilních obyvatel tak muselo během velmi krátké doby opustit své domovy. Podle evakuačního plánu bylo přibližně 75 000 osob přemístěno do různých částí Rakouska-Uherska, zatímco asi 35 000, zejména z oblastí ovládaných italskou armádou, bylo přesunuto na území Itálie.

Jako cílové oblasti evakuace byly pro německy mluvící obyvatelstvo určeny regiony kolem řeky Salzach v Rakousku, italofonní obyvatelstvo bylo směřováno především do Dolního Rakouska, do Čech a na Moravu. Uprchlíci byli nakonec rozptýleni do přibližně tří tisíc míst po celé monarchii.

Většina obyvatel byla přesunuta během června a července 1915. Šlo převážně o ženy, děti a staré lidi, protože muži byli už téměř rok na frontě. Podle oficiálního nařízení si s sebou měli vzít jídlo na několik dní, příbor, deku a platný doklad. Zavazadla nesměla vážit více než 10–15 kilogramů.

Původně se předpokládalo, že opatření bude trvat jen tři měsíce, nakonec se však nucené vystěhování protáhlo na více než tři roky. Během několika hodin se lidé měli dostavit na určené železniční stanice. Mnozí z nich nikdy neopustili své domovy v horských údolích a najednou se museli vydat na dlouhou cestu do neznámých zemí. Celá situace byla velmi chaotická. Hlavní problémy vyplývaly z nedostatku dostupných vlaků, dlouhého čekání, nedostatku jídla a vody. Chyběl jasný plán ohledně cílových míst, kam měli uprchlíci dorazit. Ke stanicím, odkud vlaky odjížděly, se lidé často dostávali po dlouhých pochodech. Samotná cesta probíhala v dobytčích vagonech, které předtím sloužily k přepravě vojáků, koní nebo munice, chyběla sedadla i toalety. Cesta byla dlouhá, vyčerpávající a často přerušovaná kvůli průjezdu vojenských vlaků směřujících na frontu. Až v průběhu cesty se uprchlíci postupně dozvídali, kam směřují.

Uprchlíci dojeli do cílových stanic po pěti až šesti dnech náročné cesty. Následně byli rozmístěni do jednotlivých obcí: v Čechách šlo o 731 různých míst, na Moravě dokonce o 772. Na nádražích byli lidé rozdělováni do menších skupin, obvykle po 20 až 40 osobách, které byly dále převáženy

koňskými povozy do okolních vesnic. Míst vhodných k ubytování byl nedostatek a podmínky byly často provizorní. Uprchlíci tak byli umísťováni do škol, klášterů, továrních budov, statků, opuštěných domů či jiných objektů, které byly narychlo upraveny k obývání. Spalo se na podlahách na slámě, k vaření sloužila jednoduchá provizorní zařízení.

Místní obyvatelstvo nepřijímalo uprchlíky vždy s otevřenou náručí: válka dopadala na všechny bez rozdílu. Rakousko-Uhersko už od podzimu 1914 zavedlo válečné hospodářství, jehož cílem bylo přednostně zabezpečit potřeby armády. Mezi místním obyvatelstvem i některými představiteli úřadů panovalo navíc přesvědčení, že obyvatelé Tridentstva byli ze svých domovů odsunuti proto, že byli podezříváni ze sympatií k nepřátelské Itálii. Dále je třeba připomenout, že v roce 1915 se již

Dopisnice z roku 1916 zasláná dívce jménem Flora Casari jejím otcem na adresu Neu Povel (č.) 144, Olmütz, Mähren. Zdroj: soukromý archiv, Bruna Zecchini, Tiarno di Sotto, Ledro, Itálie.

na území Čech a Moravy nacházely tisíce uprchlíků z jiných částí Evropy. Situace tridentských uprchlíků v prvních měsících pobytu se lišila podle konkrétní lokality, dostupnosti zásob a postoje místních obyvatel. Přesto z dostupných zdrojů vyplývá, že ve většině případů se lidé snažili pomoci a tridentské uprchlíky přijímali s lidskostí, štedrostí a snahou o porozumění.

Uprchlíky na jejich cestě do neznáma doprovázelo přibližně 150 kněží. Odsun probíhal tak rychle, že mnozí z nich nestihli obdržet oficiální pokyny ani povolení k doprovodu. Kněží nebyli pouze duchovní oporou, ale jejich role byla mnohem širší. Po internaci nebo deportaci mnoha tridentských politiků a zástupců veřejného života zůstala církev jedinou organizovanou institucí, na kterou se lidé mohli spolehnout. Tento článek se zaměřuje právě na roli kněží – nejen jako duchovních průvodců, ale i významných postav v jednotlivých fázích exodu coby praktických pomocníků i kulturních prostředníků.

Pomoc uprchlíkům nepřicházela jen od kněží, ale také od místních a zemských správ, od parlamentních zástupců vysídleného obyvatelstva i od řady podpůrných výborů a komitétů. Jedním z nejdůležitějších byl Ústřední výbor pro uprchlíky z jihu (*Hilfskomitee für die Flüchtlinge aus dem Süden*), který vznikl 12. července 1915 ve Vídni. Mezi jeho členy byli i někteří poslanci z Tridentstva, například Alcide De Gasperi, a především tridentský biskupský komisař P. Germano Dalpiaz. Jednou z nejvýraznějších osobností tehdejší církevní pomoci byl tridentský arcibiskup Celestino Endrici, nazývaný „biskup uprchlíků“, který na počátku exodu vyzval kněze, aby své farníky neopouštěli, ale aby s nimi sdíleli jejich

osud a doprovázeli je na jejich cestě. Sám byl v březnu 1916 internován a až do listopadu 1918 žil v cisterciáckém klášteře Heiligenkreuz u Vídně. Právě Endrici jmenoval Dalpiaz biskupským komisařem pro uprchlíky. Dalpiaz vykonával svěřený úkol s obrovským nasazením, organizačními schopnostmi a diplomatickým uměním. Aby získal co nejpresnější představu o podmínkách, ve kterých se uprchlíci nacházejí, zosledal kněžím podrobný formulář s názvem *Zpráva o duchovní péči o uprchlíky Tridentské diecéze pro biskupský výbor ve Vídni* (Relazione sulla cura d'anime dei profughi della Diocesi di Trento al Commissariato Vescovile – Vienna). Formulář se dotazoval na osobní situaci kněze, název diecéze a farnosti, vzdálenost mezi ním a uprchlíky, počet a původ uprchlíků, možnosti sloužit bohoslužby a na účast uprchlíků na nich, na přístup ke vzdělání, péči o nemocné uprchlíky a osiřelé děti i vliv prostředí na každodenní náboženský a morální život uprchlíků. Odpovědi, které Dalpiaz obdržel, spolu s následnou korespondencí vytvořily cenný a ucelený obraz situace uprchlíků. Tato dokumentace – včetně formulářů, pohlednic a různých písemností – je dnes uložena v Tridentském diecézním archivu (Archivio Diocesano Tridentino di Trento) a představuje jedinečné svědectví o rozsahu a významu Dalpiazovy činnosti.

Místní katoličtí duchovní přijímali tridentské kněze od samého začátku velkoryse a vstřícně. Umožňovali jim sloužit bohoslužby ve svých kostelech. Tridentští kněží si udržovali stálý kontakt jak mezi sebou, tak i s místními faráři. Komunikace probíhala převážně v němčině, někdy v italštině – a někteří tridentští kněží se dokonce začali učit česky. První rozhovory se někdy vedly i v latině,

společném jazyce církve. Místní faráři navíc pomáhali uprchlíkům i s praktickými záležitostmi – například s vyplňováním žádostí adresovaných komitétům.

Úkol kněží byl všestranný – starali se i o uprchlíky v těch nejodlehlejších oblastech. Pomáhali jim žádat o podporu, oblečení a potraviny, řešili potíže s ubytováním, pomáhali se začleněním vysídlených rodin do místních komunit, často sjednocovali rodiny rozdělené během exodu, poskytovali morální oporu i duchovní útěchu. Vedli bohoslužby, kázali, zpovídali a zajišťovali výuku dětí. Často byli jediní, kdo dokázal komunikovat s úřady – ocitali se tak v roli překladatelů i zástupců uprchlíků při jednání s úřady. Zapisovali svatby, narození i úmrtí. Postupně se jim podařilo uspořádat i poutě a náboženské slavnosti, které měly pro uprchlíky hluboký význam – byly jedinou příležitostí k setkávání, sdílení identity. Na Moravě to byly poutě na Svatý Kopeček u Olomouce nebo Hostýn, v Čechách pak na Svatou Horu u Příbrami.

Z korespondence kněží je zřejmé, jak velké úsilí své službě věnovali. Zároveň v jejich slovech zaznívá i lidská rovina – únava, bezmoc, rozhořčení nebo psychické vyčerpání. Ne všichni vždy zvládali takovou tíhu odpovědnosti. Po příjezdu čelili stejným podmínkám jako ostatní: zimě, hladu i nejistotě. Kněží si přesto velmi dobře uvědomovali, jak důležité je být mezi lidmi, naslouchat jim a pomáhat. Bez ohledu na únavu se vydávali na časté a namáhavé cesty. Jeden z nich měl na starosti dokonce pětadvacet vesnic. Na rozdíl od samotných uprchlíků, jejichž pohyb byl přísně omezen, mohli kněží cestovat bez zvláštního povolení. Někdy používali vlaky, ale většinou museli chodit pěšky, často po mnoho hodin.

Skutečnost, že většina uprchlíků dorazila do Čech a na Moravu na jaře a v létě roku 1915 a nikdo tehdy netušil, jak dlouho jejich pobyt potrvá, přinesla první vážné problémy s příchodem chladných měsíců. Většina lidí si s sebou vzala jen

[illegible]

Část Zprávy o duchovní péči o uprchlíky Tridentské diecéze
pro biskupský výbor ve Vidni sestavená P. Orestem Rauzim.
Zdroj: Archivio Diocesano Tridentino di Trento, Fondo profughi,
Fasc. n. 165, Trento, Itálie.

oblečení, které měla práve na sobě. Už na podzim se ukázalo, jak kritická je situace. Kněží se ve svých dopisech obraceli na úřady a podpůrné výbory s prosbami o oblečení, či alespoň o látky na šití, žádali i o příkrývky. Pomoc však přicházela pomalu a často v nedostatečném množství – někdy se zásilky cestou ztratily. Například P. Rauzi psal 19. srpna 1915 z Olomouce tridentskému komitétu: „Právě jsem obdržel bednu s oblečením pro uprchlíky a s hlubokou vděčností děkuji za bratrskou dobročinnost jménem těchto ubohých lidí bez domova a bez pomoci. Opět se obracím na štědrost výboru, neb jsme zde daleko (...) a potřeby jsou velké, velmi velké. Dorazili další uprchlíci z Tiarno di Sotto v bídném stavu. Ještě jednou tisícere díky. Dnes je téměř zimní den.“

Scházely i potraviny. Chyběla především mouka a kukuřičná krupice, která byla základní surovinou pro přípravu polenty – tradičního jídla tridentských rodin. V roce 1916 se situace ještě zhoršila a uprchlíci začali skutečně trpět hladem. K sehnání už nebyla ani mouka, ani brambory. Výbor pro pomoc uprchlíkům začal organizovat společné nákupy potravin, dřeva a uhlí. Stát sice poskytoval uprchlíkům finanční podporu, ta ale byla závislá na rozhodnutí jednotlivých obcí a mohla být kdykoliv snížena nebo zcela odebrána.

Kněží pomáhali uprchlíkům i s hledáním práce – nejčastěji u místních zemědělců, kteří zoufale postrádali pracovní sílu, protože většina mužů byla na frontě. Jiní uprchlíci našli zaměstnání v továrnách. Mnoho žen pracovalo například v tabákových továrnách v Jihlavě, Táboře, Kutné Hoře a Českých Budějovicích. Za příklad šťastného osudu lze považovat příběh mužů z Valle di Ledro, kteří byli odborníky na výrobu cvoků pro

Pouť tridentských uprchlíků na Svatý Hostýn 24. května 1916. Zdroj: Laboratorio di storia di Rovereto.

obuv – nezbytných pro vojenské boty, obzvlášť v horském terénu. Ledrenský kněz P. Girolamo Viviani sestavil seznam, na jehož základě byly stovky mužů odvolány z fronty – spolu s nimi ale také učitelé, úředníci, účetní nebo vojáci z Terstu. Cvoky pak vyráběli v továrně poblíž rakouského St. Pöltenu. Díky svému řemeslu si tak tito muži zachránili život.

Jednou z velkých obtíží, kterým uprchlíci po příchodu do Čech a na Moravu čelili, byla jazyková bariéra. První, kdo ji dokázal překonat, byly děti. Při hrách s místními dětmi si samy vytvářely zvláštní směs italštiny a češtiny a stávaly se tak nepostradatelnými tlumočníky pro

své rodiny. Mnohé děti začaly chodit do místních škol a rychle si osvojily nový jazyk i prostředí. Jedním z hlavních úkolů kněží se stala výuka dětí. Tridentští učitelé a učitelky byli vyzváni, aby ve vzdělávání pokračovali i v exilu, ačkoli organizace výuky byla kvůli rozptýlenosti uprchlíků velmi náročná. Některým kněžím se podařilo založit školy s tridentskými učiteli, nebo dokonce postupně vytvořit malé knihovny. Podle některých pramenů bylo ke konci roku 1917 zřízeno pro uprchlíky 140 italských škol, které navštěvovalo asi 16 000 dětí. Například P. Alfonso Demon-te denně docházel pěšky dvě hodiny do Choliný u Litovle, aby tam vyučoval katechismus – děti

však často chyběly, protože „neměly boty ani šaty“. V jiných oblastech děti navštěvovaly místní školy společně s českými žáky.

Na Olomoucko dorazili první uprchlíci 7. června 1915. V této oblasti působilo přibližně patnáct tridentských kněží. Nejvýznamnější z nich byl P. Rauzi z Levica, který měl na starost celou olomouckou diecézi a jako jediný z tridentských kněží zde kázal i česky. Z jeho *Zpráv o duchovní péči o uprchlíky* ze začátku června 1915 vyplývá, že pravidelně navštěvoval uprchlíky rozptýlené ve více než 40 obcích v okolí Olomouce. V jednotlivých vesnicích se počty uprchlíků pohybovaly od několika málo osob až po desítky – například v Nové Ulici jich bylo 40, na Povelu 70, ve Slatinicích 43 nebo v Hlubočkách 30. Podobně rozsáhlý okruh měl i P. Giuseppe Degasperi, který pečoval o uprchlíky v Dolanech a dalších více než dvaceti vesnicích na sever a východ od Olomouce. Na Prostějovsku působil P. Vittorio Merler, který se staral o uprchlíky v Prostějově, Vrahovicích a Držovicích.

Někteří uprchlíci se do svých domovů mohli začít vracet již během roku 1917, oficiálně ale návrat začal až v prosinci 1918. Kněží své krajany doprovázeli při jejich návratu domů a poskytovali jim důležitou oporu i v období, které následovalo. Po svém návratu se uprchlíci ocitli tváří v tvář zpustošené zemi – jejich domovy byly zničeny nebo vyrabovány, lesy a pastviny zdevastovány zákopy a bombardováním, stáje prázdné, salaše rozbořené a infrastruktura zcela zničená. Solidarita mezi lidmi ale přetrvala a přátelství, která během pobytu tridentských uprchlíků v Čechách a na Moravě vznikla, stále připomínáme a dále udržujeme. Jak napsal tridentský arcibiskup Lauro Tisi ve svém pozdravu u příležitosti *Italských dnů* v Olomouci v roce 2019: *„V tom být uprchlíky, v nutnosti uprchnout kvůli kruté a nespravedlivé válce, je mimořádně aktuální ponaučení – když myslíme na ty, kteří jsou v současné době nuceni opouštět místa, kde se narodili, a utíkají před chudobou a válkou, aby se snažili znovu obrodit jinde. Kéž nám Bůh pomáhá, abychom nezapomínali na minulost a nezavírali oči před přítomností.“*

Veronika Holemářová (* 1980) pochází z Hamrů nad Sázavou. Po mnoha letech strávených v Itálii žije od roku 2016 v Olomouci. Právě zde se začala věnovat tématu tridentských uprchlíků v Čechách a na Moravě, kterému zasvětila i svou bakalářskou práci na Filozofické fakultě Univerzity Palackého, obhájenou v roce 2024. Spolupracuje s řadou českých i italských kulturních spolků a institucí.

» veronika.holemarova@gmail.com

Druhý domov italských uprchlíků v Prostějově

VÁCLAV HORÁK, JANA KREJČOVÁ

Vídeňský kongres (1815) přiřkl Rakouskému císařství některá italsky hovořící území. Během 19. století však Rakousko přišlo o Lombardii a Benátsko. Po sjednocovacím procesu Itálie (ukončeném 1870) však stále trval zájem o zbylá italsky hovořící území. Jednalo se o Tridentsko, Jižní Tyrolsko a Přímoří. Zejména v Tridentsku se projevovaly separační snahy, protože oblast byla italsky hovořící z drtivé většiny. Rakousko-Uhersko samozřejmě tyto snahy potlačovalo. Není tedy divu, že již v roce 1912 byl pro případ válečného konfliktu hotový plán na vysídlení hraničních oblastí sousedících s Itálií.

Tento příspěvek je věnován zejména obyvatelům Ledrenského údolí poblíž jezera Lago di Garda, nedaleko kterého procházela rakousko-italská hranice a po vstupu Itálie do války se zde očekávaly těžké boje. Obyvatelé oblasti válku pocítili už v roce 1914, kdy bylo mnoho mladých mužů povoláno do zbraně na srbskou nebo haličskou frontu. I začátek roku 1915 byl pro ně těžký, protože všichni muži do padesáti let, kteří ještě mobilizováni nebyli, museli buď na frontu, nebo na stavby budované pro válečné účely. Na hospodaření tedy zbyli už jen staří lidé, ženy a děti.

Dne 21. května 1915 ráno našli lidé vylepené vyhlášky, které obyvatelům nařizovaly postupné vystěhování celé oblasti. Nejdříve měla odejít spodní část údolí, nakonec i ta horní. Každá vesnice měla stanovený přesný harmonogram, kdy musí být její obyvatelé na nádraží ve městě Riva del Garda. Odtud byli tito lidé přepravováni vlaky (většinou nákladními, osobní byly pouze pro nemocné nebo těhotné) do zázemí na sever rakouského mocnářství podle předem stanoveného plánu a možností propustnosti železniční sítě. Mnoho vlaků totiž jelo opačným směrem s vojáky na nově otevřenou frontu. Každý z uprchlíků si s sebou mohl vzít jediné zavazadlo o hmotnosti 10 až 15 kg. Nařízeno bylo jídlo na několik dní, příbor, příkrývka a platný dokument prokazující totožnost. Obydlí museli všichni nechat odečtená, vojáci chodili a kontrolovali, zda všichni odešli. Kdo neodešel dobrovolně, toho odvedli vojáci násilím.

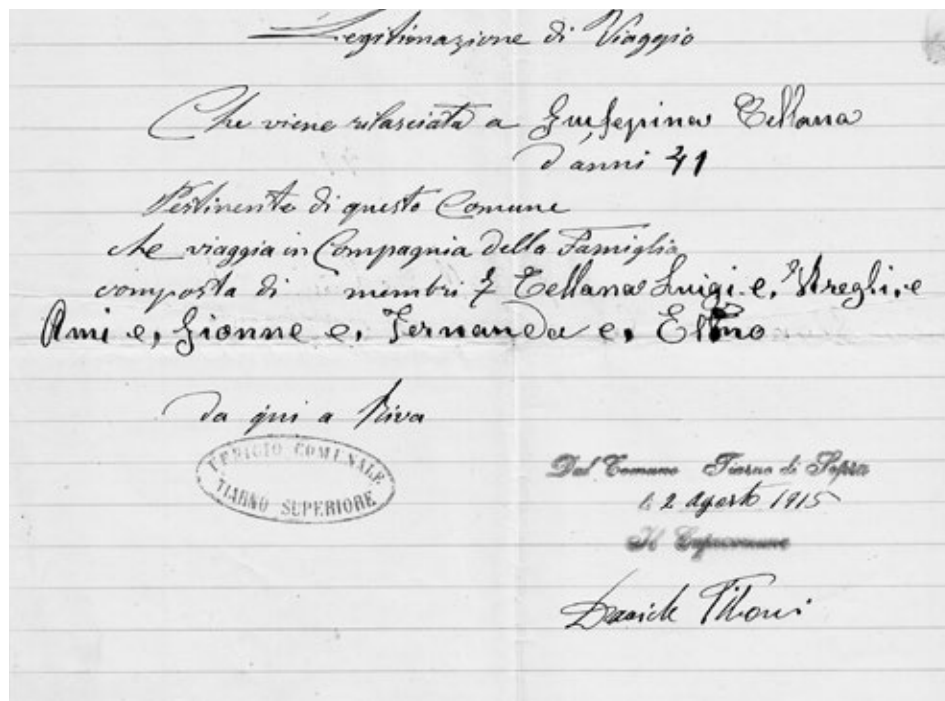
Cesta vlakem trvala několik dní. Mnozí ani netušili, kam a jak dlouho pojedou. Italští uprchlíci našli svůj nový domov snad ve všech rakouských zemích, hodně jich také skončilo v Čechách a na Moravě. Pro mnohé to byla první cesta mimo

domov, což zejména pro staré lidi znamenalo velmi traumatizující zážitek.

Prostějov první italské uprchlíky očekával podle původního plánu ve čtvrtek 22. července 1915 ve 22.55 hod. Avšak vlak dorazil až 23. července 1915 ke třetí hodině ráno. Dle úředních záznamů přivezl 771 osob, které byly evakuovány z Přímoří. Ubytování bylo zajištěno na verandě zahradní restaurace Akciového pivovaru, pro „lepší lidi“ v hostincích. Po příjezdu se všichni podrobili lékařské prohlídce. Jazyková bariéra činila kontakt s domácím obyvatelstvem obtížným. V případě potřeby v Prostějově tlumočili profesor obchodní akademie Jan Hausser, profesor náboženství na prostějovské reálce ThDr. Josef Černík a advokát JUDr. Josef Škrach.

Další skupina o 168 osobách dorazila do Prostějova 9. srpna 1915. Byli to uprchlíci z tridentské diecéze (tj. z Rovereta, Levica, Tiarno di Sotto a Tiarno di Sopra). Doprovázel je P. Vittorio Merler, arcikněz z Levica. Uprchlíci byli ubytováni také v hostinci pivovaru Dvořák & Binko na Rudolfově náměstí (dnes Husserlovo nám.), v První prostějovské sladovně, někteří uprchlíci spali na verandě Národně-sociálního domu. Obecně platil při ubytovávání uprchlíků princip umístit je těsně po příjezdu do nějakých větších společných prostor a následně je po jednotlivých rodinách přesouvat do volných bytů.

Prostějovské okresní hejtmanství oslovilo majitele volných nemovitostí a možností k ubytování

Cestovní legitimace pro rodinu Guiseppiny Cellana z Tiarno di Sopra. Zdroj: SOKA Prostějov.

postupně přibývalo. Uprchlíci byli umístěni také v dělnických bytech cihelen v Prostějově (tři cihelny), v Držovicích, ve Vrahovicích a na dalších místech v Prostějově: Anenská č. 42; B. Němcové; Brandlova č. 10; Brecherova č. 10 (dnes Uprkova); Brněnská č. 66, 68 a 70; Česká č. 1 a 17; Dobytčí trh (dnes Husovo nám.) č. 4, 28, 34, 37 45, 48, 52, 77, 81, 82 a 88; Havlíčkova č. 19; Karlov č. 7, 9 a 14; Knihařská č. 9; Komenská č. 5; Kostelecká č. 9 a 15; Libušinka č. 9; Liechtenštejnská (dnes Jihoslovenská) č. 5, 7 a 23; Na Hrázi č. 11; Na Příhoně č. 4; nám. Františka Josefa (dnes nám. T. G. Masaryka) č. 9, 16, 31, 42 a 72; Nová ulice (dnes Dobrovského) č. 7; Petrská (dnes Wolkerova) č. 4 a 30; Plumlovská č. 4, 58 a 70; Pod Kosířem č. 9, 11, 41 a 43; Quergasse (dnes Lutínova) č. 5; Rostislavova č. 3; Rozhonová č. 5; Rudolfovo nám. (dnes nám. E. Husserla) č. 15 a 16; Slovenská č. 4; Smetanovo nám. (dnes Vojáckovo nám.) č. 2; Sokolská č. 14 a 25; Sušilova č. 2; Svatoplukova č. 21 a 34; Šlikova č. 1; Štěpánská (dnes Tylova) č. 41; Tetín č. 18 a 22; Trávnícká č. 25 a 47; U Templu (dnes nám. Svatopluka Čecha) č. 6; Újezd č. 9; Vodní č. 26; Vrahovice č. 1, 9, 25, 41, 111, 117, 179, 180 a 206; Žeranovská č. 22, 27 a 38; Žerotínovo nám. (dnes Žižkovo nám.) č. 5, 13 a 15; Živnostenský dům (dnes Poděbradovo nám.) č. 8. Majitelé volných bytů dostávali nájemné od státu.

Také některé další obce na Prostějovsku se staly novým domovem pro uprchlíky. Byly to např. Čechovice, Slatinky, Mostkovice, Buková, Lipová, Protivanov, Kobeřice nebo Želeč.

Italští uprchlíci potřebovali pomoc – materiální i duchovní. Primárně bylo úkolem státu se o uprchlíky hmotně postarat. Tito lidé tedy od státu pobírali podporu. Ministerstvo vnitra posílalo prostředky na příslušná okresní hejtmanství, která

je zase rozdělovala do obcí, kde byli uprchlíci ubytováni. Státem byly prostřednictvím okresních hejtmanství zřízeny podpůrné komise, které měly potřeby uprchlíků kontrolovat a řešit. Komisi pro jihorakouské uprchlíky, jak zněl oficiální název, v Prostějově předsedal advokát JUDr. Josef Škrach, místopředsdou byl spolumajitel továrny na barchet Sigmund Bill, dále v ní pracovali středoškolský profesor Jan Hauser, znalý francouzského a španělského jazyka, poslanec a redaktor *Hlasu lidu* v Prostějově Rudolf Bechyně, slečna Škrachová a další. Spolek měl za úkol postarat se o hmotné zajištění uprchlíků, ubytování, slamníky, pokrývky aj. a zajišťoval také vyplacení státní podpory. Výše podpory byla zpočátku stanovena na 70 haléřů na osobu a den bez ohledu na věk nebo pohlaví. Datum počátku vyplacení bylo stanoveno na 8. června 1915. Už v průběhu června 1915 byla částka zvýšena na 90 haléřů na osobu a den. Během roku 1916 pak byla opět zvýšena nejprve na jednu korunu, potom na 1,50 koruny na osobu a den. Vše muselo být samozřejmě řádně podchyceno, proto se pořizovaly soupisy uprchlíků s adresami, které se průběžně aktualizovaly.

V Prostějově se paralelně vytvořil ještě další spolek pro pomoc italským uprchlíkům. Tehdejší prostějovský farář Karel Dostál-Lutín stál v pozadí vytvoření nového podpůrného spolku. On sám byl do července 1915 předsdou Komitétu pro haličské uprchlíky, kteří do Prostějova přišli již dříve. Protože haličský komitét byl již rozpuštěn, angažoval se ve vzniku podobného komitétu pro italské uprchlíky. Farnost měla k dispozici Katolický dům (dnes Lidový dům na Vápenici), kde umožnila Italské kolonii (*Colonia italiana* – tak se uprchlíci sami označovali) se scházet. Z dobového tisku se

Prostějovský advokát JUDr. Josef Škrach (1856–1922).
Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

dovídáme, že se 31. srpna 1915 a potom 5. září 1915 konala plenární schůze uprchlíků. Té druhé jmenované se zúčastnilo na 400 osob. P. Merler seznámil všechny s návrhem P. Dostála-Lutinova na ustavení spolku, který by uprchlíkům poskytoval společenskou, náboženskou, kulturní a morální podporu. Byl zvolen jedenáctičlenný výbor, jehož předsedou se stal P. V. Merler, místopředsedou bankovní úředník z Terstu J. Scherban a členy pánové F. Parziani, Tos. Barbieri, J. Bukovac (za Slovinců), Ant. Zennaro, Ed. Donnoli, dále David Tiboni, slečna Ludmila

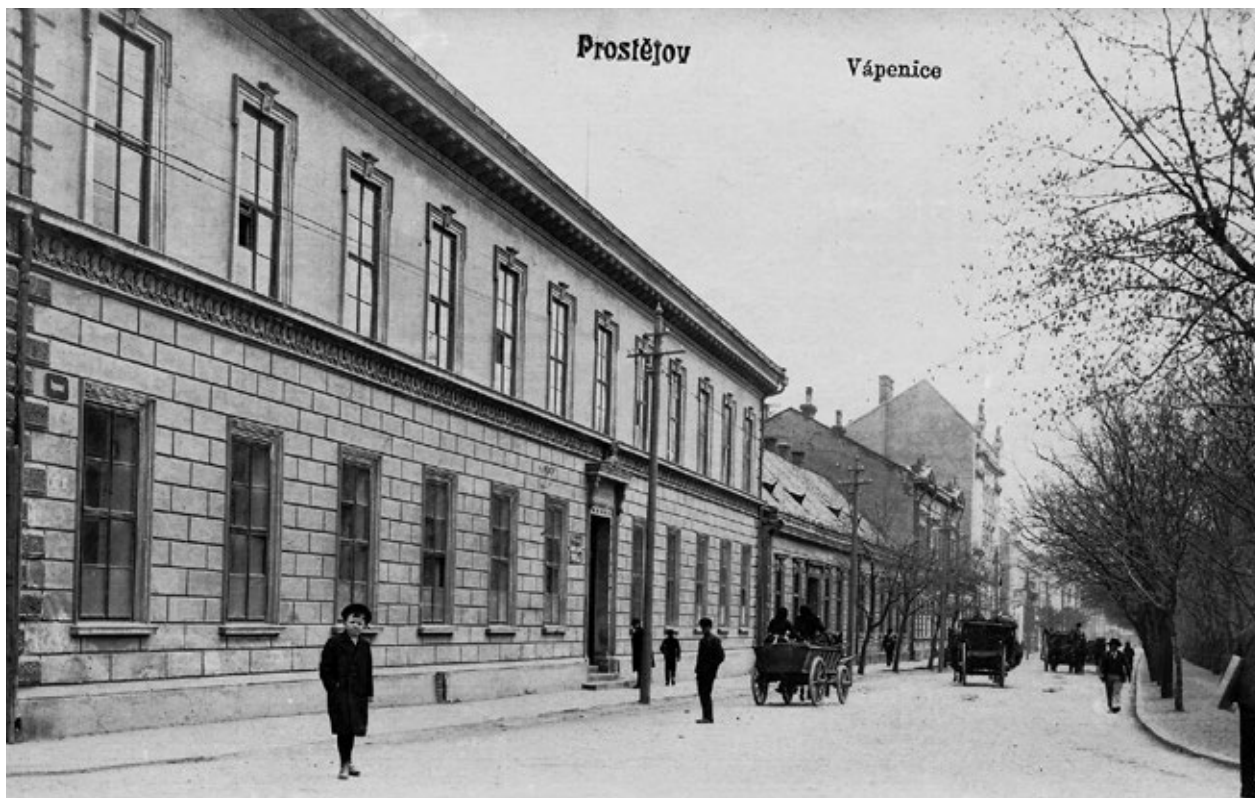
Prostějovský farář Karel Dostál-Lutinov (1871–1923).
Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

Vaggi, která mluvila česky, a slečna Georgina Valsecchi, znalá německého jazyka. Protektorem byl zvolen P. K. Dostál-Lutinov. J. Scherban byl navíc pověřen okresním hejtmanstvím, aby pořídil seznam vystěhovalců, tlumočil a byl hejtmanství k dispozici coby prostředník. Schůze se měly nadále konat každou sobotu v Katolickém domě. K dispozici tam Italové měli své noviny *L'Eco del Litorale*, které před válkou vycházely v Gorizii v Přímoří a ve válečné době ve Vídni. Ještě do konce září 1915 byl stanoven název *Comitato Italiano dei Profughi*. Předsedou

byl zvolen P. Karel Dostál-Lutinov, místopředsedou J. Scherban a pokladníkem P. Vittorio Merler. Komitét byl představen okresnímu hejtmánovi dr. Wiererovi a bylo poděkováno dosavadní úřední Komisi za její práci. V tomto dobrovolném sdružení je k únoru 1917 zmíněn jako předseda P. K. Dostál-Lutinov, stále se tam vyskytoval pokladník a zapisovatel Tos. Barbieri. Připojil se Demetrio Gobbi, učitel ze S. Felice, a učitelka z Levica, slečna Catharina Acler. Uváděni jsou i profesor Colin a jeho paní. Zvláštní sekretariát, úřadující každou neděli od čtyř

do pěti hodin odpoledne v Katolickém domě, vypracovával a podával žádosti různého druhu. Výbor zprostředkovával italským lidem práci v prostějovských továrnách. V roce 1916 vybral v dobrovolných sbírkách 490,67 korun a asi 100 kusů šatstva.

Jak již bylo řečeno, uprchlíci dostávali státní podporu. Ta ovšem zdaleka nedokázala pokrýt veškeré potřeby a náklady spojené s pobytem v diaspore. Uprchlíci byli tedy odkázáni na dary, které pocházely z nejrůznějších sbírek pořádaných podpůrnými spolky. V roce 1915 zavedlo

Obecná a měšťanská německá dívčí škola Na Vápenici (začátek 20. století). Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

Rakousko-Uhersko na svém území přidělový systé-
m. Civilní obyvatelstvo si tedy mohlo koupit jen
omezené množství základních potravin na tzv. po-
travinové lístky. To platilo pro mouku, chléb, cukr,
sádlo, maso, brambory či mléko. Na lístky se ale
kupovalo také oblečení (šatanky) a později i uhlí.
V Prostějově bylo např. od 17. až 23. října 1915
vydáno 33 174 chlebových lístků, z toho italským
vystěhovalcům 969.

Ledrenští uprchlíci byli ze svého domova zvyklí
hlavně na slanou kaši z kukuřičné mouky, polentu.
Ovšem v končinách, kde se ocitli, kukuřičná
mouka běžně k dostání nebyla. O zásobování touto
komoditou se tedy musel postarat stát. Zásobování
však mnohde nešlo tak hladce, jak by bylo potřeba.
Na druhou stranu se naučili jíst a připravovat jídla
běžná na Moravě. Vařili si je i po návratu domů
a v některých rodinách se tyto recepty předávají
z generace na generaci. Domů si odváželi také
pánvičku na lívance, kterou dříve neznali.

Italští uprchlíci, kteří se v roce 1915 museli
narychlo sbalit a odjet do neznáma, netušili, jak
dlouho budou z domova vzdáleni. Ostatně to netušil
nikdo. S příchodem zimy tak měli nouzi o teplé
oblečení. Městská rada koncem roku 1915 propůj-
čila tři místnosti v prvním poschodí staré radnice
k uložení šatstva, které se vybralo mezi místními
obyvateli a bylo určené italským uprchlíkům. Ob-
čané byli vyzváni i k dodání starších kusů nábytku,
neboť mnozí uprchlíci neměli na čem sedět a spát.
Někteří leželi na zemi a trpěli zimou.

Italští uprchlíci nechtěli být odkázáni jen na po-
moc státu a dobrotu místních lidí. Snažili se se-
hnat si práci. To však bylo mnohdy obtížné, proto-
že místní obyvatelstvo na italské uprchlíky hledělo
zpočátku s nedůvěrou. Práci jim zprostředkovávaly

komitety, které hledaly potenciální zaměstnavatele
především v zemědělství. Pro většinu italských
uprchlíků však tato práce nebyla vhodná, protože
neměli se zemědělskými pracemi zkušenosti (týka-
lo se to uprchlíků z Přímoří).

Skupině mužů z Ledrenského údolí, kteří se
v době míru živili výrobou cvoků na okování bot,
jejich řemeslo zachránilo životy, protože byli
staženi z fronty a vyráběli cvoky pro válečné účely.
Dělnice z tabákové továrny v Roveretu zase našly
své uplatnění ve stejném oboru v Táboře a Českých
Budějovicích. Na Moravě Italky pracovaly rovněž
v tabákových továrnách ve Šternberku a v Budi-
šově nad Budišovkou. Někteří vystěhovalci byli
v Prostějově zapojeni do výroby u firmy Františka
a Josefa Kováříkových a firmy bratří Lamberta
a Karla Wichterlových, které pracovaly pro váleč-
ný průmysl. Další pracovali v prostějovské pobočce
kolínské továrny na cikorku, také v likérce.

V říjnu 1915 byly zahájeny kroky, aby pro
260 italských dětí byla zřízena škola. Jedna v Pro-
stějově a druhá v Držovicích nebo ve Vrahovicích,
kde část uprchlíků bydlela. Zajištění výuky nebyl
lehký úkol, chyběli především učitelé a prostory.
Prostějovské okresní hejtmanství vzneslo na všech-
ny místní školy dotaz, zda mají volné třídy, které by
pro výuku dětí italských uprchlíků mohly poskyt-
nout. V drtivé většině byly odpovědi zamítavé.
Nakonec se přece jen prostory k výuce našly, a to
v Obecné a měšťanské německé dívčí škole na Vápe-
nici (dnes SŠDAM) a ve dvou místnostech pavilonu
Obchodní akademie za zámkem. Začalo se vyučovat
počátkem února 1916. Výuku zajišťoval hlavně
P. V. Merler, ale také učitelé Demetrio Gobbi a Cate-
rina Acler. Školu krátce vedl Domenico Lorenzi,
řídící z Aly, děti vyučoval Luigi Leonardi. Oba však

Náhrobek Libery Tombazzi na Městském hřbitově v Prostějově.
Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

museli zakrátko narukovat. Výuka italsky mluvících dětí se neodbyvala v obvyklém rozsahu, v první řadě bylo třeba děti naučit českému jazyku.

Bylo rozhodnuto, že pro mladší děti od tří do sedmi let budou zřízeny mateřské školy a děti od sedmi do třinácti let budou navštěvovat národní školu. Po starších dětech již nebyla školní docházka vyžadována, pro ně měly být od roku 1917 konány speciální večerní kurzy německého jazyka. V Prostějově tento kurz běžel dvakrát

týdně po jedné hodině. Bylo přihlášeno 40 frekventantů a vyučováním byl pověřen profesor J. Hauser z obchodní akademie.

Obrovský význam pro italské uprchlíky měla přítomnost jejich kněze P. Vittoria Merlera (1869–1934). Ten jim zprostředkovával veškerou duchovní péči, ale byl jim nápomocen i v každodenních záležitostech. V Prostějově byl ubytován v klášteře Milosrdných bratří. Své krajany navštěvoval také v okolních obcích přerovského a holešovského okresu. Duchovní správu pro italskou uprchlickou kolonii v Prostějově vedl 32 měsíců. Domů do Levica se vracel po letech starostí a práce až 14. dubna 1918. V pondělí 8. dubna 1918 mu italský komitét, jehož byl pokladníkem, uspořádal večírek na rozloučenou.

Prostějov měl na počátku první světové války 33 tisíc obyvatel. K nim vyjma uprchlíků jiných národností přibyli i italsí běženci. K 23. červenci 1915 to bylo 771 Italů, v říjnu 1915 již 981, tj. 360 rodin (podle dostupných materiálů to byl nejvyšší počet italských uprchlíků v Prostějově), v prosinci šlo o 976 osob. V říjnu 1916 bylo ve městě evidováno 901 Italů, v prosinci jen 898. V lednu 1917 žilo v Prostějově 901, v srpnu 713 Italů a dále 891 uprchlíků z Haliče a 239 vojáků přidělených továrnám, policii a koňské nemocnici. V září téhož roku bylo v Prostějově 715 Italů, v listopadu 709 a v prosinci opět 689 osob z okolí Terstu a z Jižního Tyrolska. V únoru 1918 bylo ve městě 717 Italů a v dubnu 714. Ještě k 1. červenci t. r. bylo v prostějovském okrese 609 Italů, ke 2. červenci již není evidován žádný italský uprchlík. (Výše uvedené počty pochází z úředních dokumentů okresního hejtmantství, dobový tisk přinášel počty poněkud odlišné.)

Podle hřbitovního kněze P. Františka Starého bylo v Prostějově na městském hřbitově

pochováno celkem 47 italských válečných uprchlíků, dle archivních materiálů zemřelo v Prostějově 56 italských uprchlíků. Za „společný pomník italských uprchlíků“ lze považovat dodnes existující hrob s náhrobkem, nacházející se na Městském hřbitově v Prostějově v sektoru XI, třetí řadě, číslo 10. Je zhotoven z pískovce, kamenicky upraven s vysekanou palmovou ratolestí, zlomenou květinou, nahoře s křížem a tímto vytesaným nápisem: *Volo al cielo il 1. giugno 1916 Libera Tombazzi d'anni 15 rapita ai suoi cari lontana dalla sua città nativa da crudele morbo sul fiorire della vita lasciando nel dolor la madre, il fratello e sorelle questa fredda pietra posero.* (Do nebe odešla 1. června 1916 Libera Tombazziová, ve věku 15 let, kterou krutá nemoc vzala jejím blízkým, daleko od rodného města, v rozkvětu života, a zanechala v zármutku matku, bratra a sestry, kteří tento chladný kámen položili.) Libera Tombazzi, narozená v Terstu 12. 10. 1901, byla pochována 3. června 1916. V Prostějově žila v č. 311, zemřela na tuberkulózní zánět mozkových blan ve veřejné

nemocnici ve Svatoplukově ulici. Zaopatření jí poskytl a pochoval ji P. Merler.

Na městském hřbitově se nachází i další hrobová místa italských uprchlíků. Na těchto hrobech jsou dnes z drtivé většiny úplně jiné náhrobky, některá místa jsou zcela opuštěná (bez náhrobků). Jeden z náhrobků na hrobě v sektoru XI, dvacáté třetí řadě, číslo 16 je tvarem velmi podobný výše zmíněnému hrobu Libery Tombazzi. Je tam však vložena deska s jiným jménem. Nicméně v hrobě byl původně pochován Matteo Rebeschini.

Poslední z Italů mohli odejít ze svého dočasného domova až v únoru roku 1919. Na našem území zanechali hroby svých milých a doma na ně čekala zničená krajina i vesnice včetně kostelů a celé infrastruktury. Na čas se museli ubytovat v provizorních dřevěných barácích, které pro ně postavilo italské vojsko. Znovu spojené rodiny se učily žít v novém státě, jehož součástí nechtěly být. Na sklonku první světové války bylo totiž Jižní Tyrolsko obsazeno Italským královstvím a na základě mírové smlouvy s Rakouskem také Itálii v roce 1919 připadlo.

Václav Horák (* 1973) absolvoval historii na Slezské univerzitě v Opavě. Od roku 2003 pracuje jako historik a kurátor v Muzeu a galerii v Prostějově, odborně se věnuje numismatice a militariím, zpracovává církevní a regionální dějiny.

» vhorak@muzeumpv.cz

Jana Krejčová, výtvarnice, zabývá se historií církevních objektů a osob především na Libavsku a jeho okolí.

» janakrejcovatelier@seznam.cz

Italští uprchlíci na Olomoucku v letech 1915–1918 a česko-italské a italsko-české přátelství v současnosti

JANA KREJČOVÁ

„Slibujeme, že vzpomínka poskytnutého pohostinství bude žít i v našich dětech, od nich přejde na naše vnuky a zůstane v našem lidu provždy v paměti.“
Tyrolští uprchlíci, Litovel, 30. května 1917

Některí máme doma staré fotografie zachycující cizí osoby, o kterých nic nevíme. Těmito lidmi mohou být uprchlíci, kteří u nás v období první světové války našli dočasný domov. Život jim byl zachráněn i díky pochopení našich předků. V našich domácnostech se o této pomoci bližním mnoho nevyprávělo. Krátké vzpomínky jsou občas zapsány v kronikách farností a obcí, na italská jména narazíme v matrikách narození, úmrtí nebo ve školních výkazech z tohoto období. Na druhé straně u potomků italských uprchlíků zůstala vzpomínka na poskytnuté dobrodiní dodnes nezapomenuta, jak bylo slíbeno ve výše uvedeném citátu. Dokonce se v některých místech Jižního Tyrolska, odkud k nám byli posláni jeho obyvatelé, dosud vaří česká jídla a pivo.

Život těchto běženců na střední Moravě osvětlují nemnohé prameny uložené ve Státním

okresním archivu Olomouc. Další fakta a zajímavosti se nacházejí v novinách. Nejvíce archivního materiálu je uloženo v Diecézním historickém archivu v Tridentu. Poznatky v několika statích a v publikaci *Leť, myšlenko* (2019) shrnula autorka tohoto článku.

Jak tomu tenkrát bylo? Po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este vyhlásila 28. července 1914 rakousko-uherská monarchie válku Srbsku. Tím se rozpoutal válečný konflikt, ke kterému se přidalo Italské království, když 23. května 1915 vstoupilo do války s Rakousko-Uherskem. Tehdy bylo součástí habsburského mocnářství Jižní Tyrolsko, Horní Adiže a také Přímoří. Na tomto území byly plánovány zásadní boje, proto obyvatelé těchto území museli být organizovaně přesunuti do bezpečí na sever monarchie. Věřící právě 23. května slavili svátek Seslání Ducha svatého s obvyklým procesím. To záhy vystřídal další průvod, ve kterém obyvatelé kráčeli již jako dočasní uprchlíci. Celá evakuace proběhla v naprostém klidu a velmi rychle, vždy podle farních obvodů. S dokumenty, skromným

zavazadlem a v doprovodu svých kněží odcházeli na blízká nádraží, odkud byli po několika dnech cesty dopraveni do úředně stanovených míst nejen na území Salcburska, Štýrska a Dolního Rakouska, ale také v Čechách a na Moravě. Vysazení byli na jim neznámých místech, kde se mluvilo pro ně nesrozumitelnou řečí. Někteří z nich byli umístěni v táborech, jiní v obcích. V našich zemích byly v této době tisíce jiných utečenců, a to Belgičanů, Židů z Haliče, Poláků, vystěhovalců z Ruska, Arménie či Bukoviny. Pohybovali se zde uprchlí italští vojenští zajatci a také italští vojáci-rekonvalescenti, zaměstnaní zejména v zemědělství. K uprchlíkům zanedlouho přibyli i obyvatelé Přímoří, tj. další Italové, Slovinci a rovněž Chorvati. Udávané počty uprchlíků se liší a v průběhu války se neustále měnily. Liší se také počty osob, které dorazily do Olomouce. Prameny uvádějí k červnu 1915 1 200, 1 130 a také 1 690 osob. Italsky mluvících obyvatel dnešního Tridentska snad bylo na Moravě přijato na 34 000.

V komunikaci s úřady a našimi lidmi jim byli nápomocni především jejich kněží, kteří je nejen duchovně podporovali, ale také za ně vyřizovali potřebné záležitosti. Samozřejmě, že uprchlíky byly z největší části ženy, pak děti a muži nepodléhající odvodu.

První běženci přijížděli již koncem května roku 1915 a po příjezdu na olomoucké nádraží byli rozdělováni po okolních vsích. Například v obcích svatokopecké farnosti bylo v červnu 1915 ubytováno asi dvaadvacet italských uprchlíků. Do farnosti patřily obce Svatý Kopeček, Droždín, Lošov, Samotišky, Radíkov a Posluchov. V olomouckém okrese bylo jen málo obcí, které by uprchlíky odmítly ubytovat, proto není důvod zde uvádět seznam

jednotlivých míst, kterých bylo sedmdesát osm. Ažyl dostali i v německých obcích, např. v Mariánském Údolí, Hlubočkách a Hrubé Vodě, a také v dnes již zaniklých vsích Jestřabí, Nepřívazi a Varhošti na Libavsku.

Stát se postaral o základní péči uprchlíků (náklady na přístřeší, stravování a odívání) a zabezpečil, pokud to bylo možné, i jejich náboženské, kulturní, sociální a zdravotnické potřeby. Ministerstvo vnitra rozdělovalo finanční prostředky určené na péči o uprchlíky jednotlivým hejtmanstvím. Od hejtmanství dostávaly prostředky obce a ty je formou podpory rozdělovaly uprchlíkům. Dochované seznamy příjemců podpory jsou vzácným pramenem, stejně jako seznamy jejich ubytovatelů. Těm stát hradil ušlé nájemné.

Další pomoc přicházela prostřednictvím komitétů. Obdobný výbor měli i vystěhovalci z Haliče a jiní, kteří se během Velké války nacházeli

Pamětní deska v Ústavní ulici na Svatém Kopečku u Olomouce z roku 2019 připomíná nejen pobyt italských uprchlíků na Olomoucku, ale i zde zemřelého italského kněze P. G. Segatu, který své krajany doprovázel na Moravu. Zdroj: soukromý archiv, foto Pavel Langer.

na našem území. Podpůrné komitě pro uprchlíky z jihu, ubytované v olomouckém venkovském okrese, bylo založeno 7. září 1915 na přání olomouckého okresního hejtmanství za účelem zlepšení životních podmínek uprchlíků. Hejtmanem byl tehdy dvorní rada Moritz Maria Joseph Friedrich svobodný pán Gastheimb. Předsedou komitě se stal infulovaný prelát a sídelní olomoucký kanovník Maxmilián rytíř Mayer z Ahrdorffu a Wallersteinu, předsedkyní manželka průmyslníka Hedwiga z Mayů, jednatelem kontradmirál Wilhelm Pacher a členy starostové blízkých obcí, tj. Jindřich Horák z Dubu nad Moravou, Metoděj Koudelka z Drahanovic, František Sigmund z Lutína a Oswald Nocžil z Nové Ulice. Zapisovateli byli ThDr. Oreste Rauzi (doprovázel uprchlíky z Levica) a místodržitelský koncipient JUDr. Emil Koblischek. Celým srdcem se do práce v komitě zapojil kaplan u sv. Mořice ThDr. et PhDr. František Závrbský, znalý italského jazyka a kultury. Předseda P. Maxmilián rytíř Mayer dal výboru k dispozici místnosti ve své rezidenci na dnešní Křížkovské ulici 505/6.

Domácí obyvatelstvo od počátku války podávalo svou účastí důkazy opravdového soucitu s osudem uprchlíků. Přesto bylo i nadále žádoucí, aby tento vzájemný dobrý poměr mezi domácím obyvatelstvem a uprchlíky pokračoval, neboť trvala potřeba dlouhodobé morální a hmotné podpory, poskytované obětavými pomocníky ze soukromých kruhů. Od uprchlíků se očekávalo, že se požadavkům úřadů klidně, ochotně a s porozuměním podrobí. Pomoc postupně přicházela i z různých dobrovolných spolků, např. z Českého srdce.

Jak již bylo předesláno, úloha italských kněží v podpoře jejich farníků byla nezastupitelná. Uprchlíkům vzdáleným od domova pomáhali snáze

vydržet toto těžké období v neposlední řadě také naši duchovní. V organizaci péče o běžence z jihu říše byl nápomocen rovněž tisk. Zveřejňoval výzvy k věcným či finančním podporám, zprávy o ztracených uprchlících či jejich zavazadlech apod. Je tu ještě další skupina osob, která pomáhala všem potřebným – lékaři. V Olomouci pracoval spolu s českými, německými a židovskými lékaři i chirurg MUDr. Vittorio Fiorio pocházející z Trident-ska, který svůj volný čas věnoval návštěvám uprchlíků. Rovněž naši učitelé znalí italského jazyka byli nápomocni ve výuce uprchlických dětí.

Italové byli pracovití a těžce nesli, že byli odkázáni na cizí pomoc. Ti z běženců, kteří mohli pracovat, chodili do továren, rolníkům pomáhali při polních pracích, někteří z nich vykonávali službu bližnímu v nemocnicích. Vybraní muži byli od počátku roku 1916 až do roku 1918 zaměstnání na stavbě silnice spojující Dolany s Věskou a Bělkovicemi, jiní upravovali terén a zdi v Michalském výpadu v Olomouci a také tam stavěli cesty. Pro děti školou povinné byly zřizovány školy či třídy v obcích, např. ve Velké Bystřici školu navštěvovalo 30 žáků. Tehdejší děti a nedospělá mládež ve svých vzpomínkách uvádějí, jak se měly v našich zemích dobře, kolik měly kamarádů, co se naučily. Někteří z nich dokonce docela dobře mluvili česky.

Válka za sebou zanechala mnoho sirotků. Sirotčinec s patnácti dětmi ve Velké Bystřici vedly řeholní sestry Tamasina Pedrotti, Gerardina Bolognani a Aloysia Canepelle. Z Olomouce za nimi docházel ThDr. O. Rauzi. Ten při návštěvách Italů obcházel široké okolí, přičemž většinu cest podnikal pěšky.

Někteří uprchlíci se vraceli domů již v průběhu války, pokud to umožňovala válečná situace

na jižní hranici mocnářství. Největší nápor na dopravu nastal po skončení Velké války v listopadu roku 1918. Poslední odcházeli až v první polovině roku 1919 již do nového státu. Itálie si již v minulosti nárokovala území Tridentska a po Velké válce ho nakonec získala. S tím se někteří tamní obyvatelé zcela nesmířili. Říkali o sobě, že jsou Rakušané, kteří mluví italsky.

České země byly Italy považovány za zemi bezvěrců. Pak se ale sami přesvědčili o množství kostelů na našem území a o tom, jak jsou o bohoslužbách plně věřících. Také se podívovali tomu, že se u nás pořádají taneční zábavy i ve dnech, kdy se neslaví některý z křesťanských svátků. I naši

obyvatelé o Italech neměli jasnou představu. Ti si, po počáteční nedůvěře, získali mezi nimi úctu a obdiv. A nakonec Češi a Moravané doprovázeli Italy při jejich odjezdu. Přátelství mezi českými a tyrolskými ženami, která vydržela desetiletí, známe z Čech. Na obou stranách zůstaly alespoň vzpomínky. Před odjezdem se nechávaly celé rodiny vyfotografovat, v Olomouci za tím účelem navštívily např. fotoateliér V. Hrbka v Pekařské ulici č. 15.

Řada vystěhovalců se domů nevrátila, neboť zůstala pochována v české hroudě. Jejich hroby zanikly, avšak jména zůstala zapsána v matrikách zemřelých. Poslední službu umírajícím a zemřelým prokazovali italští i naši kněží.

Cestovní pas.
Zdroj: soukromý
archiv, Gianni
Crosina, Tiarno
di Sotto, Ledro, Itálie.

Fotografie z pozůstalosti Benjaminy Bertolotti Zecchini pořízená v Ateliéru V. Hrbka v Olomouci, Pekařská 15. Zdroj: soukromý archiv, Bruna Zecchini, Tiarno di Sotto, Ledro, Itálie / Trento, Fondazione Museo storico del Trentino. Archivio della scrittura popolare.

Po návratu domů na italské uprchlíky čekala španělská chřipka a tyfus, odklizení sutin, ostnatých drátů, munice a zákopů i budování válkou zničených domů a kostelů. Při vyhledávání nezvěstných členů rodiny jim pomáhal Provizorní výbor pro otázky vysídlenců zřízený v Tridentu.

Poté, co obnovili své domy a kostely, postavili také památníky vojákům padlým na jejich území. Mezi nimi je i řada mužů pocházejících z Moravy a Čech. Rovněž v Olomouci nalezla svůj poslední odpočinek mnoho vojáků původem z Jižního

Tyrolska. Pochováni jsou na vojenském hřbitově v Olomouci-Černovíře.

Takto pesimisticky ovšem příběh tridentských uprchlíků nekončí, česko-italské a italsko-české přátelství se v posledních letech nadějně rozvíjí. Mezi některými obcemi v Itálii, ze kterých byli přemístěni uprchlíci v období 1915–1918 do Čech, a obcemi, které je v Čechách přijaly, byla 28. června 2008 podepsána dohoda o partnerství. Česká televize v roce 2010 natočila a opakovaně odvysílala dokument *Bohemia mia*, zachycující vzpomínky tří

Italek, které své dětství trávily v Čechách. V Ledru byl 29. října 2014 založen Kulturní spolek přátel Čech a Moravy (Associazione culturale amici della Boemia e della Moravia). Spolek „*udržuje povědomí a dále zkoumá historické okolnosti přesídlení obyvatelstva z obcí v údolí Val di Ledro*“ na území Čech a Moravy. Stále dochází k mnoha osobním setkáním, výstavám a podobně, a především na italské straně bylo vydáno několik kvalitních publikací.

Také města Caldonazzo a Bystřici pod Hostýnem spojily osudy uprchlíků. Byla navázána spolupráce obou měst a např. v roce 2013 byla na bílavském hřbitově instalována pamětní deska s nápisem „*S díky za štědrrou pohostinnost*“.

V Olomouci v roce 1994 vznikl pobočný spolek Společnosti přátel Itálie z. s. Nejen tento spolek, ale i další organizace, instituce apod. byly vyzvány ke spoluúčasti na *Italských dnech*, pořádaných

v Olomouci a jeho místní části Svatém Kopečku ve dnech 3.–13. května 2019. Iniciátory a organizátory tohoto počínu byli PhDr. Martin Kučera a Jana Krejčová. Akce byla věnována památce italských vystěhovalců přijatých v letech 1915–1918 na Svatém Kopečku a v jeho okolí. Velkou podporu organizátoři získali u tehdejší náměstkyně primátora města Olomouce Mgr. Markéty Záleské a pracovníků magistrátu (zahraniční vztahy, cestovní ruch).

Oficiálním pořadatelem akce se stalo statutární město Olomouc, dále Římskokatolická farnost Svatý Kopeček u Olomouce a Společnost přátel Itálie, pobočný spolek Olomouc. Záštitu ochotně udělili Mons. Jan Graubner, arcibiskup olomoucký a metropolita moravský, P. ThLic. PhDr. Daniel Peter Janáček, Ph.D., O. Praem., opat Královské kanonie premonstrátů na Strahově, prof. Mgr. Jaroslav

Setkání italské delegace s veřejností u příležitosti představení publikace *Vzpomínky na vyhnanství v Čechách a na Moravě v letech 1915–1919* ve Vědecké knihovně v Olomouci, 2023.
Zdroj: archiv VKOL.

Miller, M.A., Ph.D., rektor Univerzity Palackého v Olomouci, J. E. Francesco Saverio Nisio, italský velvyslanec v Praze, Ladislav Okleštěk, hejtman Olomouckého kraje, a Mgr. Miroslav Žbánek, MPA, primátor statutárního města Olomouce.

Italské dny podpořily Arcibiskupství olomoucké, Českomoravská provincie Kongregace sester premonstrátek, Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, Charita Olomouc, Il Laboratorio di storia di Rovereto, Rovereto, Il Sommolago, Arco, katedra romanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, katedra církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Komise městské části č. 25 Svatý Kopeček, Moravsko-slezská křesťanská akademie, z. s., Olomouc, Římskokatolická farnost sv. Václava v Olomouci, Římskokatolická farnost sv. Michala v Olomouci, Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Svatý Kopeček, Základní umělecká škola Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem, pobočka Milín a Zoologická zahrada Olomouc.

Hosté z Itálie byli 3. května 2019 přijati na olomoucké radnici primátorem Mgr. Miroslavem Žbánkem, MPA. Na úvod *Italských dnů* byla otevřena menší verze putovní výstavy fotografií o vysťahovalcích z Tridentska za první světové války, nazvaná *Vyhnání*. Připravilo ji historické sdružení Laboratorio di storia di Rovereto ve spolupráci s dalšími organizacemi. Po vernisáži byl uveden dojemný animovaný film *Naši Italové / I nostri Italiani*, vytvořený dětmi a jejich učiteli ze ZUŠ Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem. Poté byla představena publikace Jany Krejčové *Leť, myšlenko / Va, pensiero*, pojednávající o italských vysťahovalcích na střední Moravě.

Hosté z Itálie směřující na olomouckou radnici, 2019.
Foto: Pavel Langer.

Bohoslužby věnované památce italských uprchlíků se konaly v katedrále sv. Václava následující den, kdy se zároveň slavil svátek sv. Jana Sarkandra. Mše svatá se zúčastnila široká veřejnost. Na Svatém Kopečku byly představeny nejen italské produkty a pokrmy s ochutnávkou, ale i Koutek

italštiny s konverzací a vědomostním kvízem. Návštěvníkům výstavy *Vyhnání* poskytla Zoo Olomouc zvýhodněné vstupné. Program *Italských dnů* dále pokračoval cyklem přednášek. Při odpoledním slavnostním odhalení pamětní desky věnované italským vystěhovalcům a na Svatém Kopečku zesnulému P. Giuseppe Segatovi pronesli přítomní hosté své projevy. Slavnost vyvrcholila požehnáním desky arcibiskupem Mons. Janem Graubnerem a hymnami obou našich států.

V neděli 5. května se konala beseda s historikem Gianluigi Faitem o knize *Vittorio Fiorio. Memorie della guerra mondiale* (Vittorio Fiorio. Paměti z Velké války). Jde o přepsaný obsáhlý Fioriův rukopisný deník, který G. Fait opatřil komentáři a doplnil o dobové fotografické snímky. Vojenský lékař MUDr. Vittorio Fiorio přerušovaně působil v Olomouci v průběhu první světové války. Jeho deník je pro Olomoučany zajímavý jinde nezveřejněnými reáliemi.

K večeru se hosté a zájemci setkali v olomoucké katedrále. Na úvod byl přečten vřelý pozdravný dopis tridentského arcibiskupa Mons. Laura Tisiho, který se z pracovních důvodů nemohl *Italských dnů* zúčastnit. Program pokračoval zpívanými nešporami a komponovaným hudebně-literárním pásmem.

Následující den byl v aule Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci uveden dětský animovaný film. Po jeho skončení následovala beseda s historikem G. Faitem. Výstava *Vyhnání* byla 13. května 2019 přenesena do křížové chodby kostela sv. Michala, kde si ji zájemci mohli prohlédnout až do 16. června.

Další připomenutí osudů italských uprchlíků v Olomouci a jeho okolí za Vědeckou knihovnu v Olomouci a ve spolupráci s obcí Samotíšky připravil PhDr. Martin Kučera. Potomci uprchlíků z Ledra a okolí v knihovně slavnostně představili 28. dubna 2023 dvojjazyčnou publikaci autorů Giuliana Pellegriniho a Giovannioho Terranovy *Vzpomínky na vyhnanství v Čechách a na Moravě v letech 1915–1919 / Ricordi dell'esilio in Boemia e Moravia 1915–1919* (dostupná je ve fondu VKOL). Následující den si prohlédli olomoucké památky a navštívili Svatý Kopeček, kde uctili památku svých předků a P. G. Segaty. Odpoledne byl pro ně nachystán program a beseda v tamější nové sportovní hale. Italští hosté zavítali také do Prostějova a Kroměříže. Česko-italské přátelství se v posledních letech daří rozvíjet zejména zásluhou předsedkyně Kulturního spolku přátel Čech a Moravy Patrizie Pellegrini a dalších spolupracovníků a přátel tohoto spolku.

V září minulého roku se naopak do Ledra rozjela delegace zástupců olomoucké vědecké knihovny a Muzea a galerie v Prostějově. Pozvání byli na oslavy 10. výročí založení Kulturního spolku přátel Čech a Moravy se sídlem v Pieve di Ledro. Hlavním výsledkem jednání bylo uspořádání výstav o italských uprchlících v obou těchto institucích. První část výstavy, věnovaná vysídlencům na Prostějovsku, byla otevřena 29. května 2025 pod názvem *Druhý domov. Česko-italské přátelství z Velké války* a potrvá do 27. září 2025. Její druhá část, prezentovaná ve dnech 25. září až 6. listopadu 2025 v Červeném kostele VKOL, se bude zabývat stejnou problematikou na území Olomoucka.

Stesk po domově

PAVEL MALÉNEK

V roce 1978 jsem se stal občanem Bystřice pod Hostýnem. Na hřbitově místní části Bílavsko jsem našel nevelký pomníček s dvojjazyčným česko-italským nápisem „*Na památku italských uprchlíků, kteří jsou zde pohřbeni daleko od své vlasti*“. Připojena jsou jména 15 zemřelých s daty jejich úmrtí. Nic víc, dokonce ani název místa, odkud pocházeli. Když jsem se vyptával, dověděl jsem se, že z jakéhosi Caldonazza. Pak jsem se po letech stal vedoucím SOS dětské vesničky ve Chvalčově. Bylo to na počátku 90. let minulého století. Děti začaly jezdit o prázdninách do severní Itálie, do prázdninové SOS vesničky. Byl to tábor na břehu jezera. Chlapci spali ve velkých stanech, děvčata v malých bungalovech. Provoz celého zařízení zabezpečovala mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International. Když jsem poprvé přijel do tábora na břehu Lago di Caldonazzo, začalo se mi pomalu vybavovat spojení městečka Caldonazza a Bystřice pod Hostýnem, k němuž došlo poprvé v roce 1915.

Caldonazzo je jednou z obcí nacházejících se kolem dvou jezer. U druhého z nich, Lago di Levico, se rozkládají poměrně známé lázně. Údolí je lemováno vysokými horami, často přesahujícími 2 000 metrů. Proplétá se jím silnice do Vicenzy a jednokolejná trať z Trenta do Benátek.

Právě poloha tohoto regionu byla neštěstím pro jeho obyvatele. Na přelomu 19. a 20. století začaly v příhraniční oblasti Itálie a Rakousko-Uherska opevňovací práce. Intenzita výstavby horských pevností, jejich hustota a vybavenost dávaly tušit, že se v této oblasti povedou tuhé boje. Tehdejší vídeňská státní správa, pod níž Jižní Tyrolsko spadalo, chtěla ušetřit civilní obyvatelstvo válečného strádání. V oblastech monarchie, které byly považovány za bezpečné, se začala stavět jednoduchá ubytovací zařízení. Jak se však zakrátko ukázalo, jejich kapacity přestaly stačit. Bylo proto rozhodnuto rozdělit vystěhované obyvatele do jednotlivých obcí moravského venkova. Vystěhování se týkalo žen, dětí, starých lidí, ale také např. učitelek a kněží. Jeli do neznáma, za nepředstavitelného nedostatku materiálního, finančního, bez zázemí, bez jistot. Na obyvatele Jižních Tyrol však nejvíce dolehlo rozdělení rodin, ztráta příbuzenských a sociálních vazeb, majetku, vykořenění. Jejich putování do našich končin muselo být mučivé. Bylo o to horší, že válkou trpělo i obyvatelstvo našich regionů. Proto asi nebylo vždy nadšeno příchodem dalších „hladových krků“. Dnes víme poměrně dost o pobytu Tyrolanů u nás díky knihám badatelů Jany Krejčové, Evy a Karla Šebkových, Ivany Bojdové, ale i díky článkům a statím v místním a regionálním

Setkání se zástupci potomků nuceně vystěhovaných z Caldonazza, Sv. Hostýn, 1976. Repro: *I passi ritrovati*, Caldonazzo 2015 (seconda edizione), ed. Waimar Walter Perinelli. Vydalo Centro d'arte „La Fonte“, s. 5.

tisku. Víme o jejich ubytování, pracovním zapojení, společenském i náboženském životě i o vzdělávání dětí. Jedny z nejpřesnějších záznamů jsou údaje z úmrtních matrik. Zvláště tragicky působí zápisy o úmrtí dětí. Dětská úmrtnost byla v této době sice častá, byla přijímána jako nedílná součást těžkého života, ale přesto, pochovala-li matka dvě děti v rozmezí dvou dní... Přesto lidé neztráceli naději a věřili v návrat do svých domovů.

Stejně tak věřili v brzký konec války a návrat domů všichni vojáci v horských pevnostech Dolomit. Tváří v tvář těmto ohromným betonovým stavbám si uvědomíme lidskou nicotnost. Kolik umu, úsilí, pokusů a omylů, energie a materiálu vynaložili stavitelé na vybudování těchto monster, přístupových cest k nim, lanovek, nezbytného zázemí a také hřbitovů! Při pochůzkách po okolí vidíme, jak úporné boje se vedly kolem vojenských objektů. Dodnes viditelné linie zákopů, krátery po dopadech granátů, trosky rozstřílených pevností, ze země trčící ostnaté dráty, které ani po stu letech nerezavějí, to vše dokumentuje krutou dobu Velké války. Na pamětních deskách u pevnostních trosk a na hřbitovech čteme stovky českých jmen. Možná právě z rodin, pod jejichž střechou žili obyvatelé z Caldonazza, Levica, Borga a mnoha dalších míst malebného jezerního údolí. Vojáci hleděli na tu krásu shora, stále však ohrožení nepřítelem. V zimě strašná zima, metry sněhu, v ubikacích vlhko, chatrná strava, nemoci, a především stesk po domově – to byly nejčastější příčiny frustrace a podlomené psychiky.

Dnes se nám zdá monumentalita opevnění fascinující. Dole ve vesnicích však ještě najdeme staré

Památník italských vystěhovalců na hřbitově v Bílavsku, části města Bystřice pod Hostýnem. Foto a archiv: autor příspěvku.

domy se špatně čitelnými nápisy *K. u. K. Bezirks...* Někde tam pod přístřeškem sedávala při dojení koz stará žena, která o pár týdnů později vzpomínala kdesi v Bílavsku na svůj domov a co z něj asi zbylo.

Dnešní Caldonazzo se rozrůstá. Městečko lemuji obrovské sady jabloní, hrušek a vinic. Nad jezerem ční 1 800 metrů vysoká Vezzena. Na jejím temeni stojí čelní zeď třípatrové pevnosti, která jako jediná přežila ostřelování těžkým dělostřelectvem. Několikrát jsem byl svědkem úžasné podívané, která se neopakuje každý rok. Téměř kolmá stěna štítu Vezzeny se bělá v počínající tmě, na vrcholu stojí černá silueta pevnosti. Přesně za ní vychází zářící kotouč měsíčního úplňku. Jeho světlo prostupuje přes otvory po oknech, celá scenerie budí dojem kýčovitě divadelní kulisy. Vy však víte, že je to krásný okamžik, který za několik minut pomine. Bude vám navždy připomínat krásu místa, jehož obyvatelé kdysi, před mnoha desetiletími, odjeli do neznáma a už se nevrátili. O to víc vás dojíma starostlivost potomků, kteří si i po stu letech připomínají památku svých předků.

První formální vztahy byly mezi Bílavskem a Caldonazzem navázány v polovině 60. let 20. století. Několik vzájemných návštěv je dokonce zdokumentováno na fotografiích, avšak slibně se rozvíjející přátelství utnula normalizace 70. let.

Po roce 1989 spojovalo Bystřici a Caldonazzo pouze prázdninové zajištění dětí z chvalčovské SOS dětské vesničky do krásného italského regionu. O několik let později Bystřice uzavřela partnerskou smlouvu s jiným italským městem – San Giovanni al Natisone. Jak se zakrátko ukázalo, byla to smlouva založená na málo nosné myšlence, totiž výrobě sedacího nábytku v bystrické firmě TON a klastru drobných výrobců nábytku v udinské oblasti. Po několika změnách ve vedení italského města vztahy ochably a dnes jsou jen formální, bez konkrétních vazeb. Jak by mohly vztahy dvou měst vypadat, ukázala společná akce radnice a spolků italského Caldonazza, které v roce 2013 a později v roce 2015 navštívily místa posledního odpočinku svých občanů na území Moravy. Krátké pietní zastavení u pomníku zemřelých utečenců v Bílavsku bylo důstojným připomenutím jejich památky. Další vzájemné soukromé návštěvy a korespondence ukazují možnosti rozvíjení přátelských vztahů obou měst. Až opět přijede z Caldonazza oficiální či soukromá návštěva, určitě zavítá i na bílavský hřbitov. Oni i my, jejich hostitelé a průvodci, s nimi zapálíme svíčku a v tichém rozjímání vzpomeneme na Fortunatu, Piu, Francesca, Carla, Giuseppeho, Celestinu a další, kteří se do svého milovaného Caldonazza nikdy nevrátili. Nejsou však zapomenuti...

Pavel Malének (* 1950), absolvent PdF UP Olomouc. Pracoval jako vychovatel v ÚSP na Sv. Hostýně, v 90. letech jako vedoucí SOS dětské vesničky ve Chvalčově, od roku 1998 na Městském úřadě v Bystřici pod Hostýnem, po odchodu do důchodu jako místostarosta. V současné době působí jako hudební publicista.

» pmalenek@seznam.cz

Zapsáno v deníku: Anna Pasquini Mosele z Trentina na Olomoucku

EVA SKŘÍČKOVÁ

Veškeré podklady k tomuto příspěvku jsem získala od svých italských přátel z Trentina, které jsem poznala na *Italských dnech – Profughi italiani*, kterých jsme se zúčastnili společně se studenty italštiny z katedry romanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. *Italské dny*, uskutečněné od 3. do 6. května 2019 v Olomouci a na Svatém Kopečku, nabídly bohatý program – výstavu, koncert, besedy, prezentaci nových publikací, promítání dokumentů a také slavnostní odhalení pamětní desky italským válečným uprchlíkům za první světové války. Nová přátelství, jež tam vznikla, přetrvala dodnes. Mezi hlavní kurátorky doprovodných historických publikací patřila i historička Nirvana Martinelli, která se specializovala na dějiny první světové války, místní regionální témata a osudy obyčejných lidí, zejména obcí Caldonazzo a Calceranico u Trenta. Její nedávné úmrtí představuje citelnou ztrátu pro místní historickou komunitu, badatele i českou italistiku. Tento příspěvek je věnován její památce.

Historie uprchlíků z Trentina, kteří byli nuceni opustit své domovy během dramatických událostí

první světové války, je příběhem bolestivého odloučení, ztráty a odhodlání. Mezi květnem a červnem 1915 procházeli obyvatelé tohoto regionu krutou evakuací, která je vyhnala z jejich domovů do neznáma, v naději na přežití a ochranu. Tito uprchlíci, často s minimem osobních věcí a zcela bez pomoci, zažívali ztrátu nejen domova, ale i kulturní identity, která byla ve válečném chaosu neodvratně ohrožena.

Dne 23. května 1915 Itálie vyhlásila válku Rakousku-Uhersku se záměrem připojit rakousko-uherská teritoria obývaná Italy, zvláště rakouské Přímoří a Tyrolsko, k Italskému království. Evakuace v roce 1915 donutila 75 000 obyvatel Trentina, převážně ženy, děti a starší osoby, hledat útočiště ve vnitrozemí Rakousko-Uherska, zatímco dalších 35 000 obyvatel bylo přemístěno do Království Itálie v následujícím roce. Tento dramatický exodus vyvolal intenzivní proud ženských svědectví v podobě dopisů, deníků, vzpomínek a básní, které dokumentovaly etapy cesty a těžký život uprchlíků. Psaní se stalo prostředkem pro vyrovnání se se ztrátou domova,

zachování identity a zaplnění prázdnoty po milovaných osobách, přičemž sloužilo i jako pokus o kompenzaci úzkosti způsobené ztrátou rodinných a každodenních vazeb.

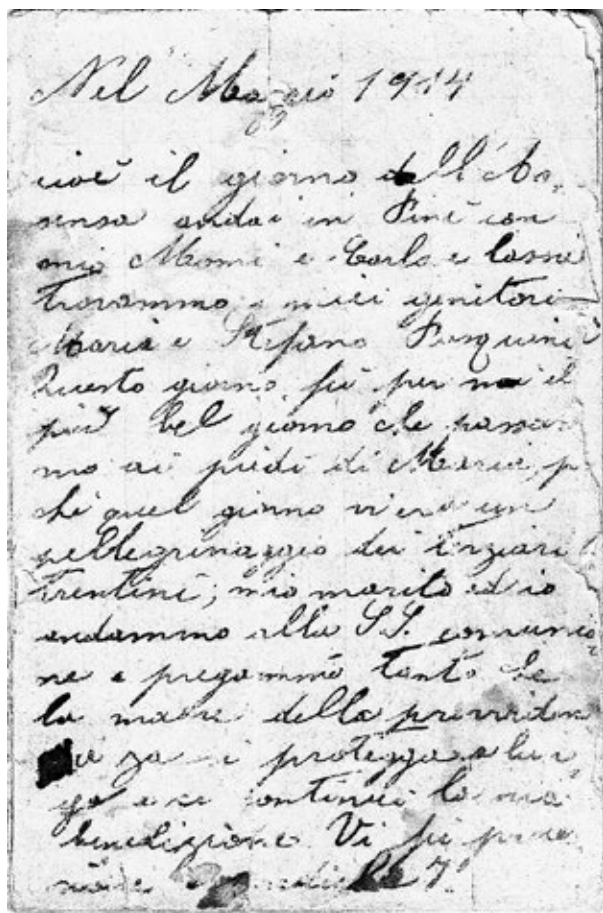
Tato svědectví žen, napsaná na začátku 20. století, ale znovu objevená až mnohem později, nevyhnutelně evokují další exody a nucené internace. Shromážděné texty nabízejí významné příklady: popis cesty Romany Bosa, zaznamenaný v sešitě na Valašsku, deník-zápisník Carlotty Bampa, který kombinuje jazykové poznámky, básně a dopisy, intenzivní deník Anny Pasquini Mosele, doprovázený básnickým vyprávěním o její cestě, a konečně autobiografie Biancy Valentini, napsaná v pozdním věku. Jak jsem již zmiňovala na začátku,

v rámci tohoto tématu máme k dispozici cenné publikace od kulturní organizace Associazione Culturale Chiarentana, které poskytují hluboký vhled do života uprchlíků z Trentina. Autoři těchto publikací shromáždili informace o pobytech uprchlíků a transkribovali dopisy, deníky a básně reflektující osobní příběhy a zkušenosti lidí donucených opustit své domovy. Tyto materiály představují důležitý historický a kulturní odkaz umožňující lépe pochopit tragédii této doby a její vliv na životy jednotlivců a komunit.

Ačkoli ústředním tématem ženských svědectví jsou cestování a jeho strasti, některé autorky shrnují také události, které vedly k jejich evakuaci. Romana Bosa, zasažená nostalgií po své

Anna Mosele (druhá zleva, sedící s dítětem) s rodinou.
Zdroj: Questo sforzato esilio: voci di donne di Levico – Moravia 1915–1919, editoři Carolina Cattoni, Franco Frisanco, Nirvana Martinelli, Leonardo Vinciguerra. Associazione Culturale Chiarentana, Levico Terme, Itálie, 2018. Fotografie byla laskavě zapůjčena paní Marcellou Magnago.

Ukázka z deníku. Zdroj: Questo sforzato esilio: voci di donne di Levico – Moravia 1915–1919, Associazione Culturale Chiarentana, Levico Terme, Itálie, 2018. Fotografie byla laskavě zapůjčena paní Marcellou Magnago.

zemi, vzpomíná na vypuknutí války, mobilizaci, odchod mladých mužů na frontu, první zprávy z fronty a na vyhlášení války Itálií, tehdy součástí Trojspolku spolu s Německem a Rakouskem. Také Anna Pasquini Mosele sděluje své zděšení nad tím, co vnímala jako „zradu“ Itálie.

Téma „zrady“ Itálie se silně vrací v ženských svědectvích, často vyjádřené s hořkostí a kletbami. Anna Pasquini Mosele obtížně akceptovala válku s Itálií, zatímco Maria Avancini di Selva ve své vzpomínce napsané v roce 1916 s přesvědčením zdůrazňuje loajalitu Trentinců k rakousko-uherskému císaři a odhodlání vojáků bránit hranice rakousko-uherské říše. Její slova částečně reflektují válečnou propagandu zdůrazňující pocit zrady ze strany Itálie a důsledky válečného konfliktu pro obyvatelstvo. Svědectví Marie Avancini di Selva silně vyjadřuje strach a hněv pociťované během bombardování, za nímž stály italské armádní jednotky. Uprchlíci brzy pochopili, že jsou napadeni těmi, které dříve považovali za „bratry“. Italské království, považované za zrádce, bylo obviněno z toho, že chce Trentino anektovat.

Mezi 21. a 24. květnem 1915 začala evakuace obyvatel Val di Ledro, Rivy a Basso Sarca. Některé skupiny byly transportovány vlakem do Rovereta, jiné musely dojít pěšky do Trenta, odkud byly vlaky dopraveny do vnitrozemí Rakousko-Uherska. Dne 23. května bylo evakuováno také Val di Gresta. Ve svém deníku popisuje Cecilia Rizzi Pizzini svou bolest z odloučení od domova a vzpomíná na to, že byla nucena vše opustit a uprchnout. Mezi 25. a 26. květnem započalo vyklízení Rovereta a jeho okolí. Dne 25. května 1915 bylo nařízeno evakuovat z Trenta rodiny, které neměly prostředky ke svému přežití ve válečné zóně. Následně opustili město obyvatelé různých čtvrtí a během tří dnů bylo evakuováno celkem 5 342 lidí. Dne 28. května opustili obyvatelé okrajové oblasti Trenta a exodus skončil začátkem června, kdy byly evakuovány i oblasti Alto Valsugana a vysočiny. Mezi 4. a 6. červnem bylo evakuováno asi

9 850 lidí, včetně přibližně 3 000 dětí z Levica a okolních obcí.

Svědectví žen popisují těžkost tohoto okamžiku, kdy byly nařízeny evakuace: příkaz opustit domovy, rozkazy vojáků, čtení plakátů o evakuaci a omezení zavazadel na několik kusů oblečení a základních potřeb na týden. V následujících dnech po evakuaci byli uprchlíci rozděleni a odesláni do různých destinací na základě svého sociálního statusu, peněz a pracovní schopnosti. Tento proces, který měl i kontrolní charakter, vedl k rozptýlení trentinských uprchlíků na rozsáhlém území, které zahrnovalo Čechy, Moravu a Rakousko. Nicméně distribuce uprchlíků nebyla pečlivě naplánována a jejich destinace se často určovaly na poslední chvíli. Příjezd uprchlíků byl obtížný a vzhledem k nedostatku ubytování byli lidé nuceně umístěni do provizorních ubytoven, jako byly školy, kláštery a sklady.

Svědectví žen mezi uprchlíky, jako jsou například svědectví Anny Pasquini Mosele, popisují hořkost příjezdu do improvizovaných míst, kde byly ženy nuceny žít v těžkých podmínkách, často bez porozumění jazyku a jakékoliv přípravy na své přijetí místními obyvateli.

Anna Domenica Pasquini se narodila 18. února 1882 rodičům Stefanovi a Marii Valentini. Z manželství s Girolamem Moselem, za něhož se provdala v roce 1904, se narodilo šest dětí: Amelia (1905), Carlo (1906), Pietro (1909), Beppina (1912), Tullio (1914); v roce 1911 se narodila Elda, která, jak Anna vypráví ve svém deníku, od 1. listopadu 1914 žila u svých prarodičů. Elda onemocněla a zemřela 6. dubna 1915. Rodina žila na statku na Col de le Bene. V roce 1914, po vypuknutí války, byl Girolamo mezi prvními povolán a poslán na východní frontu bojovat proti Rusům. Zanechal doma pět

malých dětí, jedno dítě přišlo na svět v prosinci. Zpočátku si Anna s manželem, kterému něžně říkala Momi, vyměňovala dopisy a pohlednice, ale už v září téhož roku od něj přestala dostávat zprávy. V červenci 1915 byla oblast Levico, stejně jako další místa v blízkosti fronty, ohrožena válkou s Itálií, evakuována „na vyšší příkaz“ a obyvatelstvo bylo z velké části přemístěno do jiných částí říše, především do „dřevěných měst“ v Braunau (Rakousko), nebo rozptýleno po různých oblastech, zejména na Moravě. Anna Mosele byla s pěti dětmi poslána do vesnice Charvátý, asi deset kilometrů jižně od Olomouce.

Z deníku Anny Pasquini Mosele doprovázeného básnickým vyprávěním o její cestě

Paměti z Moravy

I

V úterý dne osmého června, hned v den našeho příjezdu, se ptá Nani:

v jaké pak jsme vsi, v jakém městě, kam jsme to přišli?

A hned běží za Beppinou se optat.

Ale chuděrka Beppina, spolu se sestrama, ji hned poslali s motýčkou do pole.

Ale Beppina, jakmile mohla, utíkala rovnou za Diližentem (správcem) a ptala se na název vsi neb města.

„Charvátý,“ pravil on, „a Morava bláznivá!“

II

Koukáme kolem dokola celý ohromení: všickni tu chodí skoro nazí, nemaj pořádných šatů, ženy bosé, jen v košilích a spodničkách, na hlavě šátky stažené až přes oči.

Muži bosí, všichni do jednoho,
a první mezi nima sám pan starosta.
Děcka a děvčátka maj sukénky tak krátké,
jako by si jen hrály,
hlavičky ovázané hedvábím či stuhama,
a spodní prádlo žádné – holé zadečky venku.

III

Pěkný tu mají zvyk – po domech i na ulicích
všude obrázky Panny Marie,
svatých i milého Ježíše.

V kostele se zpívá, za zvuků varhan,
muži, ženy i děcka dohromady.
Třetího dne po příjezdu
chtěla naše děvčata jít na mši svatou.
Vešly do kostela, oči vytřeštěné:
jaká krásná Madona, jaké krásné oltáře!
Ale hle, přiběhl kostelník a hnal je ven.

IV

Co je to za lidi,
co zamykají kostel?
V neděli, ubohá a opuštěná Nani,
šla do kostela vyslechnout bohoslužbu,
v chudičkém šatě, se srdcem sevřeným žalem,
čekala a modlila se, stále ještě o hladu.
Naslouchá, naslouchá – ale zvonění ani kázání
žádné,
jen dlouhé tóny varhan se linou,
a přicházejí staré báby,
v bílých, světlemodrých a fialových šatech.
Bílé hedvábné šátky – to je tady móda.

V

Chudinka, celá maličká, celá schoulená,
ach, jak je ubohá, jak bídne působí!

Ostatní zpívají z plna hrdla,
ona se vidí jako nešťastná vyhnankyně bez muže,
s pěti malými dětmi.

Ach, kdo z nás ubožáků je ještě bídnější?

Všichni na mě hledí s velkým úžasem,
říkají si: „*Ta Italka asi ani nemá šaty?*“

Ne jako vy, to jistě ne –
ale mám srdce v hrudi,
lepší než to vaše, neboť je zasažené
bolestí.

VI

Při mši nastal velký okamžik,
Král vyhnanců chce ke mně přijít;
*„Pojďte ke mně,” říká, „kdo tolik trpí,
pojdte ke mně, já vás potěším. Pojdte ke mně.”*
Bůh lásky, Bůh pokoje,
bude mým prvním přítelem v srdci.
Plačíc jsem tě přijala,
zůstaň se mnou vždy, neopouštěj mě,
buď mým druhem v těžkém vyhnanství,
druhem v mém krutém žalu!

VII

Požehnej, ó dobrý Ježíši, mým bolestem
a dej, aby tento mladík, můj drahý manžel,
ho bránil, ó Pane, a navrať mi jej zdravého,
ochraňuj ho a přiveď mi ho zpět, můj manžel.
Požehnej mým rodičům, sestrám i bratrům,
požehnej i mým malým dětem,
které jsou tvými bratříčky v jeslíchách.
Požehnej dobrému vladaři a otci,
požehnej našim statečným vojákům,
požehnej nám všem a daruj nám mír!

VIII

A nyní je třeba myslet na práci:
Amelia, Mariotta a Beppina půjdou okopávat,
Stefano bude zalévat zahradu,
Maria bude zašívát,
pro Nani stačí vyhledávat blechy.
Bepi Viezena se postará o chléb, misky a pánve,
svítilny a lampy bude muset nakoupit.
A tak to máme všichni,
na Moravě máme své zaměstnání a pokračujeme
dál bez velké vášně.

IX

V prvních dnech tolik bolesti,
sháníme noviny, ale italské k nám nechodí.
Nikdo nám nepíše, nic se neví,
co bude s naší Levico?
Ale jednoho dne Beppina jede do Olomouce,
shánět práci, a začne šít kalhoty.
Vrací se radostná a přináší noviny *Echo*.
A teď jsme spokojeni, sedíme před Battiho domem,
a chceme je číst všichni spolu.
Sláva vlasti, sláva novinám!

X

A hle, jsme se sešli kvůli *Echu**,
je to náš přítel, který nás chce potěšit.
Krátce nato nás navštěvuje náš dobrý kaplan
Don Oreste Rauzi
a 11. července slouží mši svatou,
káže a udílí nám svaté přijímání.
A později, nejsme opuštěni,
naš dobrý arcikněz
také přijíždí do našeho vyhnanství,
aby nás potěšil,
slouží nám mši a udílí svaté přijímání.

XI

A tak přichází 17. září,
a v tomto kostele chceme tento den posvětit,
pro mě také sváteční den –
výročí mé svatby.

* Celým názvem *L'Echo del Litorale*, což byl
dobový tisk přinášející zprávy o tehdejší válečné
situaci.

Eva Skříčková je pedagožkou na Filozofické fakultě
Univerzity Palackého v Olomouci, kde po dlouholetém
pobytu v Itálii absolvovala studium italistiky. Ve své vědecko-
pedagogické činnosti se zaměřuje na italsko-české kulturní
vztahy a didaktiku italského jazyka a kultury. Zabývá se
také inovacemi v oblasti jazykového vzdělávání, zejména
propojením jazykové výuky s kulturním kontextem
a rozvojem efektivních přístupů k výuce italštiny v českém
prostředí. Významnou součástí její práce je také propagace
olomoucké italistiky, jejíž renomé aktivně šíří na národní
i mezinárodní úrovni.

» eva.skrickova@upol.cz

Most mezi Tridentskem a Moravou

Kulturní spolek přátel Čech a Moravy

ROZHOVOR

Osudy tridentských uprchlíků z první světové války a jejich vazby na naši zemi nezůstávají jen v archivech – žijí dál díky těm, kteří je předávají dalším generacím. Díky osobnímu nasazení Giuliana Pellegriniho, badatele a přítele českého národa, ožily česko-italské vztahy na historické, kulturní i lidské úrovni. O jeho odkazu, činnosti Associazione culturale Amici della Boemia e della Moravia (Kulturního spolku přátel Čech a Moravy) i předávání paměti dalším generacím jsme hovořili s jeho předsedkyní Patriziou Betolini Pellegrini.

Patrizio, co motivovalo tvého manžela Giuliana Pellegriniho k jeho úsilí o posilování česko-italských vztahů? Jaké byly jeho nejvýznamnější zásluhy?

Za vším stál hluboký zájem o historii, který Giuliano rozvíjel už od dětství – tehdy naslouchal vyprávění své babičky o období exodu – a později se systematicky věnoval výzkumu událostí první světové války, které zasáhly území údolí Ledra a vedly k evakuaci obyvatel do Čech a na Moravu v letech 1915–1919 i v obdobích následujících.

Ledrenské údolí, tehdy ležící na jihu Rakousko-Uherska u hranic s Itálií, dodnes uchovává řadu památek z tohoto období. Již jako chlapec Giuliano spolu s kamarády prozkoumával místní hory, hledal zákopy a historické artefakty z Velké války.

O těchto historických událostech byly napsány knihy zachycující svědectví evakuovaných civilistů i rakousko-uherských vojáků – svědectví často opomíjená ve školních učebnicích. Giuliano, velký zastánce kultury ve všech jejích podobách, tyto aktivity podporoval i v rámci svého politického působení a aktivně se podílel na vzniku několika publikací věnovaných tomuto období.

Můžeš ve zkratce představit spolek „Amici della Boemia e della Moravia“?

Tento kulturní spolek „Přátelé Čech a Moravy“ byl založen 29. října 2014 právě Giulianem a skupinou jeho blízkých spolupracovníků s cílem podporovat výzkum a pořádat akce v Itálii i České republice zaměřené na připomínku exodu obyvatel Valle di Ledro a dalších částí Tridentska do Čech a na Moravu během první světové války.

Spolek spolupracuje s jednotlivci, institucemi i sdruženími v Tridentsku i v České republice a rozvíjí projekty a iniciativy související s touto důležitou kapitolou dějin. Jeho vznik vyvolal velký zájem a získal podporu i u obyvatel různých částí Tridentska. Jedná se o neziskovou organizaci.

Loni jste oslavili deset let existence – jak se ohlížíš za tímto obdobím a kam by se mělo směřovat dál?

Sdílení dějin, budované s nadšením prostřednictvím bádání, sběru pamětí a psaní textů, má za cíl předat budoucím generacím přímá a často bolestná svědectví tridentských rodin, které zasáhly události první světové války. Připomínány jsou zejména těžkosti, jež v tichosti nesly ženy během dramatického období exodu v letech 1915–1919. Kniha *Vzpomínky na exil v Čechách a na Moravě 1915–1919*, kterou Giuliano připravil spolu s Giovannim Terranovou, je přímým svědectvím o těžkém osudu žen v tomto období.

Deset let činnosti spolku „Amici della Boemia e della Moravia“ významně přispělo k udržení a rozvoji mezilidských, kulturních i historických vazeb mezi našimi národy. Dokládají to četné projekty kulturní, institucionální i školní spolupráce mezi údolím Ledro a různými městy v České republice. Zvláštní zmínku si zaslouží i cenná spolupráce s velvyslanectvím a konzulátem České republiky v Itálii, s italským velvyslanectvím v Praze a Italským kulturním institutem v Praze.

Setkání konané v Ledru ve dnech 20.–22. září 2024 bylo příležitostí ohlédnout se za dosavadní činností spolku. Velmi silným momentem byla vzpomínka na Giuliana při slavnostním večeru 21. září, u příležitosti třetího výročí jeho

předčasného úmrtí. Večera se zúčastnili český velvyslanec v Římě Jan Kohout, generální konzul v Miláně Ivan Počuch, představitelé obce Ledro, zástupce Ministerstva zahraničních věcí ČR Jiří Krátký, radní provincie Trento Simone Marchiori, bývalý senátor Franco Panizza a řada přátel z Čech a Moravy. Významná byla i účast ředitele Fondazione Museo storico del Trentino Giuseppeho Ferrandiho, který představil projekt budoucího Muzea ledrenských dějin (Museo delle Storie Ledrensi). To bude kromě sekce věnované exodu obsahovat také expozici o československých legionářích působících v oblasti během první světové války.

Mezi důležité účastníky patřily i Veronika Hrbáčková, ředitelka Muzea a galerie v Prostějově, a Iveta Ťulpíková, ředitelka Vědecké knihovny v Olomouci, kterou doprovázel Martin Kučera. Společně představili výstavu ke 110. výročí exodu, připravovanou právě pro letošní rok.

Jak zaznělo z úst mnoha řečníků, toto setkání mělo být mostem, jenž i nadále podporuje kulturní spolupráci mezi našimi zeměmi prostřednictvím akcí, výměnných pobytů a společných projektů – abychom rozvíjeli naše tradice i sdílené hodnoty a s důvěrou i nadějí hleděli do budoucnosti, se zapojením mladých lidí a škol.

Spolupráce vždy vzniká mezi lidmi – díky osobním kontaktům. Na rozvoji česko-italského přátelství se podílela řada osobností, ať už z Itálie, nebo z České republiky. Můžeme některé z nich připomenout?

Tato přátelství a spolupráce jsou živé a mají potenciál pokračovat i v budoucnosti, protože stojí na pevných vazbách mezi lidmi, kteří je rozvíjejí.

Kořený česko-italských vztahů sahají více než 110 let zpět. Naši prarodiče si i po návratu z exilu uchovávali blízké vztahy s českými přáteli, kteří je tehdy přijali – nejprve prostřednictvím dopisů, později i díky prvním cestám do českých zemí. Ty však byly mnohdy obtížné kvůli tehdejší politické situaci a až do 80. let 20. století nebyly vůbec samozřejmé. Po roce 1989 se cestování výrazně usnadnilo a někteří lidé se po letech dokonce znovu setkali a objali.

Na rozvoji spolupráce se podíleli jednotlivci i představitelé státních, samosprávných a církevních institucí. Zvláštní zmínku si zaslouží otec Stanislav Příbyl, dnes biskup v Litoměřicích, stejně jako starostové partnerských obcí v Česku

a někdejších samostatných obcí v údolí Ledro.

Připomenu, že až do roku 2010 tvořilo údolí Ledro šest obcí: Molina, Pieve, Bezzecca, Concei, Tiarno di Sotto a Tiarno di Sopra. Po referendu v roce 2008 došlo 1. ledna 2010 k jejich sloučení do jediné obce Ledro. Giuliano byl tehdy dočasně pověřen jejím vedením až do komunálních voleb. Starostou byl poté v letech 2010 až 2020. Současně byl i předsedou Sdružení obcí údolí Ledro a v letech 2010–2015 také radním nově vzniklé obce.

Jaký je příběh tvé rodiny? Žil někdo z tvých předků během exilu v českých zemích?

Moje babička z matčiny strany prožila exil v Hřebčích, malé obci v okrese Kladno nedaleko Buštěhradu.

Setkání zástupců VKOL a MGP s představiteli obcí Ledrenského údolí a členy Kulturního spolku přátel Čech a Moravy, 2024. Pracovní výjezd zástupců VKOL byl umožněn díky projektu Erasmus+. Zdroj: archiv VKOL.

Setkání s veřejností v obci Samotišky, 2023. Zdroj: soukromý archiv, foto Vlastimil Ječmínek.

Bohužel jsem toto místo dosud nenavštívila. S Giulia—nem jsme plánovali soukromou cestu po pandemii, ale k ní už bohužel nedošlo. Doufám, že se mi podaří Hřebeč navštívit v budoucnu. Zatímco babička byla v Čechách, dědeček bojoval na haličské frontě a domů se vrátil v roce 1920 přes Janov.

O předcích z otcovy strany toho vím méně, ale i tomu se postupně věnuji – i díky pomoci přátel z Blanska, Evy a Karla Šebkových, autorů knihy *Italští uprchlíci na jižní Moravě 1915–1919*.

Jaký vliv měl pobyt v Čechách a na Moravě na životy uprchlíků po jejich návratu domů?

Uprchlíci si po návratu s sebou přinesli i část české kultury – například recepty, které se v některých rodinách uchovaly dodnes. Některé restaurace v údolí Ledro na podzim pravidelně nabízejí „menu české kuchyně“ – knedlíky, lívance, koláče, buchty nebo různé polévky. Děti, které část dětství strávily v Čechách, si pamatovaly česká slova až do vysokého věku.

Po vzniku jednotné obce Ledro došlo i ke sjednocení názvů ulic – některé byly přejmenovány podle partnerských českých měst.

Návrat do údolí byl však velmi těžký – domovy byly zničené, lidé zůstávali až do roku 1920

u příbuzných nebo v nouzových přístřešcích, které poskytla italská vláda v oblasti Riva del Garda či Trenta. Společnost navíc návrat uprchlíků nevíta – zejména v alpských oblastech nebyli přijímáni s pochopením. Italský stát tuto kapitolu dějin dlouho ignoroval nebo zamlčoval.

Jak jsem zmínila, mnohé rodiny po návratu udržovaly kontakt s českými přáteli – nejprve dopisy, později i osobními návštěvami.

Daří se podle tebe předávat téma česko-italského přátelství mladší generaci?

Právě to je jeden z cílů našeho spolku – předávat budoucím generacím často zapomenutá, bolestná svědectví tridentských rodin, především žen. Věříme, že vztahy mezi našimi národy, které se podařilo v uplynulých desetiletích znovu navázat a prohloubit, mohou pokračovat i mezi mladými lidmi – jako součást společného evropského kulturního prostoru a především pro budoucnost v míru.

Dnešní doba je složitá – lidé i v Evropě nebo na Blízkém východě jsou stále nuceni opouštět své domovy kvůli konfliktům a rozhodnutím mocných. Doufáme, že tato svědectví – zvlášť pokud se dostanou do škol – mohou přispět k pochopení minulosti a snížení napětí mezi národy.

Proč je podle tebe důležité připomínat si tuto kapitolu společných dějin?

Už v roce 1982 přivítal Giuliano jako předseda sekce SAT Ledro – ve spolupráci s přítelem z CAI Brescia Eliseem Morganem – skupinu horolezců z tehdejšího Československa. Právě tehdy vznikla nová přátelství. Partnerství, které bylo oficiálně uzavřeno v roce 2008 mezi šesti obcemi Ledra a osmi obcemi v Čechách, dalo těmto vztahům institucionální rámec.

Spolupráce se rozvíjí na mnoha úrovních – mezi obcemi, spolky, v oblasti turistiky i mezi hasiči. Právě ti z okresu Příbram udělili 16. srpna 2022 Giulianovi medaili za zásluhy.

V roce 2013 jsme při výstavě *Boemia mia* v Blansku poznali Evu a Karla Šebkovy, a tak začala spolupráce mezi Ledrem a Moravou, která vedla až k projektu dohody o přátelství. Pandemie a smrt Giuliana projekt dočasně přerušily, ale v roce 2022, při návštěvě Martina Kučery v Ledru, byly kontakty obnoveny.

V roce 2023 jsme během návštěvy Moravy v Olomouci a Samotiškách představili knihu *Vzpomínky na exil v Čechách a na Moravě 1915–1919* a letos – kromě výstavy připomínající 110 let od exilu – dojde i k oficiálnímu stvrzení dohody o přátelství mezi našimi národy.

Na závěr – co bys doporučila českým čtenářům, kteří by chtěli navštívit údolí Ledro?

Ledro nabízí mnoho – nádherné horské scenérie, jezero vhodné ke koupání, široké možnosti sportovního vyžití – aktivity obzvlášť oblíbené mezi českými návštěvníky – pěší túry různých obtížností i klidné procházky kolem jezera. Turisté mohou navštívit také místní muzea věnovaná historii i přírodě.

Zvláštní pozornost si zaslouží stezka Ponale – bývalá přístupová cesta do údolí Ledro z města Riva del Garda. Vede vysoko nad jezerem Lago di Garda a je vhodná pro pěši i cyklisty. Cesta se používala až do roku 1990 a dnes patří mezi nejmalebnější horské trasy v regionu.

Za rozhovor děkuji *Veronika Holemářová a Martin Kučera*.

Chlapci od Solferina. Veteráni druhé italské války za nezávislost z Jeseníku

MATĚJ MATELA

Ve druhé polovině 19. století se hospodami napříč rakouskou monarchií nesla vyprávení tisíců mužů, kteří prošli válečným ohněm. Ti nejstarší bojovali ještě s Napoleonem, nejmladší ročníky líčily střety s Prusy roku 1866. Velkou část veteránů pak tvořili ti, kteří se bili za udržení severoitalských území, přesněji Lombardie a Benátska, pod habsburským orlem. Výjimkou nebylo ani významné slezské město Frývaldov, německy Freiwalddau a od roku 1947 Jeseník, kde bychom nostalgicky vzpomínající vysloužilce našli kupř. v oblíbeném Gasthofu s názvem Feldmarschall Radetzky na dnešním náměstí Svobody. O veteránech z bouřlivých let 1848/1849, slavně vítězcích pod geniální maršálskou holí Josefa Václava Radeckého, však v tomto článku řeč nebude. Deset let po úspěšném rakouském tažení totiž přišla událost, která ještě půl století od posledního výstřelu dokázala vyvolat nervový třes a pachut', a to nejen v jejích přímých účastnících. Bitva u Solferina 24. června 1859, finální vojenský střet druhé italské války za nezávislost, se stala zásadním dějinným mezníkem nejen pro Itálii,

která se o další významný krok přiblížila kýženému sjednocení neboli risorgimentu, ale rovněž pro Vídeň. Ztráta bohaté Lombardie a vynucené ukončení desetiletí Bachova absolutismu byly důsledky okamžité, onen historický přelom však současníci pochopili až o mnoho let později: zatímco do porážky u Solferina Rakousko obvykle v poli vítězilo, Solferinem slavná válečná epocha Habsburků skončila a započala dlouhá série vojenských proher, z nichž ta poslední a nejfatálnější v podobě první světové války vedla k rozpadu podunajské monarchie.

Ztráta území a v zásadní míře rovněž prestiže na mezinárodním poli byla pro Rakousko nepochybně zdrcující, avšak o dost děsivějším mementem se stal neuvěřitelně vysoký počet padlých a těch, kteří zemřeli na následky zranění. Jestliže někdo Solferino přestál, mohl mluvit o velkém štěstí. V regionu, kam se následně vrátil nebo přestěhoval, pak takový jedinec vzbuzoval respekt coby přeživší bitvy, která do té doby představovala po Lipsku (1813) vůbec nejkrvavější konflikt na evropském kontinentu. Pojďme se tedy vypravit

do starého Frývaldova za osudy několika mužů, kteří se zúčastnili jedné z největších řezí, jakou lidstvo do Velké války zažilo.

Priessnitzův zeť, starosta i mladý důstojník

Jestliže se veterán na konci 19. a počátkem 20. století ve společnosti zmínil, že v revolučních letech válčil s Radeckým u Custozy nebo u Novary, vysloužil si od přítomných obdivný pohled, jaký prokazujeme vítězům. Obdivu se dostalo i těm, kteří se bili u Solferina o desetiletí později, nicméně

onen pohled doplňovala zvláštní ztišená pokora před někým, komu se podařilo navrátit z inferna... Nikoliv náhodou právě tento střet vedl jednoho z přímých svědků, švýcarského podnikatele Henriho Dunanta (1828–1910), k založení humanitární organizace, která by na bázi dobrovolnosti a neutrality pečovala o raněné vojáky. Roku 1863 tak vznikl Červený kříž a v roce 1901 se Dunant stal prvním nositelem Nobelovy ceny za mír.

Někteří místní vysloužilci však mohli hrdě prohlásit, že se zúčastnili obou italských tažení. Tím jednoznačně nejvýznamnějším z nich byl symbol

Francouzská jízda bojující s rakouskou pěchotou v krvavé řezi u Solferina na sugestivním vyobrazení francouzského ilustrátora Ange-Louis Janeta. Zdroj: Wikimedia Commons / Bibliothèque nationale de France.

Hostinec U Polního maršála Radeckého (Gasthof Feldmarschall Radetzky), kde v současnosti sídlí knihkupectví. Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

jesenické regionální historie Johann Ripper. Rodákovi z Tábora (nar. 2. července 1830), který se významnou měrou zasadil o kulturní rozvoj Jeseníku, a především lázni Gräfenberk, vděčíme za uchování pozoruhodného odkazu života a díla Vincenze Priessnitz. Slavného vodoléčitele Ripper již nestihl poznat osobně, do lázni poprvé přijel až roku 1856 coby c. k. důstojník se žaludečními obtížemi, které u něj vznikly v důsledku vojenského života. Prvním bitevním ohněm si prošel právě

roku 1849 v severní Itálii, poté se zúčastnil dalších válečných tažení. Gräfenberk mu nejen pomohl se zdravotními neduhy, ale rovněž mu přivedl do cesty životní lásku, shodou okolností Priessnitzovu dceru Marii. S dívkou se Ripper o dvě léta později zasnoubil. Sňatek byl naplánován na jaro 1859, jenže člověk míní a Pánbůh mění – právě tehdy vypuklo nové tažení na Itálii, kam byl odvelen i Ripper. Ve svých vzpomínkách, které uchovává jesenický archiv, se Ripper o tomto vojenském

angažmá překvapivě nezmiňuje, a tak se nám dostává jen stručné informace v článku uveřejněném místním periodikem *Mährisch-Schlesische Presse* k jeho 80. narozeninám. V něm se uvádí, že se Ripper coby velitel roty zúčastnil hned první vojenské pútky druhé italské války, 20. května u Montebella, kde na rakouské straně padlo přes 300 vojáků. Samotný Ripper byl střelen do holeně, což mu však nezabránilo bojovat u Solferina. Následkem této války dostal revmatismus do kloubů a ztratil čich a chuť, avšak, na rozdíl od řady svých spolubojovníků, přežil. Po uzavření míru se ihned vrátil na Gräfenberk a 28. března 1860 konečně

Johann Ripper coby mladý voják. Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

pojal za choť Marii Priessnitzovou, se kterou žil šťastně 48 let. K císařskému jubileu 2. prosince 1873 obdržel Válečnou medaili. Zemřel 1. března 1912 v Praze.

Další velkou osobností Jeseníku, jež se zúčastnila druhé italské války, byl starosta Josef von Ursprung. Přišel na svět 23. července 1837 nikoli v Javorníku, jak uvádějí některé zdroje, ale v daleké Lublani, konkrétně v domě čp. 233 na Deutscher Platz (dnes Trg francoske revoluce). Vztah k Jesenicku se v něm však utvářel od raného dětství, a sice díky původu jeho rodiny na Javornicku. Po absolvování střední školy v Lublani nastoupil na univerzitu ve Štýrském Hradci, kde roku 1861 získal doktorát práv. Ještě předtím, v kritickém roce 1859, však vstoupil do armády a jako poručík auditor (něm. Leutnant-Auditor) se zúčastnil tažení na Itálii. Roku 1871, kdy byl jmenován kapitánem, se ve Vápenné oženil s Marií, dcerou významného průmyslníka Antona Latzela. Společnému štěstí se však těšili jen do roku 1879, kdy von Ursprung ovdověl. Čtyři roky nato byl jmenován velitelem praporu polních myslivců č. 5, v roce 1890 se stal plukovníkem a brzy poté velitelem pěšího pluku č. 40. Po 34 letech v armádě byl tento držitel Vojenské záslužné medaile či Řádu železné koruny na vlastní žádost penzionován a v roce 1893 se přestěhoval do kraje svých předků, konkrétně do Jeseníku, kde byl již následujícího roku zvolen starostou. Do dějin města, v jehož čele stál plných patnáct let, se zapsal skutečně zlatým písmem. Za jeho éry vzniklo vodovodní potrubí, kanalizace či plynárna. Značný respekt obyvatel si pak získal v červencových dnech roku 1903, kdy město zasáhla ničivá povodeň – okamžitá pomoc armády a následná materiální podpora byly z velké části jeho

zásluha. V červenci 1907 mu město za jeho zásluhy udělilo čestné občanství, nicméně již 13. září podlehl cirhóze jater. „*Pod hrubou skořápkou starého válečníka se skrývalo výtečné jádro: zlaté srdce plné ryzosti, všeobjímající dobrota a přísná spravedlnost,*“ psalo se v jednom z nekrologů. Spočinul v Javorníku v rodinné hrobce Latzelů po boku své ženy. Místo se dodnes dochovalo.

Vzpomenout na tuto velkou osobnost místních dějin však můžeme i přímo v Jeseníku – ještě za života tohoto významného starosty město zřídilo pramen pitné vody pod Křížovým vrchem a na jeho počest jej nazvalo Ursprung-Quelle. Místo dodnes existuje, jen pod jiným jménem: Mločí pramen. V depozitáři Vlastivědného muzea Jesenicka se pak dochoval soubor olejomalb zachycujících starosty Jeseníku v druhé polovině 19. století. Mezi nimi se nachází portrét muže, jenž není v přírůstkových knihách konkretizován, nicméně díky srovnání s hromadnou fotografií členů Moravsko-slezského sudetského horského spolku ze září 1901, v jejichž čele sedí prokazatelně starosta von Ursprung, lze konstatovat, že se s nejvyšší pravděpodobností jedná právě o tohoto hrdinu od Solferina.

Dalším ze solferinských veteránů spojených přímo s Jeseníkem byl c. k. úředník Landwehr-Evidenz-Offizial Wilhelm Schiller. Narodil se roku 1842 ve Lvově jako syn vojenského úředníka a v deseti letech putoval do školy v Košicích, později do jezdecké školy v Hranicích. Zde setrval do roku 1859, kdy se v pouhých sedmnácti letech musel zapojit do války proti Itálii coby příslušník pobřežní obrany (něm. Küstenverteidigung). V roce 1866 se zúčastnil také tažení proti Prusku a roku 1878 okupace Bosny. V Jeseníku žil Schiller

17 let a podle pramenů se těšil značnému respektu u všech vrstev obyvatelstva. Roku 1904, při příležitosti odchodu do penze, obdržel za 40 let služby Zlatý záslužný kříž s korunou. Zemřel 15. května 1905 ve dvašedesáti letech na arteriosklerózu.

Tažení do Itálie 1859 i válku s Prusky o sedm let později absolvoval rovněž tesařský mistr Franz Bernert, adresou Gärtnergasse čp. 26 (dnes Žižkova ulice), jenž byl držitelem Válečné medaile 1873. Celých 24 let působil v čele místního spolku veteránů arcivévodý Albrechta, v němž patřil mezi nejstarší členy. Zemřel 6. května 1903 ve věku 70 let na tuberkulózu. Pohřbu se kromě

Portrét, jenž skoro jistě zachycuje významného jesenického starostu Josefa von Ursprung. Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

Původní kámen poblíž Mločího pramene dokládající, komu bylo zřídlo dříve věnováno. Foto: Miroslav Trávníček.

mnoha řadových občanů zúčastnili i členové spolku veteránů z Jeseníku a Písečné a katolického dělnického spolku.

V detailním popisu původního jesenického hřbitova (dnešní náměstí Hrdinů, na konci 19. století zrušen) z autorské dílny vlastivědného nadšence Adolfa Kettnera se nachází pozoruhodná informace o pamětním kameni, situovaném hned napravo od vchodu, na němž byla umístěna deska připomínající důstojníka Heinricha von Andreoliho, jednoho z padlých v bitvě u Magenty 4. června 1859, která Solferinu předcházela. Narodil se 7. března 1839 v Miláně jako syn tamního policejního komisaře a patřil k nejvýznačnějším žákům vídeňské Tereziánské vojenské akademie. Již roku 1856, v pouhých 17 letech, byl jmenován poručíkem II. třídy a rok nato se díky mimořádným schopnostem stal vyučujícím matematiky, písemností jednacích a tzv. polohokreslení. Jeho výtečně zahájenou kariéru však na jaře roku 1859 přerušila válka, jež Andreoliho zastihla coby poručíka 4. praporu ve Štýrském Hradci. Naléhavě toužil být přidělen k jednomu z prvních tří polních praporů, aby se mohl zúčastnit prvního útoku. Přání se mu bohužel vyplnilo. U Magenty jej do levého spánku zasáhla nepřátelská kulka, tělo muselo zůstat na bojišti. Císař mu posmrtně udělil Vojenský záslužný kříž. Jedná se tak o další z tisíce smutných příběhů, kdy život mladého nadaného muže skončil nešťastně na bitevním poli. Na otázku, z jakého důvodu se památka na něj ocitla až v dalekém Slezsku, podávající odpověď tzv. Kurliste jesenických lázní, tedy seznamy pacientů, kde Andreoliho jméno nalézáme od roku 1858 do počátku května 1859. Mladý Lombardan tak z Jeseníku odjel pouhý měsíc před osudným

přesunem na severoitalské bojiště... Jestli byly jeho ostatky následně převezeny na starý jesenický hřbitov (a pokud ano, z jakého důvodu), nebo jeho památku připomínala pouze pamětní deska, však prozatím známo není.

Rány z Itálie léčené vodou

Na naší cestě za starými jesenickými veterány nelze minout ordinaci doktora a c. k. podplukovníka Franze Rumpelmayera (1805–1869), uváděného rovněž jako Rumpelmaier. Tento lékař se v mládí po těžkém zranění hlavy a bezvýsledných kúrách dostal na Gräfenberk, kde se jeho stav konečně začal zlepšovat. Nadchl se tedy pro vodní medicínu. Když jeho učitel a přítel Vincenz Priessnitz roku 1851 zemřel, rozhodl se Rumpelmayer v jeho metodách pokračovat a patnáct let provozoval v Jeseníku vlastní ordinaci. Pozornosti celorakouské veřejnosti se mu dostalo právě po druhé italské válce za nezávislost, počátkem listopadu roku 1859, kdy vídeňské periodikum *Militär-Zeitung* přineslo zprávu o třech pacientech, kteří sice nepocházeli z Jeseníku, jimž ale Solferino vzalo kus fyzické vitality a pomoci se dočkali až u Rumpelmayera.

Prvním z trojice byl Franz Kriegisch z České Vsi, voják c. k. 1. pěšího pluku císaře Františka Josefa z Opavy. U Solferina mu střepina z granátu ošklivě zranila pravou ruku, pročež byl poslán domů, aby se uzdravil. Následkem útrap cestování a značně neodborné péče v domácím prostředí se ale rána zanítila natolik, že když se 10. srpna konala konzultace, Kriegischův ošetřující lékař doporučil amputaci celé ruky. Byl to s největší pravděpodobností továrník Josef Neupert, Priessnitzův příbuzný a muž šlechetně poskytující raněným od Solferina zázemí, kdo se s lékařským posudkem

nemínil spokojit a ke Kriegischovi druhého dne pro jistotu povolal dr. Rumpelmayera. Dobře učenil, neboť lékař prohlásil, že vojákovi stačí amputovat malíček a aplikovat na něj vodoléčbu, což vzhledem ke své vlastenecké povinnosti provede zcela zdarma. Kriegisch se skutečně zcela zotavil a již za několik týdnů byl schopen veškeré manuální práce. Vojáka c. k. 58. pěšího pluku arcivévodý Štěpána Michala Debenského z Haliče zase u Solferina zasáhl úlomek granátu do pravého lýtku. Když jej Rumpelmayer převzal do ošetřování, nohu již napadla gangréna. Díky schopnému lékaři ale přežil a noha se vyléčila. Posledním z triumvirátu byl Michal Dmytro z c. k. 9. pěšího pluku hraběte Hartmanna. Tomu u Solferina vnikla kulka z brokovnice do levé holeně, a přestože rána zhnisala, do měsíce se zcela uzdravil.

Zmínění tři ranění nebyli zdaleka jediní přeživší z italské řeže, kteří se dostali do Rumpelmayerových rukou. Díky své obětavé a nezištné pomoci zraněným od Solferina, kterou podporoval i dobré jméno všech svých kolegů v bílých pláštích, a za své mimořádné úspěchy obdržel následujícího roku Řád Františka Josefa a město Jeseník mu udělilo čestné občanství. V polovině 60. let se přestěhoval do štyrského městečka Frohnleiten, kde roku 1867 založil vodoléčebný ústav uplatňující Priessnitzovy postupy. Rumpelmayerova busta na nábřeží řeky Mur je k vidění dodnes.

„Mám největší naději, že všude vyhrajeme...“

A na závěr kapitoly ještě jedna zajímavost. Do jesenického muzea se přesně padesát let po druhé italské válce, na jaře roku 1909, dostal dopis, který

7. května 1859 napsal své sestře Johann Richter, nadporučík a profesor c. k. vojenské akademie, pocházející z Bukovic (něm. Buchelsdorf), od roku 1960 součásti Jeseníku. List se však v muzejních sbírkách bohužel nedochoval, a jediným zdrojem této informace proto zůstává pouze zmínka v dobovém tisku. Díky místnímu deníku *Mährisch-Schlesische Presse* se nám tak dostává vzácného svědectví o náladě, jaká před útokem na Piemont v řadách c. k. armády panovala. Rakouský patriot Richter přirozeně nemá sebemenších pochyb o vítězství Vídně, a dokonce se směle pouští i do úvah, jak se bude vyvíjet situace po slavném triumfu rakouských zbraní: *„Takže nezoufej, mám největší naději, že všude vyhraje. Vítězství v Itálii ale nerozhodne, protože i když zvítězíme, nemůžeme přejít Alpy do Francie a nepřítel zcela zničit. To musí vzejít z Říše (Německa). V pravý čas se Prusko a Rakousko spojí, aby překročily Rýn a dosadily na francouzský*

trůn jiného krále. Pokud si zneprátelíme Rusko, budeme bojovat i na Dunaji, neboť stále budeme mít jako spojence Anglii. Rakousko má 38 milionů obyvatel a armádu 800 000 mužů, statečné a vytrvalé, jako nemá žádné jiné vojsko. Takže neklesej na mysl, ale zvedni hrdě hlavu, nosíš-li v prsou rakouské srdce. Rakousko pokoří své nepřátele a vyjde z bitvy slavně.“

Richterův optimistický přístup a vlastenecký zápal jsou na jedné straně účtyhodné, avšak v kontextu událostí, které nastaly jen o několik dní později, více než předčasné...

Zájemce o životní osudy vybraných solferinských veteránů z celé oblasti Jesenicka, tedy i Zlatohorska, Žulovska či Javornicka, mohu odkázat na svoji studii, jež vyšla ve sborníku XXIV. svatováclavského setkání v Jeseníku v roce 2024 a z níž tento článek vychází.

Matěj Matela (* 1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, zejména vysokohorských oblastí. Věnuje se zapomenutým osobnostem regionu, dějinám lesnictví, původním sudetským pověstem či místnímu protikomunistickému odporu. Působí jako etnograf ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

» matejmatela@seznam.cz

Třísté jubileum vzniku Caesarovy kašny v Olomouci (29. září 1725)

JIŘÍ FIALA

V městě Olomouci lze nyní napočítat 55 kašen a fontán; je rovněž známo, že šest kašen nebo fontán zaniklo. Osmi kašnami obohatilo Olomouc baroko, z nichž šest kašen má takovou uměleckou hodnotu, že byly spolu se sloupem Nejsvětější Trojice a Mariánským sloupem prohlášeny za národní kulturní památky. Na rozdíl od těchto sloupů reflektujících římskokatolickou křesťanskou konfesi je pětice olomouckých barokních kašen dekorována sochami inspirovanými mytologií antického Říma – jsou to kašny Neptunova, Herkulova, Merkurova, Jupiterova a Tritonů, zatímco na nejrozměrnější z těchto kašen v sousedství městské radnice se tyčí jezdecká socha římského vojevůdce Gaia Iulia Caesara (100 př. n. l. – 44 př. n. l.). Jedná se o zhmotnění tradice, že Olomouc byla Caesarem založena jako město, třebaže pro reálnost tohoto aktu chybí jakékoliv historické prameny.

Nejstarším doloženým dokladem tohoto mýtu je pasáž v díle významného italského humanisty, diplomata a historiografa Eney Silvia Bartolomea Piccolominiho (1405–1464), v letech 1458–1464

papeže Pia II., *Historia Friderici III imperatoris* (Historie císaře Fridricha III.), známém také jako *Historia Austrialis* (Rakouské dějiny), jež vzniklo ve třech redakcích mezi léty 1452–1458. Když Piccolomini píše o nepodloženém odvozování názvu Vídně od latinského výrazu Bienna, tj. dva roky obléhaná Gaiem Iuliem Caesarem, dodává: „*Sed simile hoc ei est, quod Holomuz civitatem Moraviae ex vicinitate vocabuli Iulii montem appellant, qui illam urbem Iulii opus affirmant. Lapsa nimis cuique dicenda est, quae velint [sic! spr.: dicendi quae velit licentia est].*“ (Je to ale podobné tomu, když moravské město Olomouc podle blízkosti slova nazývají Horou Juliovou a toto město pokládají za Juliovo dílo. [Dnes] je totiž každému dovoleno říkat nesmysly, jak se mu zachce.)

Dalším dokladem humanistického pojmenování Olomouce jako Julio mons je latinsky psaná listina krále Jiřího z Poděbrad (1420–1471) ze dne 16. února 1459, již při návštěvě tehdejšího hlavního města markrabství moravského potvrdil Olomouci jeho privilegia. Příslušná pasáž zní takto: „*Quanquam insignes atque magne et plurime*

civitates marchionatum nominem Moravie ceu gemme preciose evornent multipliciter et illustrent. Inclita tamen vetus, celeberrimaque civitas Iulii mons alias Olmutz, omnibus et singulari quadam nobilitate praeminet, et ut rosa refulget in Moravia. Hanc nempe et nomine olim Iulii Caesaris fundatam, et nuncupatam, illustres marchiones et praedecessores Nostri primatia civitatum, diversique privilegiis et libertatibus magnifice dotavere (...)." V českém překladu Libuše a Vladimíra Spáčilových, publikovaném v rámci českého překladu německého Popisu královského města Olomouce, sepsaného syndikem Florianem Louckým roku 1746, zní tato pasáž následovně: „Ačkoliv mnohá velká a významná města tak jako vzácné drahokamy mnohonásobně zdobí a ozařují Naše Markrabství moravské, přece však slavné, starobylé a proslulé město Juliův vrch neboli Olomouc všechny předstihuje mimořádnou vznešeností a jako růže skví se na Moravě. Toto město zajisté bylo kdysi založeno Juliem Caesarem a nazváno jeho jménem, naši předchůdci, slavní markrabí, toto přední z měst velkolepě obdarovali výsadami a svobodami (...).“ Jak prokázal Tomáš Hlobil, původcem této chvály Olomouce v listině Jiřího z Poděbrad je patrně její stylista Hilarius Litoměřický (1413 nebo 1430–1468), děkan pražského kostela Všech svatých, jenž je uveden na její plíse (přehnutém dolním okraji pergamenu, k němuž je přivěšena pečeť). Jak se o fiktivním založení města Olomouce Gaiem Iuliem Caesarem již před vydáním této listiny doslechl Enea Silvio Bartolomeo Piccolomini, není zřejmé; Piccolomini byl ovšem předním znalcem českých dějin, což dokládá jeho latinský spis *Historia Bohemica* (Historie česká), vzniklý v polovině roku 1457.

Skepticky se o založení Olomouce Gaiem Iuliem

Caesarem vyjadřuje polský emigrant Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle (kolem roku 1539–1614), jenž ve svém monumentálním historicko-heraldickém spise *Zrčadlo Margkrabství moravského, v kterémž jeden každý stav dávnost, vzácnost i povinnost svou uhlédá*, vydaném dědicí olomouckého tiskaře Friedricha Milichthallera roku 1593, píše: „Založení a fundování města tohoto žádný pravdivě pro velkou dávnost a starožitnost jeho ukázati nemůže. Jestliže od Julia Císaře, jakž někteří pokládají, založení jeho, o tom dostatečně žádný neví. Ten Julius Císař ještě před narozením Spasitele našeho na tento svět panoval, zanechal po sobě syna Augusta Císaře, za kteréhož teprva Pán Kristus naroditi se jest ráčil.“

V místech Caesarovy barokní kašny na Horním náměstí stávala kašna renesanční. Tato kašna je vyobrazena na malbě na měděném plechu, vzniklé v poslední třetině 17. století a původně umístěné v kostele Panny Marie Sněžné; originál malby je nyní nezvěstný, dochovala se však její barevná kopie. Malba zachycuje radnici s lodžii od východu, v oblaku nad střechou radnice sv. Pavlína s mečem v pravici čelí moru personifikovanému jako lidský skelet letící na skeletu okřídleného koně a vyzbrojený kosou a šípem; duchovenstvo a měšťané jdou kolem radnice v pohřebním průvodu se dvěma rakvemi, další měšťané v popředí malby přihlížejí konduktu. Na malbě je rovněž vyobrazena renesanční kašna stojící na ploše Rybího trhu, jejíž nádrž má podle Leoše Mlčáka „oktogonální půdorys, ve středu nádrže je umístěn podstavec ukončený stlačenou koulí se čtyřmi otvory, z nichž do čtyř světových stran tryská voda. Na kouli stojí hrdina ve zbroji, snad mýtický zakladatel města Gaius Julius Caesar nebo jeho legendární obránce Jaroslav ze Šternberka.“ Václav

František Kalivoda (Franz Kaliwoda) – August Carl Haun: Oberring mit dem alten Rathause. (Olomouc. Horní náměstí se starou radnicí.) *Malerisch-historisches Album von Mähren und Schlesien*, Olmütz 1857–1860. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. E II 52.094/1, 2.

Nešpor sděluje, že existence této kašny je doložena k roku 1597 naproti domu Valentina Parsche (Horní náměstí 13), její sochařskou výzdobu tvořila „malá bronzová socha *Spravedlnosti*, neboť v těchto místech konány bývaly popravy a říkalo se tu „U *Spravedlnosti*“ (*bey der Justitz*). Kašna opravena r. 1637 mistrem Petrem a r. 1662 Baltazarem Gugem.“ Na nedatované vedutě olomouckého malíře Antonína Martina

Lublinského, příslušníka olomouckého konventu augustiniánů U Všech svatých, kterou převedl do mědirytiny augsburský rytec Matthaeus Küssel, je znázorněn málo zřetelný objekt, podle L. Mláčka „zřejmě stará kašna, která předcházela nejstarší barokní kašně se sochou Neptuna“.

Výše již zmíněný olomoucký městský syndik Florián Josef Loucký (1705–1775) věnoval

Anton Pichler a spol.: Olmütz – Oberring mit Rathausstiege. (Olomouc – Horní náměstí s radničním schodištěm.). Fotografie z roku 1864.
Zdroj: Státní okresní archiv v Olomouci.

olomouckým kašnám ve svém díle *Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Florianem Josefem Louckým roku 1746* náležitý prostor a Caesarovu kašnu patřičně vyzdvihl: „Na části Juliova vrchu naproti radnici, na konci Ztracené ulice [tj. v severovýchodní části Horního náměstí, nazývaném dříve též Fischmarkt či Fischplatz – Rybí trh či Rybí náměstí] stojí mimořádně krásná cisterna neboli kašna s vodotryskem, na níž je zpodobněn Julius Caesar, původce tohoto města, sedící na koni. To všechno je velmi dovedně a lehce vytesáno z jednoho kusu kamene. Pod Juliem Caesarem je vytesán pes na znamení věrnosti, kterou toto město svému panovníkovi stále osvědčuje. Dále jsou zde dva ležící muži, navzájem si podávající ruce a vylévající vodu z váz vedle nich ležících, což naznačuje, že hlavní moravská řeka Morava, vtékající do Dunaje, se s ním spojuje. Stejně bohatě tryská voda i z tlam psa a koně. Tuto kašnu dal zhotovit magistrát v roce 1724 sochařem jako jeho mistrovský kus a zdejšími kameníky za 1 200 zlatých.“ Údaje syndika Louckého doplnil tehdejší městský radní a posléze i primátor Johann Josef Valchovský (Walchowsky) von Walchenheimb (asi 1672–1749) tímto komentářem: „Tuto kašnu jsem sám navrhl a doposud vlastním její model; aby byl [návrh] přijat, dal jsem ze svého 100 zlatých rýnských a pan Ludvík Beck 50 zlatých rýnských – tehdy jsme byli oba správci stavebního úřadu. Nevím však, jak se to mohlo stát, že můj nástupce oněch 150 zlatých nezapsal ani do příjmu ani do vydání. Tento mistrovský kus zhotovil měšťanský sochař Schaubberger.“

Dotyčným měšťanským sochařem byl mladý olomoucký tovaryš, sochař a štukátér Johann Georg Schaubberger, narozený kolem roku 1700

ve Vídni jako manželský syn Josepha Schaubgera (což sděluje matrikový záznam o jeho sňatku v Olomouci), sochařské školení tedy získal nejspíše ve svém rodišti. Městský radní Jan Josef Valchovský (Walchowsky) von Walchenheimb se kupodivu nezmiňuje o účasti předního olomouckého kameníka Václava (Wenzela) Rendera (1669–1733) na projektu Caesarovy kašny. Václavu Renderovi uložila realizaci této dominantní kašny z pískovce (výška plastiky 364 cm, šířka 235 cm, výška nádrže 101 cm, průměr 840 cm) olomoucká městská rada dne 14. dubna 1725 – měl povinnost „se svými tovaryši a pomocníky po předložení návrhu zbudovat kašnu tak, aby ke dni sv. Michala v ní mohla téci voda“. Svůj podíl na kašně Render omezil na její nádrž, zatímco figurální výzdobu kašny svěřil Johannu Georgu Schaubengerovi. Práce na kašně byly k určenému datu, tj. 29. září 1725, vskutku ukončeny, a to jak na jezdecké soše bájného zakladatele Olomouce, tak na bazénu kašny, jehož kruhový půdorys byl ozvláštněn šesti konvexními kruhovými úseky střídajícími se se šesti rohy.

Gaia Iulia Caesara nechal jeho zpodobitel Johann Georg Schaubberger pohlížet na Michalské návrší, nazývané olomouckými humanisty Julii Mons, Julmons či Juliomontium – tedy shodně jako i latinské pojmenování Olomouce, německy Juliusberg. Fyziognomie Caesarovy tváře prozrazuje shodné obličejové rysy s tehdy vládnoucím císařem Svaté říše římské Karlem VI. (1685–1740), otcem české a uherské královny a rakouské arcivévodkyně Marie Terezie (1717–1780). Olomoucký magistrát tak manifestoval svou loajalitu vůči habsburskému monarchovi a současně se vyhnul možným výtkám, proč nejsou zdejší kašny dekorovány sochami světců. Za vzor Schaubbergerova

pojetí olomoucké jezdecké sochy G. I. Caesara se pokládá jezdecká socha císaře Konstantina I. Velikého (mezi 272–285–338), vytesaná v letech 1654 a 1662–1668 italským barokním sochařem Gianim Lorenzem Berninim (1598–1680) z mramoru (se štukovou drapérií) a dekorující Královské schodiště (Scala Regia), jež spojuje Vatikánský palác s bazilikou sv. Petra. Připomíná se v té souvislosti i Berniniho návrh jezdeckého pomníku francouzského krále Ludvíka XIV. (1638–1715) z roku 1665; v roce 1667 byl tento pomník upraven Françoisem Girardonem (1628–1715) jako pomník římského hrdiny Marka Curtia († 362 př. n. l.), nyní se nachází v oranžérii Versailleského paláce.

„Další vodítko pro koncepci Caesarovy kašny mohla Schauburgerovi poskytnout Berniniho kašna Čtyři řeky (Fontana dei Quattro Fiumi) z let 1648–1651, nacházející se v centru náměstí Navona (piazza Navona) v Římě – čtyři mužské postavy této kašny ztělesňují řeky Dunaj, Ganges, Nil a Rio de la Plata a jejich prostřednictvím čtyři kontinenty, tj. Evropu, Asii, Afriku a Ameriku. K popisu Caesarovy kašny z pera syndika Floriana Josefa Louckého dodejme, že Caesar třímá v pravici pouzdro se svínutou zakládací listinou města Olomouce, v levici pak uzdu vzpínajícího se koně. Jeden z vousáčů spočívá levicí na kartuši se zemským znakem Dolních Rakous, pěti letícími a heraldicky vlevo hledícími orlicemi (do konce 18. století mylně pokládanými za skřivany), jenže jejich pohled by však měl náležitě směřovat vpravo, také uspořádání orlic (skřivanů) na poli kartuše není patřičné. Druhý vousáč pravici přidržuje kartuši se zemským znakem Markrabství moravského, šachovanou orlicí. Sousoší spočívá na imitovaném skalisku neseným čtyřmi pilíři. Jak dokládají starší vyobrazení této kašny,

např. pohlednice z roku 1954, zdobívala imperátorovu hlavu šesticípá kovová kometa a po levém boku měl zavěšen kovový meč – obě bylo v následujících letech bůhvíproč odstraněno.“ (Cit. podle Jiří Fiala – Zdeněk Kašpar – Jan Štěpán: Voda pro Olomouc..., s. 31).

Pro srovnání ocitujme ještě koncizní popis Caesarovy kašny z *Památkového katalogu* Národního památkového úřadu: „Velká kamenná nádrž přístupná po několika kamenných stupních. Půdorys kamenné nádrže vychází z pravidelného útvaru, v němž se střídá šest konvexních úseků kruhu s šesti ostrými rohy. Vnější strany nádrže jsou jednoduše profilovány. Uprostřed kašny je na čtyřech pilířích imitované skalisko jako podstavec, na němž se vzpíná Caesarův kůň. Břicho opírá o skálu, přední nohy visí ve vzduchu. V přední části skaliska leží dva říční muži, personifikující řeky Moravu a Dunaj. Jeden drží erb Moravy (orlice), druhý erb Dolního Rakouska (pět letících orlů [sic! spr. orlic]). Postavy se drží za ruce a toto gesto je vyjádřením soutoku těchto řek a zároveň harmonie, ve které žije Morava v rámci země císařského domu. Pod rameny mají soudky, ze kterých vytéká voda, jsou nazí, jen bederní partie mají pokryté listy vodních rostlin, které jsou vpleteny i do vlasů. Dlouhé vousy jim splývají až na hrud'. Jezdec oděný v římské zbroji sedí na bohatě zdobené pokrývce s trásněmi, hlavou a tělem je natočen směrem k Michalskému kopci. Na hlavě má vavřínový věnec vítěze. V pravé ruce, která není původní, drží pergamen, v levé otěže koně. Plášť sepnutý na levém rameni spadá přes záda až na hřbet koně, pod kterým sedí pes se vztyčenou hlavou.“

Jak sděluje výše již zmíněný městský radní Josef Johann Valchovský (Walchowsky) von Walchenheimb, zřízení Caesarovy kašny přišlo olomouckou

městskou městskou radu na 1 200 zlatých, což byla suma, za niž se dal v Olomouci ve 20. letech 18. století pořídit patrový dům. Václavu Renderovi bylo za materiál a práci vyplaceno 650 zlatých ve třech platbách – 12. května 1725, tedy krátce po sepsání smlouvy, obdržel 200 zlatých, o tři dny později, 15. května, inkasoval 50 zlatých od stavebního inspektora a zbylých 400 zl. mu bylo vyplaceno po dokončení kašny. Johannu Georgu Schaubbergerovi tak za materiál a práci připadla částka 550 zlatých.

Již 16. srpna 1725 byl Johann Georg Schaubberger prohlášen olomouckým cechem zlatníků, sklářů, malířů a sochařů sochařským mistrem a 20. srpna téhož roku se stal zdejším měšťanem. Jako cechovní komisaři posuzovali Schaubbergerův „*mistrovský kus*“, tj. jezdeckou sochu Gaia Iulia Caesara, sklenář Johann Ehrlinger a sochař a řezbář Augustin Johann Thomasberger (1676–1734).

Olomoucká legenda tvrdí, že římský vojevůdce a politik Caesar hledí z koňského hřbetu překrytého čabrakou (ozdobnou pokrývkou) do oken prvního patra domu (tzv. piano nobile – vznešené patro) na Horním náměstí č. 14/203, poněvadž zde přebývala jeho milá. Příčina takové orientace Caesarova pohledu tkví však nejspíše v okolnosti, že sousední dům 204/13 koupil 9. června 1702 městský radní Johann Josef Valchovský (Walchowsky) von Walchenheimb, výše již zmíněný jako iniciátor a mecenáš Caesarovy kašny, za 3 000 zlatých, a od roku 1720 dům č. 203/14 renovoval.

Pod pravou přední tlapou psa na Caesarově kašně vystupuje z plochy kamene reliéf, jehož účel a smysl je záhadný. Pokud je známo, jako první na tento reliéf upozornila v odborné literatuře historička umění Simona Jemelková: „*Dosud*

Caesarova kašna, 2. 7. 2025. Zdroj: archiv VKOL, foto Elena Šenková.

badateli nepovšimnutým prvkem symboliky celého sousoší zatím zůstává poměrně nenápadný reliéf, umístěný na skalisku přímo pod pravou tlapou [sic! spr. pod pravou přední tlapou] psa. Stylizovaný reliéf, připomínající zjednodušený vegetabilní ornament či jelení paroh [sic! spíše srnčí paroh] se neopakuje na žádném jiném místě skaliska, takže s největší pravděpodobností nejde o pouhý náznak vegetace či jiné výzdoby. Je pravděpodobné, že reliéf přináleží do hierarchicky vystavěné kompozice a symboliky celého sousoší, nicméně jeho smysl a význam zůstává zatím otevřený pro další bádání.“ Podle názoru historika umění Leoše Mlčáka, sděleného ústně autorovi tohoto příspěvku, se jedná o stylizované vyobrazení dvou rvoucích se psů, jež se ozřejmí, když se snímek reliéfu otočí o 180 stupňů. Historik a heraldik Karel Müller na dotaz týkající se tohoto reliéfu odpověděl e-mailem mj. takto: „*Já si myslím, že je to torzo nějakého reliéfu, jehož většina vzala za své v minulosti. Třeba jen tráva či něco takového.*“

Johann Georg Schaubberger se dne 26. listopadu 1725 oženil s Annou Theresií, dcerou olomouckého sochaře Johanna Wenzela Sturmera (1675–1729), svědky sňatku byli měšťanský sklář Joannes (Johann) Ehrlinger, hlavní představený cechu zlatníků a sklenářů, a měšťanský zlatník Franciscus (Frantz) Schwegerle. Dne 17. listopadu 1726 se manželé Schaubbergerovi stali rodiči syna Frantze Carla (kmotrovstvím mu posloužili měšťanský sklář Johann Ehrlinger a měšťanská obchodnice Susanna Marcellin) a následně dalších čtyř synů a dvou dcer. Johann Wenzel Sturmer vlastnil dům v České ulici (nyní 8. května) č. 523/3, jeho druhá dcera Elisabeth se dne 20. listopadu 1735 provdala za sochaře Andrease Zahnera (1709–1752),

pocházejícího z Bavorska a obývajícího dům po kameníkovi Václavu Renderovi v České ulici (nyní 8. května) č. 521/7.

Společným dílem Václava Rendera a Johanna Georga Schaubbergera je rovněž socha sv. Floriána, zhotovená v životní velikosti z maletínského pískovce roku 1728 a umístěná na Žerotínově náměstí v Olomouci poblíž chrámu sv. archanděla Michaela.

Dne 25. srpna 1725 koupil Johann Georg Schaubberger dům v Olomouci, Česká ulice (nyní 8. května) 518/13, od Johanna Franze Sauera za 1 170 zlatých, ručitelem, a to vlastním domem, při této koupi byl Schaubbergerův nastávající tchán, sochař Johann Stürmer. Dne 16. října 1728 však J. G. Schaubberger tento dům prodal za 1 300 zlatých kožešníkově Franzu Glotzerovi a jeho manželce Susanně. Olomouckým měšťanem však zůstal až do roku 1732, kdy se měšťanství vzdal a požádal městskou radu o vysvědčení své mravní zachovalosti. Získal totiž další umělecké zakázky v Brně a v roce 1731 do Brna přesídlil se svou rodinou natrvalo. S jeho sochařskými díly se poté setkáváme i jinde na jižní a střední Moravě – v Holešově, Kvasicích, Veselí nad Moravou a Židlochovicích. Dne 14. února 1744 v Brně napsal těžce nemocný G. J. Schaubberger svou závěť, z níž plyne, že jeho první dva synové se nedožili dospělosti. Záhy po tomto datu zemřel a byl pohřben ve zdejší kostele sv. Jakuba, jeho vdova se roku 1748 provdala za malíře Franze Antona Palka (1717–1766).

Během tří století existence Caesarovy kašny v Olomouci vzniklo množství jejích vyobrazení – maleb, kreseb, grafik, fotografií a pohlednic. Jejím prvním dochovaným ikonografickým dokladem

je nepříliš věrná mědirytina augsburského rytce Martina Engelbrechta (1684–1756) *Prospectus faciei anticae curiae e foro piscatorio contemplandus Ollmütii* – *Prospect der vorder Theils vom Rathauss in Ollmütz* (Pohled na přední část radnice v Olomouci, viděný z Rybího trhu), pořizená kolem roku 1740 podle nedochované kresby Friedricha Bernharda Wernera (1690–1776). Živý ruch na olomouckém Horním náměstí kolem radnice a Caesarovy kašny zachycuje kolorovaná litografie Františka Kalivody (Franze Kaliwody, 1824–1858) a Augusta Carla Hauna (1815–1894), kterou obsahuje *Malerisch-historisches Album von Mähren und Schlesien*, vydávané v Olomouci v letech 1857–1860 nakladatelem a knihkupcem Eduardem Hölzelem (1817–1855). Dvě nejstarší dochované fotografie této kašny zhotovil v roce 1864 fotografický ateliér Antona Pichlera a spol. v Olomouci, do pasparty je adjustovalo a prodávalo olomoucké nakladatelství a knihkupectví Eduarda Hölzela (1817–1885). Precizní perokresba blíže neznámého B. Wondry je součástí alba devíti kreseb z roku 1894, jež bylo připravováno pro publikaci Carla Graesera a Willibalda Müllera

Olmütz im Jahre 1894 – Denkschrift aus Anlass des Ankaufes der Festungsgründe durch die Stadtgemeinde (Olomouc v roce 1894 – Pamětní spis, Olmütz 1894). Kresba Caesarovy kašny od akademického malíře, grafika a olympionika – lehkého atleta Františka Hoplíčka (1890–1946), byla otištěna v olomouckém deníku *Pozor* č. 194 ze 17. července 1921, Příloha, s. 5, a byla doprovázena textem s kryptonymem – *Ego*, sdělujícím mj. toto: „*Před zadním traktem radničním, jsouc vklíněna v cíp náměstí s pozadím starobylých domů, je kašna Caesarova. Hrdě vztýčený vládce [sic!] na bujném koni dobře – byť i bezděčně – vyjadřuje tehdejší dobu, kdy platilo právo rodu a majetku nad právy lidu... Tvůrcem kašny je Jan Jiří Schaubberger, který – dle starých záznamů – přišel roku 1730 [sic! spr. 1725] z Vídně do Olomouce. Jeho sochy jsou technicky málo propracované, ale zato jsou podány s vervou. Byl jedním z nejlepších sochařů té doby.*“

Soupis použitých pramenů a odborné literatury, jakož i další relevantní ikonografie jsou umístěny na facebookových stránkách revue KROK: <https://www.facebook.com/kulturnirevue/>.

Jiří Fiala (* 1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky FF Univerzity Palackého v Olomouci. Ve své publikační činnosti se věnuje dějinám české literatury 18. a 19. století, folkloristice a historii města Olomouce.

» jiri.fiala@upol.cz

Italský spolek v Olomouci (Circolo italiano)

JANA KREJČOVÁ, MARTIN KUČERA

Před první světovou válkou pobývala na našem území řada lektorů cizí národnosti, nabízejících soukromou výuku živých jazyků. Koncem 19. století a na počátku 20. století to souviselo do značné míry s oblibou soukromých jazykových kurzů vedených vysokoškolsky vzdělanými cizinci (velmi populární byla ve své době např. tzv. Berlitzova metoda, kdy výuku vedl rodilý mluvčí ve svém mateřském jazyce). Pokrok se měl u studentů dostavit do tří měsíců. Podrobně k tomu bylo pojednáno v revue KROK č. 1/2023. Kromě Francouzů a Angličanů se k nám stěhovali a na kratší či delší dobu v českých a moravských městech usazovali i rodilí mluvčí z Itálie. V dobovém tisku (*Mährisches Tagblatt*, *Haná*, *Hlas z Hané*, *Pozor*, *Našinec* apod.) se pravidelně objevují se začátkem školního roku inzeráty oznamující výuku francouzštiny, angličtiny, italštiny, němčiny i češtiny, a to jak v Olomouci, tak Přerově, Prostějově, Kroměříži, ale také v Šumperku, Holešově, Hranicích i v Novém Jičíně.

Zahraniční lektori své služby nabízeli samostatně nebo se často spojili pod společnou „firemní“

hlavičkou. Byli k dispozici ve výuce hned několika cizích jazyků, a to nejčastěji pod názvem Berlitzova škola moderních jazyků, The Berlitz School of modern language nebo The Modern School of language, přičemž jednotlivci se většinou prezentovali pod svým příjmením, kupříkladu École Chauffour nebo The Symes School of language. V Olomouci byla Berlitzova škola moderních jazyků zřízena roku 1906. V novinách se setkáme se jmény lektorů např. Charles Chauffour, Harry Symes, Bert Selby, François Mieussens-Péraldi, Lucien Coudrin aj. Vlastně, jak se v minulosti italskému jazyku říkalo, vyučovala od roku 1906 v Olomouci diplomovaná učitelka slečna Clelia Bosi, rodilá Italka z Říma, mj. výborně znalá těsnopisu. Své kurzy určené pro jednotlivce i skupiny nabízela v roce 1910 rovněž v Prostějově, výuka se tam konala dvakrát týdně. Přihlášky zpočátku měly být směřovány na Horní náměstí č. o. 2 v Olomouci, v roce 1937 ještě bydlela a výuku vedla na Havlíčkově ulici č. o. 25. V *Hlasech z Hané* z roku 1911 se opakovaně objevovaly inzeráty propagující v Prostějově jazykové kurzy

francouzštiny, angličtiny a italštiny, a to v domě pana Wolfa na Hálkově č. o. 3. Zájemci se mohli hlásit u učitele Henri Trioua, který měl na starost francouzštinu, angličtinu vyučoval Gilbert Parsons a kursy italštiny vedl diplomovaný lektor z Říma Milio (celým jménem Emilio) Ondeï, který jazykové služby nabízel minimálně již od roku 1910 v Olomouci a také v Kroměříži.

S italským jazykem v Olomouci byl úzce spojen i dlouholetý kaplan u sv. Mořice ThDr. et PhDr. František Závrbský (1881–1950), který si italštinu osvojil v mládí během studia bohosloví v Římě (o jeho životě bude pojednáno v dalším čísle revue KROK). První zprávu o existenci kurzů italštiny vedených Františkem Závrbským máme z 3. května 1910. Jejich účastníci pořádali v Katolickém domě přátelský večírek, na programu měli několik italských písní či arií. Výkony i celý program byly hodnoceny jako skvělé. Po půl roce Dr. Fr. Závrbský otevřel také pro učně a mládež bezplatný kurz německého jazyka. Zájemci se scházeli v Katolickém domě. Tehdy musel být kurz z kapacitních důvodů rozdělen na dvě skupiny, jedna byla určena začátečníkům a druhá pokročilým. V Prostějově působil rodák z tehdejšího Německého Brodu, znalec cizích jazyků, profesor obchodní akademie Jan Hauser, který překládal z angličtiny, francouzštiny, italštiny, španělštiny a němčiny. V mládí procestoval Švýcarsko, Francii, Německo, Anglii, Španělsko a Itálii. Zemřel náhle roku 1923.

S oblibou cizích jazyků a přítomností zahraničních lektorů v Čechách a na Moravě souvisí také zakládání formálních a neformálních spolků, kroužků či klubů zaměřených na pěstování cizích kultur a jazyků. Nejvíce příznivců měly spolky

Vyučování italštiny.

Slečna Cl. Bosi z Říma, bývalá italská diplom.
učitelka na zdejší Berlitzově škole, vyučuje
samostatně dle téže metody.

Dolní náměstí 13, II. poschodí.

Nabídka soukromé výuky italštiny v Olomouci, periodikum Pozor z 1. prosince 1906, s. 8. Zdroj: Kramerius/VKOL.

Signor MILIO ONDEI
aus Rom, diplomierter Lehrer der italienischen Sprache
in der
„Modern School of Languages“.

Anmeldungen: OLMOVA, Mitternachts 2. Billige Preise!

Reklama Itala M. Ondeie, nabízejícího výuku italštiny v Olomouci. *Mährisches Tagblatt* z 13. prosince 1910, s. 8. Zdroj: Kramerius/VKOL.

českých frankofilů, tzv. Alliances françaises, po jejichž vzoru byly zakládány i spolky anglického, italského, ale i ruského jazyka. Konkrétně v Olomouci vyvíjel kromě Alliance française (zal. 1911) činnost i Anglický kroužek. Roku 1919 byla anglicky hovořící společnost vyzvána k založení Anglického kroužku (The English Circle). Předsednictví se ujal soukromý učitel angličtiny John Henry Watson (1887–?) pocházející z Anglie, který žil v Olomouci od roku 1907. Prostory pro činnost spolku nabídl evangelický farář František Prudký, a to pouze za provozní náklady, tj. otop a světlo. Přihlášky, jak bylo avizováno v *Pozoru*

THE MODERN SCHOOL OF LANGUAGES

Größtes Sprachinstitut für Damen, Herren und Kinder.

**Französisch
Englisch
Italienisch
Deutsch
Böhmisch**

Jeder Lehrer unterrichtet ausschließlich seine Muttersprache.

etc. etc.

Nach der Berlitz-Methode.

HOLLESCHAU, Komenskystrasse.
M.-WEBSKIRCHEN, Ringplatz Nr. 33.
NEUTITSCHEN, im Hotel Heinrichshof etc. etc.

OLMÜTZ, Mittergasse Nr. 2.
FRIEDAU, Komenskystrasse Nr. 25.
PROSSNITZ, Halokplatz Nr. 8.
KREMSIER, Grosser Platz Nr. 110.
M.-SCHÖNBERG, Neuhofgasse Nr. 1.

Dobový inzerát propagující výuku živých jazyků v novinách *Mährisches Tagblatt* z 13. prosince 1910, s. 8. Zdroj: Kramerius/VKOL.

Vlaština 792

vyučuje na základě osvědčené metody:

CLELIA BOSI, rozená Italka, diplomovaná v Římě. —

Každý týden dvakrát v Prostějově. Doba vyučování 5 měsíců. Přihlášky vyprošují se do Olomouce, Horní náměstí č. 2.

Nabídka italštiny v *Hlasech z Hané* ze 3. prosince 1910, s. 4. Zdroj: Kramerius/VKOL.

Italienisch-Lehrerin

Signorina Clelia Bosi, Olmütz, Alleestrasse 13,

eröffnet am 1. März 1910

Abendkurse für Anfänger,
Abendkurse für Vorgeschriftene.

Anmeldungen werden täglich von 12—1 Uhr entgegengenommen.

Reklama v *Mährisches Tagblatt* z 24. února 1910, s. 8. Zdroj: Kramerius/VKOL.

z 1. listopadu 1919, přijímal Otto Chyba z Československé tiskové kanceláře. Z dobového tisku se ve 30. letech minulého století dovídáme také o existenci Anglického klubu (The English Club), jehož hlavní tvář se stal Londýňan Cap. C. E. Garner. Členové klubu se scházeli v restauraci nebo v malé klubovně Národního domu, roku 1938 kupříkladu v klubovně restaurace u Drápala. Pokud by se našel dostatečný počet zájemců, byl v Přerově na podzim 1924 avizován záměr založit Ruský kroužek, který by vedl prof. Vladimír Brjančaninov. Vraťme se ale k italštině. Příznivci italského jazyka z Olomouce byli zvaní 23. února 1924 do Občanské besedy na dnešní Dolní náměstí. Ve zvacím oznámení v novinách byl pod touto informací podepsán Antonio Vydržel. Ten byl olomouckým obchodníkem nabízejícím široký výběr drogistických potřeb. Svou živnost vedl v Olomouci na rohu dnešní Denisovy a Pekařské ulice a zároveň i v městě Riva del Garda. Účelem první schůzky přátel italštiny bylo seznámení se a založení kurzů italského jazyka. Jméno ThDr. et PhDr. Františka Závrbského se v souvislosti s tímto počinem neuvádí. Ovšem na počátku května téhož roku se jeho jméno objevuje ve zprávě o ustanovení italského kroužku v Olomouci pod názvem Circolo italiano. Kroužek spojoval příznivce italské kultury a zájemce o italský jazyk. Jeho cílem byla též podpora a pěstování česko-italských vztahů. První schůzka zájemců o italský jazyk a italskou kulturu se konala v Občanské besedě 3. května 1924. Předsedou přípravného výboru se stal zmiňovaný Dr. Fr. Závrbský. Na další schůzky, o kterých víme z denního tisku, byli členové spolku a hosté zvaní na 18. října a 8. listopadu 1924 do Městského domu na Úřední čtvrti. Při této

příležitosti byly přijímány přihlášky do bezplatného kurzu italštiny (italština pro latiníky a italština pro začátečníky), který spolek *Circolo italiano* pořádal. Možnost přihlásit se do kurzů italštiny byla avizována i v *Pozoru* z 22. října téhož roku, písemné přihlášky přijímal Dr. Závrbský na svatomořické faře a Jindřich Lahota na Úřední čtvrti (ulice Růženy Svobodové 5).

Jedním z nejstarších italských kroužků byl pražský *Circolo italiano*, který byl založen již roku 1889. Jeho předsedou se stal lektor na univerzitě v Praze Romeo Vielmetti, místopředsedou byl zvolen student Emilio Cimadori. Jiný italský spolek s názvem *Circolo Italiano – Associazione letteraria e artistica italoboema* v Praze byl původně zamýšlen jako konverzační kroužek pro osobní přátele lektora italského jazyka, spisovatele a průkopníka česko-italských kulturních vztahů, rodáka z Bari, kterým byl Dr. Nicola d'Alfonso (1880–?). V Praze byl úředně hlášen od roku 1907 (od roku 1910 redigoval časopis *Il Piccolo di Praga*). Sepsal také řadu učebnic pro samouky, a to nejen italského, ale i anglického, francouzského,

ruského a španělského jazyka (dle vlastní metody). Jeho manželka Marie Alexandrovna d'Alfonso byla ruského původu.

Po vzniku ČSR vznikají italské kroužky i v Moravské Ostravě, Brně nebo Plzni, kde dokonce koexistovaly dva italské kroužky (*Circolo italiano* a *Circolo Italiano Dante Alighieri*), které se roku 1921 sloučily v jeden spolek. V Moravské Ostravě kroužek zahájil činnost již roku 1920, a to mj. za účasti zmocněnce italské vlády v Praze, kterým byl Iginio Faralli. V Ostravě v letech 1919 až 1936 vyvíjel činnost československo-italský kroužek Ostravia.

Italský kroužek v Olomouci byl patrně jen neformálním sdružením přátel kultury a jazyka Itálie, neboť nebyl evidován ve spolkovém katastru pro okres Olomouc, na rozdíl od *Alliance française* a *Britské společnosti*. Otázkou tedy zůstává i doba jeho existence, zprávy o konání setkání se objevují v dobovém tisku ještě z roku 1924. Další inzerci zvoucí zájemce na společné večery italské kultury i v dalších letech se však zatím nepodařilo dohledat.

Večer na Piazza del Popolo v Římě

FRANTIŠEK VŠETIČKA

V dubnu 1916 byl Bartoš Vlček po krátkém vojenském výcviku poslán na italskou frontu. V červenci téhož roku jej v jižních Korutanech těžce ranila střepina italského granátu do hlavy. Následovaly dva roky léčby v polních lazaretech. Léčení bylo nedokonalé, zranění se intenzívně obnovilo po deseti letech. Opět operace, tentokrát v brněnské nemocnici sv. Anny, kde na toto poranění jako osmadvacetiletý zemřel. Mezi původním zraněním a poslední operací se projevil nejen jako nadaný básník, ale – což je paradox – jako velký milovník a propagátor italské kultury a literatury.

Už v italském zajetí, do něhož upadl v říjnu 1918, se začal učit italsky. Po válce několikrát navštívil Itálii, spřátelil se s řadou italských literátů a kulturních pracovníků. Současné italské slovesné umělce nejen překládal, ale hojně o nich a o soudobém kulturním životě v Itálii psal. Překlady publikoval knižně i časopisecky. Stejně tak v italských časopisech informoval o české kultuře a písemnictví.

Za básníkovu života vyšly roku 1925 dva knižní překlady – Papiniho *Zpovědi* a *Angela* od Umberta Fracchii. Posmrtně roku 1926 byla vydána antologie z moderní italské prózy pod názvem *Povídky*

z Itálie. Druhé vydání tohoto svazku vyšlo roku 1934 pod titulem *Mizzarský havran a jiné prózy*; jako autor byl uveden Luigi Pirandello, ačkoli byl pouze jedním z dvaceti účastníků tohoto souboru. Větší ohlas z výše uvedených měly *Povídky z Itálie*. Psalo o nich několik recenzentů, podrobně např. Pavel Fraenkl: „*Antologie z moderní italské prózy, pořázená předčasně zesnulým básníkem Bartošem Vlčkem, má dvojí hodnotu, vzájemně spolu nesouvisějící a nesouměřitelnou. Především podává doklady k zájmovému okruhu, v němž se nalézal poutník trpící a tvrdě zápasící, po druhé uvádí k nám autory jmen často málo známých, a přece tajících v sobě přímé klady. Bolestně rvaný a nalomený základ v úporném subjektivismu tonoucího nitra Bartoše Vlčka přijímal tu hned látku, k nimž měl silný bytostný vztah a duchovní spříznění, hned dával na sebe působiti informacemi a vlivy svých četných italských přátel, náhodnou četbou neb dobovou aktuálností.*“ (Rozpravy Aventina 2, 1926–1927). V závěru recenze Pavel Fraenkl dodal: „*Vcelku je antologie výrazná a prospěšná. Bartoš Vlček překládal pozorně, kde mu látka ležela i mistrovsky.*“

Spolu s knižními překlady pořídil Vlček nemalé množství převodů časopiseckých. Vedle propagace italské literatury u nás rozšiřoval rovněž povědomí

o české slovesnosti v italském prostředí. Tak např. roku 1924 vyšlo české číslo italského časopisu *Delta*, do něhož Vlček vybral a přeložil několik ukázek z české básnické tvorby posledních let.

Bartoš Vlček uvedl touto činností do českého prostředí řadu známých i méně známých italských autorů. Z desítek jmen měly ve své době a do jisté míry mají i dnes větší ohlas práce Giovanni Papi-
niho a jednoho ze zakladatelů futurismu Filippa Tommasa Marinettiho. Z Papiniho, který jistou dobu s futurismem koketoval, pořídil Vlček obsáhlý výbor s názvem *Zpovědi* a jednu jeho prózu zařadil rovněž do *Povědek z Itálie*. Zmíněné *Zpovědi* pak doprovodil obsáhlou a zasvěcenou studií o auto-
rovi. Stejně tak se o Papinim podrobně rozpsal

v přehledném článku *Listy o současné Itálii*, v němž jej charakterizoval následujícími slovy: „*On, který tak málo skutečně s lidmi a mezi nimi žil, a zato tak nesmírně mnoho četl, je příliš příkrý a nespravedlivý při posuzování a odsuzování. Jen blízkost ho dovede dezorientovat, a to ne vždy docela. Jeho kritiky, toť vesměs ‚stroncature‘, trhání. Pošlape stejně rád a nenávisťně jméno R. Rollanda, jako Byronovo. Směje se zlobně Crocemu a pohrdlivým gestem odhazuje Benelliho.*“ (Pramen 4, 1923–1924) Neméně kriticky se Vlček v předmluvě ke *Zpovědím* vyjádřil k Papiniho knize *Život Kristův*: „*A napsal – Storio di Cristo (Život Kristův), dílo, které (ó té ironie!) mu zajistilo v cizině slávu a – peníze. Umělecky jedno z nejslabších, jež vůbec napsal, lidsky neupřímné, katolické,*

Hrob Bartoše Vlčka u kostela sv. Anny ve Valašském muzeu v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm. Zdroj: Tadeáš Bednarz, CC BY-SA 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>, via Wikimedia Commons.

jak katolicismus chápají jezuité, bez jediného paprsku křesťanské lásky; výklad evangelia, které bylo napsáno, jak se zdá, jen proto, aby dalo za pravdu strnulému dogmatu a aby se z některých jeho vět daly uplésti důtky na zbičování hanebného světa, jenž nechce uvěřit. Ale nejedná se tu o Krista; jedná se o církev, která jest nad Krista. Nejedná se o lidskost, pravdu, milosrdenství a lásku, ale o vnější formu tohoto náboženství, o slupku, z níž se dnes dávno vytratil obsah.“ Kritický postoj vůči současným českým autorům, který Vlček prosazoval v četných recenzích, neváhal uplatnit i na představitele italského písennictví.

O Marinettim, spoluzakladateli futurismu, který se v dalším vývoji dal do služeb italského fašismu, se Vlček vyjadřoval daleko pozitivněji. V přerovském *Obzoru* o něm napsal: „*Marinetti, který počal oslavou civilizace (nedlouho po něm psal u nás St. K. Neumann své Nové zpěvy), přišel až k syntetickému dramatu, právě touto teorií osvobozených slov vrhl pochodeň do současné poezie. I tam, kde nebyl přijat, kde na něho bylo útočeno, způsobil aspoň, že líní spáči se probudili a že poezii dostalo se vzruchu, bez něhož zahnívá v samém svém středu.“* (*Obzor*, 1923) Navíc Vlček Marinettiho sporadicky překládal, v časopise *Cesta* např. otiskl překlad jeho básně *Zlatá jezera* (*Cesta* 6, 1924). František Valouch,

editor výboru z Vlčkova díla, nazvaného *Touha po životě* (1979), jediného, jenž po básnickové smrti vyšel, v něm reprodukoval dopis, který Marinetti zaslal Vlčkovi. Autor *Osvobozených slov* propadl posléze fašismu, o němž se Vlček vyslovoval ve své publicistice vyhraněně odmítavě. Pokud jde o přerovský časopis *Obzor*, básník v něm řídil literární hlídku. Po návratu z války působil totiž jako učitel v Lipníku nad Bečvou, kde se též oženil.

Itálie našla pochopitelně ohlas i ve Vlčkově poezii. Ve své poslední sbírce *Jenom srdce*, jež vyšla posmrtně, ale básník se ještě podílel na její korektuře, má dvě básně inspirované pobytem v zemi svých přátel – *Večer na Piazza del popolo* v Římě a *V římské osterii*. První z nich začíná:

*To není tak příliš daleko domova,
a přec tu člověk sebe pochová,
novu se zrodí, dvakrát je tu živ,
však nešťastnější, než byl dřív.*

Tyto a další rozryvné verše hovoří nejen o současném stavu turisty, ale nepochybně napovídají i básníkův konec. Došlo k němu 7. ledna 1926 v brněnské nemocnici. Zemřel talentovaný umělec a přítel italské kultury.

František Všeticka (* 1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou a ruskou literaturou, ponejvíce její poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

» fvseticka@seznam.cz

Ravenna – pozdně antická i renesančně Dantova perla Itálie

IVAN HLAVATÝ

Ravenna, proslulé historické město ležící na jadranském pobřeží Apeninského poloostrova při ústí řeky Pádu v regionu Emilia-Romagna mne lákalo a přitahovalo jako magnet po mnoho let. Na cestách po Itálii jsem se vícekrát ocitl v jeho dosahu, dokonce jsem ho nejednou míjel při jízdách podél pobřeží na jih, ale město samotné mi nebylo dopřáno navštívit. Jako by se mi záměrně vyhýbalo a čekalo na nejvhodnější chvíli ke svému impozantnímu entrée. Až konečně loňský rok přinesl zlom a jednoho srpnového rána došlo k realizaci dávného snu. Na placeném parkovišti u parku Umberta Pinzautiho jsem se ocitl nedaleko míst svých letitých tužeb. Mimochodem, parkovišť v dosahu centra města i v centru samém je dostatek, placených i se stáním zdarma. Do centra Ravenny, místa, kudy historie nejen kráčela, ale kde se mnohdy přímo rodila, jsem se přesouval se třemi dalšími společníky pěšky v počínajícím vedru ve stínu pinií kolem Torrione della Polveriera (Prašná věž). V informačním centru na Via Giuliano Argentario jsme pořídili vstupenky do všech objektů, které

jsme měli v plánu během dne navštívit, a následně stačilo popojít doslova jen pár metrů k bráně do nádvoří, na jehož protější straně se rýsovala silueta asi nejproslulejší stavby Ravenny, baziliky San Vitale, pozdně antického křesťanského chrámu, který je zasvěcen svatému Vitalisi, jednomu z patronů města. Zde započal náš exkurz po pamětihodnostech a historii Ravenny.

Po vstupu do osmiboké svatyně byla největším překvapením proměna zvenčí nijak zvlášť impozantní masy materiálu v gigantický prostor, který se nad hlavami návštěvníků rozprostíral, jako by neměl konce. Hra světla a stínů, vytvářená architekturou stěn, sloupů a pilířů, včetně kupole, která se vznášela nad hlavami zdánlivě bez opory, spolu se zářivými barvami mozaik a fresek vyvolávala téměř závrať a spirituální emoce. Dojem na moderního návštěvníka je ohromující, jak teprve musela bazilika působit na pozdně antického a středověkého člověka! Chrám z počátku šestého století, kombinující západořímskou a východořímskou, tj. byzantskou, architektonickou a uměleckou tradici, představuje jedinečný výtvar

lidského ducha. Z výše stěn a pilířů na novodobé návštěvníky přísně shlížejí v mozaice vyvedené postavy císařského páru Justiniána I. a jeho choti, císařovny Theodory, s doprovodem hodnostářů, vojevůdců a kněží, tváře ravennských biskupů Maxiamiana a Argentaria a řady světců, zejména ravennského patrona sv. Vitalise. Zadní trakt chrámu s jednoduchými kamennými sloupy není turisty příliš vyhledávaný a dopřává možnost

v klidu vychutnat a strávit pocity a dojmy z jedinečného interiéru svatostánku. Přechod z frekventované dálnice rovnou do zhmotněného dávného snu byl příliš náhlý a vyžadoval dostatek času k přemítání. Dovedl bych zde strávit hodiny, ale mí společníci mne popoháněli, poněvadž s chrámem sousedí další proslulá památka – mauzoleum Gally Placidie. Vzápětí nás čekal mnohahodinový pěší pochod rozpáleným městem za letního vedra

Bazilika San Vitale, vstupní strana. Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ravenna,_Emilia-Romagna_-_Basilica_di_San_Vitale.jpg#filelinks.

ke vzdálenějším pamětihodnostem Ravenny. Ty nejproslulejší architektonické a umělecké skvosty pocházejí z doby přechodu antiky a raného středověku a jim se budeme věnovat.

Chrám San Vitale nese jméno jednoho ze dvou patronů Ravenny, svatého Vitala nebo také Vitalise, římského vojáka, který sloužil za císařů Marka Aurelia a Lucia Vera v Ravenně (podle jiné verze legendy byl pomocníkem soudce v Miláně a v Ravenně měl být jen mučen a pohřben), kde se stal křesťanem a za víru byl mučen a zaživa pochován. Osud mučedníků za křesťanskou víru postihl i jeho manželku Valerii a jejich syny Gervasia a Protasia, kteří se pro změnu stali svatými patrony Milána, odkud pocházel jejich otec. Na místě pohřbu svatého Vitala podle jedné části legendy byl později postaven tento jemu zasvěcený oktagonální chrám, v němž je zobrazen na mozaice vlevo od postavy sedícího bezvousého Ježíše Krista, jak byl Kristus ztvárňován v raném křesťanském umění. Jiné Vitalovo ravennské vyobrazení představuje mozaika v chrámu San Apollinare Nuovo, kde stojí mezi dalšími světci v nebi.

San Vitale s jeho nejkrásnějšími křesťanskými mozaikami z doby závěru antiky nechal postavit spolu s dalšími dvěma kostely (San Apollinare in Classe a dnes již neexistujícím kostelem sv. Michaela) na popud ravennského biskupa Ecclesia (522–532) ravennský boháč řeckého původu Julianus Argentarius (přesná datace není známa, žil v první polovině 6. století). Mecenáš byl zvětšen jako mírně zarostlý muž jižanského vzhledu na mozaice v chrámu San Vitale mezi průvodci císaře Justiniana, kde stojí za ním v jeho těsné blízkosti. Chrám, stejně jako řada dalších proslulých stavebních památek Ravenny, je dílem pozdně

římského a byzantského období dějin Romagny a ostatní Itálie.

Název tří tisíc let starého města Ravenna není dosud nijak objasněn, pouze koncovka slova – enna, v etruském jazyce označující město, naznačuje jeho antický nebo starší původ, což ostatně potvrzují archeologické nálezy. Obec byla založena nejspíše Umbry a Etrusky v době vpádůaalpských Gallů do Itálie nejpozději v 6. století př. n. l., na rovině blízko ústí řeky Pád do Jaderského moře, nějaký čas fungovala také jako řecké emporion. Z bezpečnostních důvodů bylo zvoleno místo na ostrůvcích v bažinaté a močálovité oblasti, obdobně jako tomu bylo u jeho proslulého severního souseda – Benátek. A stejně jako v Benátkách domy a další stavby Ravenny stály na dřevěných pilotech, město protínaly čtyři řeky a mnoho umělých kanálů. V roce 88 př. n. l. se stala Ravenna římskou a o necelé půlstoletí později odtud Gaius Iulius Caesar zahájil slavný pochod na Řím překročením nedaleké říčky Rubikon, přičemž pronesl svůj proslulý výrok „*Alea iacta est*“ neboli „*Kostky jsou vrženy*“. Za císaře Augusta a o sto let později za Hadriana se stal ravennský přístav Classe druhým nejvýznamnějším přístavem válečného námořnictva římské říše, ale sloužil rovněž jako důležitý obchodní přístav. Přístav měl rovněž významnou roli při šíření křesťanství do Itálie a ravennská diecéze patřila v Itálii k nejstarším. V Classe vznikla první ravennská bazilika a biskupské sídlo, které bylo na přelomu 4. a 5. století přeneseno do Ravenny. Název Classe pochází z latinského *classis*, což znamená flotila. Podoba pozdně antického a raně středověkého přístavu v Classe z počátku 6. století je schematicky zachycena na mozaice v bazilice San Apollinare Nuovo.

Kolem přístavu vyrostlo zprvu samostatné město, které bylo s později spojeno s Ravennou hradbami a silnicí, podobně jako přístav Pireus s Athénami. Naplaveniny řeky Pád a jejích přítoků kdysi blízky přístav postupně zanesly bahnem a ten dnešní je vzdálen asi deset kilometrů od původní linie pobřeží a pozdně antické a raně středověké přístavní mořské laguny. Dalším problémem Ravenny a Classe je postupné propadání terénu, takže řada starých staveb dnes leží podstatně níže než v době svého vzniku. Kvůli nestabilnímu podloží například baptisterium ortodoxních v sousedství katedrál je o tři metry níže pod úrovní ulic a původní čtyři vchody se tak ocitly pod zemí a do baptisteria se vchází jediným novověkým vstupem.

Ravenna – podobně jako celá Itálie – má bohatou a pestrú historii. S českými dějinami pojí Ravennu např. postava markomanského krále Marobuda, který byl v Ravenně na závěr života internován a pohřben. Česká stopa vede rovněž do ravennských klášterů, kde byl uctíván svatý Vojtěch. Po rozdělení římské říše císařem Theodosiem I. v roce 395 na dvě části, zůstala Itálie s Ravennou součástí západořímské říše. Ta postupně podlehla náporu germánských kmenů, poslední římscí císařové z bezpečnostních důvodů již nešídlili často v Římě, ale v Miláně, a císař Honorius roku 402 za své útočiště zvolil dobře opevněnou a močálovitou krajinou chráněnou Ravennu, která se stala rovněž rezidencí sestry římského císaře Flavia Honoria (384–423), proslulé Gally Placidie (389 nebo 399–450) z císařského rodu Theodosiů.

Události z pestrých životních peripetií Gally Placidie by vydaly na řadu historických i dobrodružných románů. V mládí zažila dobytí a plnění Říma Góty vedenými náčelníkem Alarichem,

byla odvedena do germánského zajetí a provdána za krále Gótů Athaulfa, s nímž měla syna. Po porážce Gótů a jejich vytlačení na Pyrenejský poloostrov byla jimi vrácena Římanům a vdala se za Honoriova spoluvládce Constantia III. Jejich dcera Iusta Grata Honoria (417–454) se stala pro vládce Hunů Attilu záminkou ke vpádům do Galie a na Apeninský poloostrov. Za svého pobytu v Ravenně se Galla Placidia významně o město zasloužila a nedaleko San Vitale stojí mauzoleum s jejím jménem, v němž však podle všeho ve skutečnosti nebyla pohřbena, místem jejího posledního odpočinku se stal Řím. Za Gally Placidie do Ravenny přišlo z Konstantinopole mnoho východních umělců a její zásluhou byly postaveny baziliky včetně původní svatyně San Vitale, baptisterium ortodoxních a v neposlední řadě zmíněné mauzoleum zdobené nádhernými mozaikami. Ravennu si vybral za své útočiště místo Říma, v němž sesadil roku 476 posledního západořímského císaře Romula Augusta, germánský náčelník Odoaker (433–498). Ten ovládl Itálii, ale zůstal vazalem východořímského císaře v Konstantinopoli, než císař Zenon pověřil krále Ostrogótů Theodoricha, zvaného Veliký (454–526), aby ho Odoakera zbavil. Odoaker se po několikaletem obléhání Ravenny Theodorichovými Góty stal na základě vzájemné dohody nakrátko spoluvládce svého přemohitele. Theodorich se však konkurenta brzo zbavil vraždou a stal se jediným pánem celé Itálie se sídelním městem Ravennou. Za Theodoricha žili v Ravenně a Itálii vedle sebe vládnoucí germánští ariáni a podmanění románští ortodoxní křesťané.

V Ravenně byl Theodorich také pohřben a jeho mauzoleum patří mezi zdejší nejproslulejší památky. Stavba z kamenných bloků, dokončená

Interiér San Vitale. V apsidě mozaika zobrazuje uprostřed Krista s archanděly a vlevo stojícím sv. Vitalisem. Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ravenna_600_13.jpg.

roku 520, má v obou patrech desetiúhelníkový půdorys a zastřešuje ji jediný monumentální blok kamene o váze asi tři sta tun, vytesaný do tvaru masivní kupole. Poblíž baziliky San Apollinare Nuovo stál nedochovaný Theodorichův palác, který se po definitivní porážce dlouholetého odporu Ostrogótů byzantskými vojevůdci Belisariem (505–565) a Narsesem (478–573) za císaře Justiniana I. (asi 482–565) stal sídlem exarchy (zástupce konstantinopolského císaře) a Ravenna centrem byzantského exarchátu v Itálii. Ravennský

exarchát, řecky Ἐξαρχατον τῆς Ἰταλίας, založil císař Maurikios (539–602) koncem 6. století jako vojenské, civilní a církevní správní centrum byzantské moci v Itálii, která vládla z Ravenny do roku 751. Tehdy se města a celé severní Itálie včetně Říma zmocnili germánští Langobardové v čele s králem Aistulfem (zemřel 756). Ravennský exarchát spolu s kartaginským v severní Africe byl předchůdcem o něco pozdějších vojensky organizovaných byzantských správních center zvaných themata, vzniklých za arabo-islámského ohrožení

Baptisterium ortodoxních (Neoniano) v sousedství katedrály. Zdroj: https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Ravenna_Cattedrale_Metropolitana_della_Risurrezione_di_Nostro_Signore_Ges%C3%B9_Cristo_Esterno_Lato_Nord_1.jpg.

státu. Langobardi posléze podlehli franskému králi Pipinovi III. Krátkému (751–768), jehož syn Karel Veliký (vládl 768–814) se nechal jako první ze západních vládců po pádu západořímské říše korunovat papežem roku 800 v Římě za císaře. Ravenna a její arcibiskupové, kteří od byzantských císařů obdrželi autokefalii, pak sváděli v dalších stoletích s římskými papeži boj o udržení své nezávislosti. V následujících staletích se střídala období samostatnosti Ravenny s periodami, kdy městu vládli papežové, Benátčané a Francouzi, než se roku 1861

stala součástí sjednocené Itálie. Nejvýznamnější a stavebně umělecky nejtvůřivější etapou Ravenny bylo období pozdní antiky a raného středověku, kdy se město stalo na čas politickým a kulturním centrem Itálie i mostem mezi ortodoxním Východem a latinským Západem. Z této epochy pochází řada stavebních památek dnes zapsaných na Seznamu světového dědictví UNESCO. Mezi nejproslulejší architektonické a umělecké skvosty Ravenny patří baziliky San Vitale, San Apollinare Nuovo nebo San Apollinare in Classe, baptisteria

ariánů a ortodoxních nebo výše zmíněná mauzolea. Z raně křesťanského období pochází také mnoho mramorových sarkofágů s figurálními nebo ornamentálními motivy, které poutník Ravennou potká v bazilikách i mimo ně. Tradice produkce pohřebních kamenných sarkofágů přetrvala v Ravenně do středověku.

Období vzniku ravennských raně křesťanských staveb je současně dobou, kdy se šířilo nové výtvarné médium – skleněná mozaika. Antika znala a používala mozaiku především podlahovou, nástěnnou jen výjimečně, tvořenou z kostiček z kamene nebo perleti. Nástěnná mozaika nově vzniklého křesťanského dvouprostorového umění inovovala techniku mozaiky o různobarevné skleněné tesery, které navíc dodaly obrazům na stěnách zářivost a jas, což v chrámech osvětlených velkými lustry působícími jako „kotouče světla“ povznášelo diváka do jiného, duchovního nepozemského světa. Blýskavost a zář skleněné mozaiky umocňovalo od 3. století používání tzv. zlatých tesar, do nichž byla umístěna tenká zlatá folie mezi dvě vrstvy skla, a také umění mozaikářů, kteří nakláněli tesery tak, aby maximálně odrážely světlo. Zvláště v mauzoleu Gally Placidie, chrámu San Vitale nebo v uvedených baptisteriích toto umění dosáhlo vrcholu. Mozaika tohoto období má podobu figurální a ornamentální.

Vláda Byzance v Ravenně a Itálii po kruté válce s Ostrogóty, vedenými králi Totilou a Tejou, kteří oba v bitvách zahynuli, a po vítězstvích byzantských vojevůdců Belisaria a Narsese v době vlády konstantinopolského císaře Justiniána I. (vládl 527–565) spojila krátkodobě obě rozdělené části říše znovu do jednoho celku. Do Itálie proudili byzantští úředníci, umělci, vojáci a řecké zemědělské

obyvatelstvo. Po několika desetiletích však do Itálie přitáhl z Pannonie germánský kmen Langobardů vedený králem Alboinem (zemřel 572 ve Veroně), který v letech 569–572 dobyl větší část severní Itálie, vyjma Romagne a Ravenny, které udržel pro Byzanc první ravennský exarcha Longinus. Ravenna zůstala centrem byzantské správy pro Romagnu a celou jižní Itálii a Sicílii ještě téměř dvě století. Langobardi představovali ohrožení pro ravennský exarchát až do roku 750, kdy král Aistulf ovládl větší část Romagny a o rok později dobyl Ravennu, jižní Itálie však nadále zůstala v držení Byzance. Římští papežové svým upřednostňováním Langobardů, kteří z ariánství přešli ke katolicismu, a postupným upevňováním svého výlučného postavení v církvi zhoršovali vztahy s Byzancí, což vyvrcholilo vzájemnou exkomunikací a rozkolem v roce 1054. Samotné označení hlavy církve – papež vzniklo z řeckého slova papas (otec), používaného pro vyšší duchovenstvo, biskupy a kardinály, které však od 11. století podržel výlučně římský biskup.

Řecké dědictví v Ravenně a Itálii, byzantským uměním inspirované a mnohdy přímo řeckými mistry realizované, kromě architektonických a uměleckých památek ovlivnilo rovněž apeninský monasticismus. Za vlády Byzance a pak staletí po jejím konci přetrvával na Apeninském poloostrově řecký vliv především v monasticismu a teologii a vyvrcholil v době humanismu a renesance, kdy byli „znovuobjevení“ antičtí řečtí filozofové a spisovatelé. Řecký faktor se projevoval mj. v uctívání východních svatých, zvláště sv. Jiří (Georgia) nebo Demetria Soluňského. V Ravenně a jejím okolí za exarchátu působili řečtí mniši a bylo založeno množství klášterů s prvky východního eremitismu.

Mniši po byzantském vzoru vykonávali mnohdy v okolí klášterů kněžskou službu. Nejvýznamnější roli v ravennském monasticismu měl pravděpodobně klášter vzniklý v polovině 6. století při bazilice San Apollinare in Classe. Z Ravenny pocházeli pozdější významní reformátoři italského středověkého monasticismu – sv. Romuald a Petr Damiani. V 10. století vznikl v severní Itálii camaldolský řád spojující východní asketismus a poustevnictví (eremitismus) s klášterním životem. Tento název získala kongregace až v 16. století podle kláštera v Camaldoli, kam bylo přeneseno centrum řádu ve 12. století z původního centra v klášteře Fonte Avellano (region Marche jižně od provincie Emilia-Romagna). První eremitský klášter založil tvůrce camaldolského řádu sv. Romuald na ostrůvku Pereo v deltě řeky Pád nedaleko Ravenny, kam později dal převést z polského Hnězdna císař Ota III. pocházející ze saské dynastie ostatky sv. Vojtěcha. V roce 1413 se stal představeným kláštera v Camaldoli a hlavou kamaldolského řádu Jan Jeroným Pražský (asi 1370 Praha – 1440 Benátky).

Ravenna si uchovala význačné postavení také za vlády Franků a v karolínské době, kdy byla vedle Říma a Cách třetím centrem říše a místem císařské korunovace Karla III. Tlustého (839–888). Ravenna pak zůstala sídlem saské dynastie a císař Ota I. Veliký (912–973) zde nechal vybudovat na místě dřívějšího Aistulfova paláce nový císařský palác dokončený roku 968 a dal do Ravenny svolat synodu biskupů Itálie. Saská dynastie také zastavila nájezdy Maďarů do severní Itálie a pokusila se, i když bezúspěšně, za vlády císaře Oty III. (980–1002) o znovusjednocení západní Evropy na křesťanském základě v podobě císařopapismu podle plánu zvaného *renovatio imperii*.

Lesk středověké Ravenny a její proslulost zvýšil také renesanční básník a politik Dante Allighieri (1265–1321), který zde ve vyhnanství prožil závěrečná léta svého pohnutého života. Původem Florentán a florentský prior, vypovězený za politickou angažovanost na straně poražených císařských ghibellinů proti papežským guelfům, vystřídal řadu severoitalských měst jako útočiště, přičemž mnoho let marně toužil po návratu do milovaného rodného města. V Ravenně strávil několik posledních let v doprovodu syna Giacoppa a v péči dcery Antonie (po vstupu do kláštera přijala jméno Beatrice) a v tomto finálním životním období dopiloval a dokončil svou *Božskou komedii*, především její třetí část nazvanou *Ráj*. V Ravenně je pohřben v neoklasicistní hrobce Tomba di Dante v sousedství baziliky San Francesco (mimochoodem nedaleko velkého parkoviště), kam nejspíše chodíval na mše ze svého ravennského bydlíště v některém z paláců rodu Polenta. Do Ravenny totiž přišel z Verony na pozvání Guida II. da Polenta, zvaného také Guido Novello (zemřel 1330), aby přednášel rétoriku na ravennské univerzitě zvané Studio. V Ravenně se Dantemu líbilo natolik, že z tohoto „*místa plného klidu a ticha*“ nechtěl odejít do Bologne, kam byl zván na tamní univerzitu. Dante do svého vrcholného básnického díla včlenil i současníky, např. papeže Klimenta V. nebo Bonifáce VIII. a další „celebrity“ své doby, které umístil do pekla, zatímco Allighierův rádce v teologických záležitostech, ravennský arcibiskup Rinaldo da Concoreggio (1250–1321), je podán velmi sympaticky a odměněn rájem. Příčinou byl proces s řádem templářů, který Kliment V. vedl kvůli jejich majetkům tvrdě a nekompromisně, zatímco arcibiskup Rinaldo, pověřený vést proces

Piazza del Popolo s radnicí. Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Piazza_del_popolo_Ravenna.jpg?uselang=it.

s templáři ve své diecézi, odmítal používat mučení a templáře nakonec v roce 1311 prohlásil za nevinné. Dante se ve svém ravennském exilu soustředil na dokončení *Božské komedie*, ale současně nejednou vycestoval s diplomatickým posláním. Na poslední cestu se vypravil roku 1321 z pověření ravennského podestý Guido Novella k jednání do Benátek, které se v tu dobu spojily s městem Forlì ve válce proti Ravenně. Cestou do Benátek se nakazil v močálech malárií a po návratu v polovině září zemřel v horečkách ve věku padesáti šesti let. Pohřben byl v Ravenně, koncem 18. století mu byla postavena hrobka

podle návrhu ravennského rodáka, architekta Camillo Morigia (1743–1795). Tato stavba byla pro veřejnost slavnostně znovu otevřena po rekonstrukci v roce 2021, k sedmistému výročí smrti básníka. Nedaleko hrobky se nachází sarkofág, v němž byly původně umístěny kosterní pozůstatky Dante Allighieriho, ukryté františkánskými mnichy před vydáním do Florencie. Roku 1519 totiž ostatky Danteho žádal papež Lev X. z rodu Medici, avšak Florencie se musela spokojit jen s Danteho posmrtnou maskou, poněvadž ravennští františkáni kosti mistra ukryli tak dokonale, že byly znovu nalezeny až po staletích.

Ravenna okouzila Danta, ale stala se inspirací a múzou i řady jeho pozdějších kolegů literátů, z nichž je nezbytné zmínit anglického básníka George Gordona Byrona, který žil v Ravenně v letech 1819 až 1821, než se vydal roku 1823 z Janova na pomoc řeckému národnímu povstání, v němž našel smrt. V Itálii působil rovněž mezi italskými nacionalisty, usilujícími o sjednocení Itálie, zvanými carbonari. Město zapůsobilo silně rovněž na irsko-britského spisovatele, dramatika a básníka Oscara Wildeho při pobytu v roce 1877, a to tak, že mu o rok později věnoval známou stejnojmennou báseň. Z novověkých literátů americko-britský básník Thomas Stearns Eliot (1888–1965) zasadil děj básně *Líbánky* do Ravenny; uchvátila rovněž skvělého italského spisovatele, dramatika a básníka Gabriela d'Annunzia (1863–1938), jinak tvůrce italského fašismu. Jinému současnému italskému autorovi, slavnému Dariu Fo (1926–2016), nositeli Nobelovy ceny za literaturu z roku 1997, učarovala Ravenna natolik, že si vysloužil čestné občanství města, o kterém napsal komediálně pojaté *Pravdivé dějiny Ravenny* (La vera storia di Ravenna). V krátkých anekdotických vyprávěních

podává málo známé nebo vymyšlené legendární příběhy proslulých postav z římské a byzantské Ravenny, například císaře Honoria, Gally Placidie nebo Theodoricha I.

Ravenna, její paláce, baziliky, kostely a kláštery, ulice a náměstí, památky a duch epoch a kultur, které zde během staletí působily, to vše dohromady vytvořilo nepopsatelně působivou atmosféru a neopakovatelného genia loci. Pro každého návštěvníka je město zřídlem pestrých a silných emocí daných nejen historií a uměním. Nenabízí zdaleka jen hlavní magnet – starobylé památky a mozaiky – ale jako každé italské město i originální městskou architekturu a podobu včetně dostatku možností k příjemnému posezení v četných kavárnách a restauracích, k nákupu v malých obchůdcích i nákupních centrech a k prožití ruchu typického italského města. Po náročné procházce žhavým městem lze najít osvěžení v mořských vlnách na plážích u Jaderského moře, vzdálených pouze několik kilometrů. Ravenna a její okolí nabízí rovněž dostatek možností ubytování pro ty, kteří město a region chtějí poznat důkladněji a zdržet se déle než jen několik hodin.

Ivan Hlavatý (* 1957) vystudoval obor národopis a folkloristika na FF UK v Praze. Zabýval se řadu let výzkumem řecké minority v Česku a věnuje se problematice národopisu Řecka a sousedních regionů Balkánu, Malé Asie a Předního Východu. Je autorem řady článků i výstav o řecké minoritě v ČR a autorem nebo spoluautorem několika publikací.

» athapaska@seznam.cz

Symfonické marše v Ardenách a varhanní oratoria pro Antikrista

Hudba Ennia Morriconeho a Bruna Nicolaiho k filmům
Alberta De Martina z 60. až 80. let 20. století

JAN ŠVÁBENICKÝ

Skladatel Ennio Morricone mezinárodně proslul již v počátcích své tvorby hudbou k rozmanitým populárním žánrům italské kinematografie, v níž měly dominantní zastoupení westerny. V rámci napínavé spektakulární podívané pro široké publikum, jejíž snímky vznikaly souběžně pro domácí a zahraniční distribuci, autor často spolupracoval s různě zaměřenými režiséry. Nejčastěji jsou mezi nimi zastoupeni Sergio Corbucci, Sergio Sollima, Giulio Petroni, Aldo Lado, ale také Alberto De Martino, jehož spolupráce s Morriconem začala oproti ostatním filmařům atypickým způsobem. Tvůrčí spojení Morriconeho a De Martina se dodnes v souvislosti s oběma osobnostmi objevuje spíše jen okrajově nebo ve stručných zmínkách, přičemž nalezneme celkem sedm společných filmů. Ve srovnání s některými jinými režiséry byla tato tvorba mnohem variabilnější, protože De Martinoovy snímky pokrývají rozmanitou šíři populárních žánrů i jejich tematického a formálního pojetí.

Skladatel měl tak možnost, podobně jako později u Alda Lada, vytvářet instrumentálně, vokálně i experimentálně velmi různorodou hudbu, která mu poskytovala i větší prostor k variacím a obměnám jednotlivých motivů. V Itálii, a především v mezinárodním kontextu, patří Morriconeho alba z De Martinových filmů k vyhledávaným soundtrackům u fanoušků a sběratelů filmové hudby na LP vinylech a CD discích, které vyšly v různých edicích i kompilacích.

Produkční strategie:

Ennio Morricone & Bruno Nicolai

Režisér Alberto De Martino oslovil Ennia Morriconeho ke spolupráci již mnohem dříve, ale produkční a zejména personální okolnosti v tehdejší tvůrčí situaci skladatele neumožnily navázat mezi oběma osobnostmi kreativní dialog. De Martino a producent Edmondo Amati chtěli Morriconeho získat již k práci na westernu *Centomila dollari per Ringo* (Sto tisíc dolarů pro Ringa, 1965), neboť

Jan Švábenický a Ennio Morricone v Praze (2015). Foto: Roman Dvořák.

autorova hudba k prvním filmům tohoto populárního žánru z let 1963 až 1964 byla mezinárodně velmi úspěšná a žádaná. Morricone nejprve De Martinovu nabídku přijal, ale podle vzpomínek skladatele v rozhovoru s Giuseppem Tornatorem se do celé věci nakonec vložil režisér Sergio Leone, s nímž ve stejné době pracoval na filmu *Pro pár dolarů navíc* (Per qualche dollaro in più, 1965). Leone skladateli účast na projektu zakázal s argumentem, že nemůže souběžně komponovat hudbu k jeho a De Martinově westernu. Morricone doporučil De Martinovi svého spolupracovníka, skladatele Bruna Nicolaiho, který následně napsal hudbu i k dalšímu režisérovu westernu *Django střílí první* (Django spara per primo, 1966). Producent Edmondo Amati si byl vědom ekonomického potenciálu

i posluchačské obliby Morriconeho motivů a uvedl ho v úvodní titulkové sekvenci jako supervizora Nicolaiho hudby. Morricone se objevil i na distribučním plakátu, kde byl jako supervizor uveden větším písmem než autor hudby Nicolai.

Skladatel ve skutečnosti na tomto snímku v žádné pozici nikdy nespolečně pracoval a jednalo se pouze o marketingovou strategii producenta k oslovení širokého publika. Tento propagační model se v souvislosti s Morriconem a Nicolaim i jinými skladateli objevil v průběhu let ještě několikrát, ale vznikl u De Martinova snímku. Například v úvodní titulkové sekvenci westernu *Gentleman Jo... uccidi!* (Gentleman Jo... zabíjej!, 1967) Giorgia Steganiho je Morricone uveden nejen jako supervizor, ale i dirigent Nicolaiho hudby, přičemž ani na tomto projektu se skladatel nikdy nepodílel. Na distribučním plakátu tentokrát vystupuje červeně zvýrazněným písmem. Morricone v knize rozhovorů Tornatoremu vysvětluje, že se práce na Nicolaiho kompozicích nikdy nezúčastnil a stal se předmětem zájmu reklamních kampaní producentů a distributorů, protože jeho hudba k westernům byla mezinárodně velmi žádaná. Produkční a distribuční pozadí De Martinova westernu *Centomila dollari per Ringo* objasňuje nejen vznik „skladatelské dvojice“ Ennio Morricone & Bruno Nicolai, ale dokládá také skutečné role obou autorů v následujících De Martinových filmech jiných populárních žánrů. Někteří filmoví a hudební kritici, publicisté a novináři vytvářeli kulturní mýtus o ve skutečnosti neexistující „dvojici“ a rozvíjeli spekulativní domněnky a hypotézy o skutečném autorství hudby k De Martinovým snímkům.

Po druhé Nicolaiho spolupráci s režisérem na westernu *Django střílí první* se podle

Morriconeho vzpomínek De Martino obrátil na skladatele znovu ohledně akčního válečného dobrodružství *Dalle Ardenne all'inferno* (Z Arden do pekla, 1967), aby tentokrát složil hudbu on, ale Morricone odmítl, že již nechce nahrazovat vytvořenou spoluprací filmaře s Nicolaim. Po režisérově opakovaném naléhání se Morricone s Nicolaim domluvili, že každý z nich napíše pro film své vlastní skladby a budou v titulcích pod hudbou uvedeni oba. Morricone vysvětluje, že se nejednalo o skladatelskou spolupráci, protože každý z nich komponoval jednotlivé motivy samostatně, které poté byly v nahrávacím studiu přiřazovány ke konkrétním scénám. Morriconeho tvrzení dokládají také některé tvůrčí skutečnosti z hudební tvorby obou skladatelů pro snímky jiných režisérů, kde se autoři někdy odkazují na své vlastní motivy. Například Bruno Nicolai v hudbě pro temný akční válečný příběh *Bitva bez návratu* (Giugno '44: Sbarcheremo in Normandia, 1968), který natočil v italsko-španělské koprodukcí León Klimovsky, zaaranžoval do instrumentální variace jeden ze svých maršových motivů pro De Martinův *Dalle Ardenne all'inferno*. Tvůrčí tandem Morricone – Nicolai existoval v De Martinových filmech pouze jako administrativní položka v úvodních titulcích a reklamní nálepka pro filmovou distribuci, hudební vydavatele a publikum.

V úvodních titulcích první společně podepsané práce Morriconeho a Nicolaiho, v De Martinově snímku *Dalle Ardenne all'inferno*, jsou oba skladatelé uvedeni v tomto znění: „Musiche originali di Ennio Morricone e Bruno Nicolai dirette dagli autori“ (Originální hudba Ennia Morriconeho a Bruna Nicolaiho řízená autory). Z formulace titulku vyplývá, že si každý z komponistů řídil a nahrával

svou hudbu sám, ačkoliv na LP a CD discích bývá uveden jako dirigent obou samostatných kompozic pouze Nicolai. Některé společně podepsané kompozice dirigoval naopak pouze Nicolai, který v letech 1965 až 1974 působil jako dirigent většiny Morriconeho hudby pro italský a zahraniční film. Například úvodní titulková sekvence v De Martinově komickém westernu *Na každého jednou dojde* (Ci risiamo, vero Provvidenza?, 1973) představuje divákovi autory v těchto profesních rolích: „Musiche di Ennio Morricone e Bruno Nicolai dirette da Bruno Nicolai“ (Hudba Ennia Morriconeho a Bruna Nicolaiho řízená Brunem Nicolaim). Spekulace kritiků a publicistů o Nicolaiho zásazích do Morriconeho filmové hudby vycházejí i ze skutečnosti, že byl jeho dlouholetým dirigentem, spolupracovníkem i hudebním interpretem. Nicolai často vystupoval v Morriconeho orchestrech a tělesech i jako hráč na varhany, které mají v autorových skladbách pro film pevné zastoupení a vyjadřují jak liturgické prvky, tak i dramatické napětí.

Variabilní motivy pro rozmanité populární žánry

Přestože je hudební styl Ennia Morriconeho a Bruna Nicolaiho rozpoznatelný a rozdílný, nelze vždy u každé ze skladeb jednoznačně určit, kdo je jejím autorem, protože na LP a CD discích bývají oba skladatelé uváděni společně. Jak jsme se již zmínili výše, Morriconeho první autorizovanou spoluprací s režisérem Albertem Martinem byl válečný dobrodružný film z druhé světové války se špionážní zápletkou a zlodějským příběhem *Dalle Ardenne all'inferno*. V symfonických polohách skladatelé prolínají vojenské marše,

instrumentální motivy vyjadřující napětí a lyrická témata doprovázející postavu hlavní ženské hrdinky. Zejména v maršových motivech rozvíjejí autoři symfonickou intenzitu epického vyprávění opakující se rytmikou perkusí, sólovým výstupem na trubku a stupňováním souhry žesťových a bicích nástrojů. Popovou a jazzovou linii zvolili Morricone a Nicolai v akčním špionážním snímku *Operace Mladší bratr* (OK, Connery, 1967), který zároveň ironicky odkazuje na britskou sérii o Jamesi Bondovi se Seanem Connerym tím, že tvůrci do hlavní role obsadili jeho mladšího bratra Neila. Tato ironie se odráží v anglicky a italsky zpívaném leitmotivu *A man for me a Se chiami amore*, který v doprovodu smíšeného sboru nazpívala Maria Cristina Brancucci vystupující pod pseudonymem Christy. Žertovné prvky jsou uvozeny hrou na trombon, jenž se v instrumentaci skladby cyklicky opakuje.

Podobně jako v *Operaci Mladší bratr* založili skladatelé celou kompozici na jazzu, beatu, popu a jiných formách moderní populární hudby i v gangsterském snímku *Roma come Chicago* (Řím jako Chicago, 1968). Tentokrát se oba autoři zaměřili na symfonické pojetí jazzu a popu, jejichž dynamiku rozvíjejí v některých skladbách také sólové experimenty pro perkuse. Stejně jako ve výše zmíněném špionážním dobrodružství rozvíjejí v policejní podívané širokou variabilitu instrumentálních poloh od lyrických témat přes sólové party pro kytaru a taneční motivy v rytmu shake až po žertovné skladby ve stylu dixielandu. Po tomto snímku režíroval De Martino detektivní thriller *Femmine insaziabili* (Nenasytné ženy, 1969), na němž pracoval pouze Bruno Nicolai, a poté komponovali až do první poloviny 70. let

pro režiséra hudbu k filmům jiní skladatelé. Morricone a Nicolai se znovu objevili společně až v ústředních titulcích De Martinova komediálního westernu s odkazy na němé grotesky *Na každého jednou dojde*. V hudbě k pikaresknímu příběhu o lovcích zločinců stylizovaném do kostýmu postavy tuláka Charlese Chaplina dominují lyrické a žertovné motivy vyjadřující hrdinova milostná i absurdní dobrodružství. Veselé vokály smíšeného sboru doprovázející ústřední leitmotiv rozšiřují Morricone a Nicolai i o další témata pro smyčce, zvonkohru, klavichord nebo cembalo a jejich instrumentální variace.

Posledním filmem v tvorbě Alberta De Martina, u něhož jsou pod hudbou společně podepsáni Ennio Morricone a Bruno Nicolai, který je zároveň poslední Nicolaiho spoluprací s režisérem, je satanský horor *Antikrist* (L'anticristo, 1974). Film přistupuje k hororu rafinovaně, neboť posedlost ďáblem a výjevy z pekla se odehrávají pouze v psychicky narušené mysli ochrnuté hrdinky. Skladatelé prolínají ve freudovském příběhu o sexuální frustraci instrumentální abstrakci a lyrické prvky s avantgardními experimenty. Do opakujících se motivů pro housle a klavír nebo varhanních skladeb organicky vstupují atonální prvky a záměrně rušivý soubor lidských hlasů (splývající šepoty, sarkastický smích, sexuální vzdechy), vyjadřující dezorientaci a fantaskní svět hrdinky i její potlačenou sexualitu. Po snímku *Roma come Chicago* se jedná o druhou kompozici, kde se autoři v symfonické, výrazové i experimentální linii jednotlivých motivů zaměřují na temné a melancholické pojetí hudby vycházející ze stejně založených příběhů. Jestliže v *Dalle Ardenne all'inferno* Morricone a Nicolai zdůrazňují

symfonickou epiku a ve filmech *Operace Mladší bratr* a *Na každého jednou dojde* ironická témata, ve výše zmíněných snímcích volí zcela protikladný přístup. V atonálně avantgardní hudbě pro *Antikrista* dominují dva instrumentální leitmotivy varhanního oratoria a virtuózního sóla pro housle doprovázené klavírem.

Několik poznámek závěrem

Po filmu *Antikrist* se v roce 1974 v tvorbě Alberta De Martina samostatně působící skladatelská dvojice Ennio Morricone & Bruno Nicolai rozpadla, ale zároveň došlo i k ukončení dlouholeté spolupráce mezi Morriconem a Nicolaim. Důvodem nebyly osobní spory, jak tvrdí některé spekulativní a neověřené zdroje, ale skutečnost, že Morricone chtěl zamezit šíření zkonstruovaných tvrzení o autorství jednotlivých skladeb a usiloval o větší kontrolu nad svou vlastní hudbou. Morricone v rozsáhlých knižně vydaných rozhovorech s Antoniem

Mondou, Giuseppem Tornatorem a Alessandrem De Rosou uvádí, že jejich cesty se rozešly pouze profesně, ale zůstali nadále přáteli. Zatímco Nicolai s De Martinem již nikdy nespolupracoval, Morricone zhudebnil ještě dva jeho snímky. V satanském hororu s ekologickým poselstvím *Holocaust 2000* (Holocaust 2000, 1977), který vypráví o výstavbě jaderné elektrárny ve spojení s ďáblem, skladatel variuje leitmotiv pro hoboj, flétnu, klavír a ženský sbor, do něhož v intervalech vstupují perkuse a pikola. Celá kompozice je kromě ústředního tématu a popového valčíku založena na neli-bozvučných smyčcových motivech doprovázených exotickými rytmy vyjadřujícími příchod Antikrista z Afriky. V mysteriózním thrilleru *Blood link* (Krvavá stopa, 1981) o telepatickém spojení dvou povahově rozdílných bratrů-dvojčat Morricone variuje valčíková témata pro smyčce a klavír a atonální symfonie, z nichž některé rytmizuje vstupy basové elektrické kytary a perkusí.

Jan Švábenický (* 1981) studoval na katedře divadelních, filmových a mediálních studií na FF UP v Olomouci a poté absolvoval doktorské studium na Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Zaměřuje se na dějiny a interpretaci italské kinematografie, v rámci které se často zabývá populárními žánry, populární kulturou a filmovou hudbou. Publikuje knižně i časopisecky také v Itálii. Je autorem např. italské knižní publikace „Aldo Lado & Ernesto Gastaldi. Due cineasti, due interviste. Esperienze di cinema italiano raccontate da due protagonisti“ (2014) nebo rozsáhlé monografie „Fenomeni italský western. Sociokulturní charakteristiky jednoho žánru“ (2021).

» jan.svabenicky@gmail.com

Giovanni Boccaccio: 650 let od smrti italského velikána

ROZHOVOR

Letos si připomínáme 650 let od smrti zakladatele italské umělecké prózy Giovanniho Boccaccia. Společně s Dantem a Petrarcou je klíčovou postavou nejen italské, ale dokonce světové literatury. Byl a do dnešní doby je důležitým představitelem renesančního humanismu, kulturního a intelektuálního směru, který kladl důraz na návrat k antickým ideálům, studium latinských a řeckých textů a rozvoj člověka jako jedinečné a rozumové bytosti. Boccaccio bývá nejčastěji spojován se svým významným dílem *Dekameron*, souborem sta novel, jež vyprávějí mladí Florentáné prchající před morem za městské hradby, který se i přes svůj erotický nádech dochoval až do dnešních dnů. Jeho dílo ale sahá daleko za tuto slavnou sbírku. Mezi další patří například román *Elegia di Madonna Fiammetta* nebo jeho latinská díla, jako například *Genealogia deorum gentilium*, encyklopedické dílo o antické mytologii, či *De mulieribus claris*, první sbírka životopisů důležitých žen v evropské literatuře.

Život Giovanniho Boccaccia a jeho dílo

Giovanni Boccaccio se narodil v roce 1313 pravděpodobně v Certaldu jako nemanželský syn florentského obchodníka. Dětství strávil v Florencii, ale kolem roku 1327 ho otec poslal do Neapole, kde měl studovat obchod, později i kanonické právo. Díky svému literárnímu talentu se Boccaccio brzy dostal do kruhů kolem neapolského dvora krále Roberta I. z Anjou, jehož dvorské prostředí tehdy patřilo k hlavním ohniskům raného humanismu a kulturní obnovy. Po roce 1340 se kvůli hospodářskému úpadku otcovy firmy vrátil do Florencie, kde působil jako úředník a literát. V roce 1348 zažil morovou epidemii, která ho inspirovala k napsání právě *Dekameronu*, ale od 50. let 14. století se přiklonil spíše k náboženské a učené literatuře. Přátelil se s Petrarcou, jehož obdivoval a s nímž si dopisoval a od roku 1360 žil střídavě ve Florencii a Certaldu. Giovanni Boccaccio zemřel 21. prosince roku 1375 právě v Certaldu.

Boccaccio vytvořil rozsáhlé a různorodé dílo, které zahrnuje jak texty psané nejen italsky, ale také

latinsky. Jeho nejznámějším dílem je bezpochyby již zmíněný *Dekameron*. Soubor novel zasazených do rámcového příběhu deseti mladých lidí, kteří prchají před morem z Florencie. Během deseti dnů si pak tato skupina sedmi žen a tří mužů navzájem vypráví příběhy o lásce, chytrosti, štěstí i lidské slabosti. Příběhy z *Dekameronu* a jejich náměty ovlivnily řadu dalších uměleckých děl. Z rané tvorby vyniká *Filocolo*, román který vypráví o zmařených milostných aférách Floria a Biancofioreve, a také *Filostrato*, lyricko-epická skladba, kde Boccaccio převyprávěl příběh o lásce Troila a Chryseidy. Dalším významným dílem je *Amorosa visione*, soubor snových obrazů, které spisovatel napsal mezi lety 1342 a 1343 a dochovalo se k nám ve dvou různých verzích. Jedna z nich je reprodukována v kritickém vydání editovaném Vittorem Brancou.

Boccaccio se také aktivně věnoval Danteho odkazu, napsal jeho životopis a komentoval *Božskou komedii*, ke které právě on přidal přívlastek „božská“. Co je však důležité neopomenout je jeho latinská tvorba, která představuje neméně důležitou součást jeho odkazu. Valentina Rovere z Univerzity Palackého se ve svém výzkumu zaměřuje právě na méně známé latinské texty tohoto humanisty, zejména *Genealogia deorum gentilium* a *De montibus*. V následujícím rozhovoru přibližuje, čím jsou tato díla výjimečná, jak s nimi Boccaccio pracuje a proč má smysl se k nim vracet i dnes.

Ve svém příspěvku *La natura delle fonti in Giovanni Boccaccio: i luoghi del mito tra Genealogie e De montibus* se zabýváte dvěma méně známými díly Boccaccia. Můžete stručně vysvětlit, o čem pojednávají *Genealogia deorum gentilium* a *De montibus*?

Genealogia deorum gentilium je mytografická encyklopedie v patnácti knihách, jejímž cílem je shromáždit, uspořádat a vyložit mýty antiky. Je to skutečná *summa* starověkého mytologického vědění, v níž Boccaccio rekonstruuje rodokmeny bohů, shromažďuje jemu známé mytologické příběhy a ke každému nabízí alegorický výklad. Poslední dvě knihy pak mají osobnější charakter: čtrnáctá je věnována obraně poezie, zatímco závěrečná kniha obhajobě samotného autora.

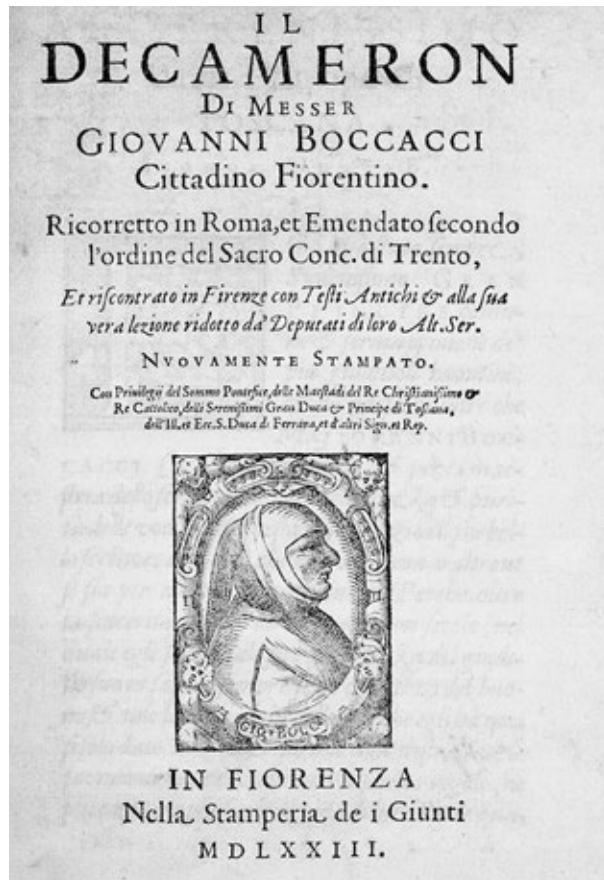
De montibus (zkrácený název pro *De montibus, silvis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis seu paludibus et de nominibus maris*) je geografický repertoár přibližně dvou tisíc přírodních lokalit převzatých z klasických autorů. Jedná se o dílo zamýšlené jako praktický nástroj pro četbu antických textů, rejstřík geografických názvů, který má čtenáři umožnit orientaci v literární geografii klasického světa.

Analýzujete prameny, jimiž se Boccaccio inspiroval. Jaké to jsou a proč jsou důležité?

Boccacciovy prameny sahají od klasických autorů jako Ovidius, Vergilius, Seneca, Plinius přes středověké encyklopedisty až k jeho současníkům. V několika významných případech Boccaccio cituje samotného Danta a Petrarca. V *Genealogii* jsou tyto prameny uváděny s velkou přesností: Boccaccio téměř vždy udává autora a často i konkrétní dílo, ne-li přímo konkrétní knihu, ze které čerpá danou mytologickou informaci pro svou encyklopedii pohanských bohů.

Naopak v *De montibus*, přestože rovněž vychází ze stejného fondu antických textů, Boccaccio nikdy neuvádí, z jakých pramenů čerpal pro jednotlivá geografická hesla, ale používá neosobní formu-lace, aby uvedl různé informace o místech, která

popisuje. Protože byla obě díla koncipována paralelně a jejich přístup je v mnoha ohledech srovnatelný, zkoumání toho, co se vyskytuje v obou dílech, umožňuje jednak ověřit prameny, které nejsou v geografickém díle explicitně uvedeny, jednak pochopit autorovy volby v případech, kdy k vytvoření dvou totožných popisů v různých dílech použil navzájem si odporující prameny.

Titulní strana *Dekameronu*, vydání z roku 1573, vytištěné v italské Florencii tiskárnou Giunti. Zdroj: Wikimedia Commons.

Obecně vzato je studium pramenů, z nichž Boccaccio v těchto dvou latinských dílech čerpal, privilegovanou cestou k rekonstrukci jeho knihovny. Jak skutečné, tak intelektuální; je to zlatý klíč, jak vstoupit přímo a bez prostředníků do jeho světa textů a myšlenek.

Jakým způsobem podle vás Boccaccio zpracovává totéž téma v těchto dílech?

Obě díla jsou si blízká na více rovinách, co do cíle a záměru, v přístupu k antickému vědění i ve strukturálních volbách, které byly zvoleny k jeho uspořádání; až po metodologii, kterou používá. Natolik, že je lze skutečně považovat za dvě strany jednoho učeného projektu. To, co se mění, je úhel pohledu, z něhož je totéž téma nahlíženo: antická literatura a poezie je v *Genealogii* nahlížena skrze filtr mytologie, zatímco v *De montibus* jsou tytéž texty a autoři zaznamenáváni podle geografických prvků, které zprostředkovávají. Především pak v mytologickém díle Boccaccio vedle prostého vyprávění mýtů připojuje také přehled alegorických výkladů, zatímco v geografickém díle se drží popisné roviny a téměř zcela se zříká interpretace nebo aktualizace údajů do přítomnosti.

Témata Boccacciova díla a jejich kořeny v měšťanském prostředí

Giovanni Boccaccio se ve své literární tvorbě věnoval různorodým tématům, která odrážejí jeho postavení na pomezí středověku a renesance. Jeho díla často zkoumají lidské emoce, morálku, osud a nestálost štěstěny, ale také sílu rozumu, touhu po poznání a význam přirozeného světa. Vedle světských a často ironických próz, jako je právě *Decameron* nebo *Corbaccio*, psal i učená

a mytologická díla, v nichž se snažil systematizovat antické vědění a zpřístupnit ho současníkům. Boccaccio tak spojil vášeň pro příběh, lidskou zkušenost i vzdělání, čímž se stal jedním z prvních literátů, kteří usilovali o syntézu středověkého a klasického světa v duchu raného humanismu. Tato témata úzce souvisejí s prostředím, z něhož Boccaccio vycházel, tedy s městskou obchodnickou třídou. Právě o vztahu mezi Boccacciem a touto společenskou vrstvou mluví v rozhovoru italista Nicola Esposito z Univerzity Palackého.

Jaký je podle vás vztah mezi Boccacciem a obchodnickou třídou?

Myslím, že je to vztah úzký, ale ne přímočarý. Boccaccio dobře zná obchodnickou etiku, nasál ji mezi Neapolí a Florencií a má přátele i čtenáře, kteří do tohoto světa patří. Ale ve svých textech se neomezuje na to, aby toto prostředí jen odrážel: pozoruje ho, inscenuje, někdy ho oslavuje, jindy zesměšňuje. V tomto smyslu je jeho vztah k obchodnické třídě spíš kritický než oslavný. Nepíše ani „pro“ obchodníky, ani „proti“ nim, píše „o“ obchodnících – a to je zásadní rozdíl.

Jakou roli dle vašeho mínění hraje dvorský ideál v Boccacciově díle?

Zásadní roli, ale nikdy ne strnulou. Dvorský ideál u Boccaccia je jazyk, kterým se neustále mluví a znovu vykládá: šlechtici, kteří ztratili majetek, noví zbohatlíci, měšťanky, zamilovaní mladí lidé, ale také kejklíři a šarlatáni. V tomto smyslu se dvornost stává prostorem sociálního a kulturního vyjednávání. Není to nálepka, která označuje šlechtický původ, ale symbolický zdroj, který se každý může pokusit využít – s úspěchem, nebo

Portrét italského spisovatele Giovanniho Boccaccia z 15. století.
Zdroj: Wikimedia Commons.

s katastrofálními následky. A Boccaccio se baví tím, že nám ukazuje obě možnosti.

Myslíte, že Boccaccio psal jako pozorovatel, nebo spíše jako člověk, který sdílel hodnoty určité společenské vrstvy?

Řekl bych obojí. Je autorem hluboce ponořeným do své doby, takže nikdy nepíše „zvenčí“. Ale zároveň má intelektuální jasnozřivost, která mu umožňuje nahlížet hodnoty svého světa s jistým

odstupem. Možná právě to činí *Dekameron* tak moderním: dokáže být zaujatý i kritický zároveň. Je to vypravěč, který žije uvnitř rozporů své doby – a právě proto je dokáže tak bystře popsat.

Boccacciovo živé dědictví: Proč jeho dílo stále inspiruje čtenáře i vědce

Giovanni Boccaccio zůstává i dnes mimořádně významnou postavou světové literatury. Jeho fascinující schopnost vyprávět příběhy i do dnešních dnů zanechává ve čtenářích silné emoce. Boccaccio dokázal nadčasově zachytit lidskou přirozenost ve všech jejích podobách, od směšnosti a slabosti po odvahu, vynalézavost a touhu po svobodě. Jeho hluboké porozumění společnosti, schopnost spojit učnost s životní zkušeností a cit pro jazyk z něj činí autora, jehož texty stále oslovují čtenáře i interprety. To dokazuje i současný výzkum spojený s Boccacciem. Nicola Esposito upozornil na nedávno ukončené dva vědecké kongresy – v Tours (2024) o *Výkladech k Božské komedii* a v Göttingenu (2025) o *De casibus virorum illustrium*. Spoustu dalších vědeckých akcí pravidelně pořádá italská Ente Nazionale Giovanni Boccaccio a americká American Boccaccio Association. I Univerzita Palackého v Olomouci k tomuto kulturnímu výzkumu aktivně přispívá. Ve dnech 16.–17. října 2025 bude katedra romanistiky Filozofické fakulty

hostit důležitou konferenci určenou studentům magisterského a doktorského studia, která nabídne mladým badatelům možnost prezentovat své výzkumné práce v rámci odborného akademického vystoupení před publikem složeným ze specialistů, kteří s nimi povedou konstruktivní a kolegiální dialog. Italská sekce, kterou povede Nicola Esposito společně s Jiřím Špičkou a Valentinou Rovere, se bude věnovat právě 650. výročí úmrtí Giovanniho Boccaccia. Hlavním tématem bude Boccaccio a jeho dědictví v evropských literaturách. I v dnešní době je důležité studovat Boccacciova díla a analyzovat jejich prameny. *„Tato díla nám pomáhají pochopit nejen to, co se ve 14. století o minulosti vědělo, ale také jak se to vědělo a jak se rozhodli toto poznání předat dalším generacím. Boccaccio není pouhý kompilátor: je pozorný čtenář, kritický interpret a autor schopný vyrovnat se s limity i potenciálem svých pramenů,”* vyjádřila se ještě k tématu Valentina Rovere z Univerzity Palackého. Svým přístupem Boccaccio překračuje dobové hranice a nabízí modernímu čtenáři cenný vhled do způsobu myšlení, hodnot a představ tehdejší společnosti. Jeho díla neslouží jen jako historický záznam, ale také jako nástroj kulturní paměti, který propojuje minulost se současností a inspiruje k novému čtení klasických témat.

Za rozhovory děkuje **Valérie Kočárníková**.

Valérie Kočárníková (* 2003) studuje italštinu a žurnalistiku na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci studia se zabývá současnou i starší italskou literaturou a spravuje mediální výstupy italské sekce Katedry romanistiky.

» valerie.kocarnikova@seznam.cz

ZE SBÍREK...

Vlastivědného muzea Jesenicka

Trojrozměrné fotografie R. J. Kleina z přelomu 19. a 20. století

Moderní technologie dokáží v mnoha ohledech usnadnit kurátorovi badatelskou činnost při zjišťování a doplňování nových informací o sbírkových předmětech, zároveň nabízejí mnohem kvalitnější možnosti jejich digitalizace či umožňují jejich divácky vděčnější způsob prezentace. Všechny tyto aspekty se ve značně vysoké míře uplatnily v případě kolekce skleněných stereofotografií jesenického fotografa Rudolfa J. Kleina z přelomu 19. a 20. století, nacházejících se ve sbírkách jesenického muzea.

Soubor snímků v počtu 155 kusů se stal součástí muzejních sbírek teprve v roce 1984 a vzhledem k tomu, že jako způsob akvizice je uvedeno „staré sbírky“, byl patrně součástí původního předválečného fondu muzea. Po dvou letech však došlo k odepsání 61 kusů z důvodu duplicity či poškození (v roce 2013 byly dodatečně zapsány ještě čtyři kusy). Kolekce čítající aktuálně 98 skleněných dvoj snímků o rozměrech 8,5 × 17 cm ležela dlouhou dobu mimo zájem kurátorů a jejich popis se omezil na základní informace, které se podařilo zjistit pouhým prosvícením negativu a na základě

lakanických informací na původních obálkách, obsahujících pouze datum pořízení, konkrétní místo a případně událost. Autor však nebyl dlouhou dobu znám. Na základě analogie s několika kusy totožných diapozitivů a kolekcí stereonegativů zachycujících povodně v roce 1903 se podařilo fotografa v roce 2002 s vysokou mírou pravděpodobnosti ztotožnit s Rudolfem Juliem Kleinem. Rodák z Horního Benešova, narozený v roce 1866, se nejpozději v roce 1897 přestěhoval do Jeseníku, kde získal malířské a fotografické oprávnění. Vedle toho stál u zrodu místního filmového promítání a provozoval první jesenické kino. Po osamostatnění svých šesti dětí se nejpozději v roce 1931 přestěhoval do Vrba pod Pradědem, kde následujícího roku zemřel. Z jeho fotografické činnosti v Jeseníku se sice dochovalo co do počtu poměrně rozsáhlé dílo (již zmíněné povodňové – a ručně kolorované – snímky čítají rovněž několik desítek kusů), jiné jeho práce však prakticky neznáme.

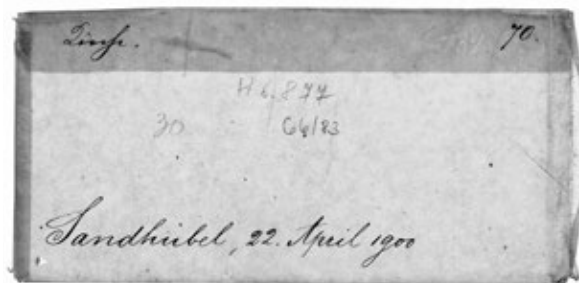
Unikátnost tvorby Kleina, místního průkopníka nových fotografických technik, spočívá ve více rovinách. První je bezesporu „trojrozměrnost“

Digitálně vyčištěný a kolorovaný (zde černobílá reprodukce) snímek vytvořený k potřebám filmu *Historické Jesenicko ve 3D*.
Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

snímků. Nedávná digitalizace snímků ve vysokém rozlišení potvrdila na fotografiích paralaxu – jedná se skutečně o dva totožné snímky vyfocené dvěma objektivy umístěnými ve stejné vzdálenosti, jako jsou lidské oči. Tyto stereografie jsou zároveň nesmírně zajímavé svými náměty. Zachycují obce v okolí Jeseníku (zejména pak Supíkovice) a často si všímají, poměrně nezvykle, neobvyklých, či naopak běžných situací nebo zřídka kdy v té době fotografovaných míst. Klein tak zachytil např. církevní procesí, drobná řemeslná stavení, kamenolomy, dílny kamenické školy, a dokonce venkovský kurník, lunapark či žebravé muzikanty. Zřejmě kvůli zvýšení trojrozměrného efektu velice často stavěl Klein před objektiv rovněž běžné obyvatele. To právě spolu s možností „3D“ zobrazení umožňuje doslova vstoupit do snímku a nechat se vtáhnout do dobové reality života v jesenickém podhůří v posledních letech starého mocnářství.

Tyto možnosti přirozeně vedly k dalším možnostem prezentace materiálu než pouze pomocí portálu eSbirky (QR kód s odkazem na konci článku). Ve spolupráci se Slezskou univerzitou v Opavě (vedoucí oboru Multimediální techniky Martin Petrásek a student Miroslav Tomka) se podařilo snímky digitálně vyčistit, vyretušovat, nakolorovat a převést do formátu, který umožnil jejich promítání v aktivní stereoskopii. Film *Historické Jesenícko ve 3D*, který měl předpremiéru v září roku 2023 v Jeseníku a dalšího roku se ve finální verzi představil na festivalu AFO Olomouc v rámci jedné ze soutěžních sekcí, je vystavěn na sekvenci vybraných snímků, které jsou propojeny zčásti fiktivním a zčásti věrným vyprávěním přibližujícím dobové a regionální momenty (hlas

Skleněný stereonegativ s původní obálkou. Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

propůjčil herec Tomáš Jirman). Částečná omezenost promítání, vyžadující 3D techniku, vedla k další a přístupnější možnosti prezentace. V závěru minulého roku tak vyšel katalog *Údolí Bělé ve třech rozměrech*, kde jsou snímky představeny způsobem anaglyfu, ke které stačí přiložené brýle. Publikace se zároveň drží formy klasického sbírkového katalogu, jednotlivé snímky jsou součástí katalogového hesla shrnující odborné zpracování zachyceného místa či fenoménu.

Jan Petrásek

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Graduál loucký

8. 9. – 14. 9. 2025 / Červený kostel

Mimořádné vystavení jednoho z nejcennějších rukopisů VKOL – *Graduálu louckého* (M IV 1), velkoformátového rukopisu z roku 1499, jehož bohatá iluminace a figurální výzdoba představují vrcholné dílo středoevropské knižní malby na přechodu od gotiky k renesanci.

Druhý domov. Česko-italské přátelství z Velké války

26. 9. – 6. 11. 2025 / Červený kostel

Vernisáž 25. 9. 2025 / 17.00

Výstava připomíná osudy tisíců uprchlíků z Trident-ska (dnes Itálie), kteří během 1. světové války nalezli útočiště v desítkách měst a obcí na Moravě. Expozice zaměřená na situaci na Olomoucku představí dosud neznámé reprodukce dobových fotografií a dokumentů zapůjčených z českých a italských institucí i soukromých archivů. Výstava vznikla ve spolupráci MGP, ve kterém probíhá stejnojmenná výstava zaměřená na Prostějovsko, a VKOL za přispění řady partnerů a podporovatelů z ČR i Itálie.

Pohledy do minulosti

Co vypráví země: Nejzajímavější objevy

Archeologického centra Olomouc

9. 9. 2025 / 17.00 / Červený kostel

Přednáška Mgr. Jakuba Vrány a Mgr. Venduly Vránové, Ph.D., z Archeologického centra Olomouc zahájí podzimní cyklus historických přednášek.

Dny evropského dědictví

13. a 14. 9. 2025 / Červený kostel VKOL

Program Dnů evropského dědictví nabídne mimořádné vystavení unikátního středověkého rukopisu z fondu knihovny – Graduálu louckého (M IV 1). V sobotu v 19 hodin pak zazní výběr chorálních zpěvů z vystaveného graduálu v podání Ensemble Opera Diversa.

V neděli bude zpřístupněna studovna vázaných novin, ve které budou k vidění tematicky vybrané dobové noviny a časopisy zaměřené na oblast Jeseníků a moravských hor. Program uzavře koncert pořádaný ve spolupráci se SMOL.

Noc literatury

17. 9. 2025 / 17.30 / kaple, Pöttingeum

Další ročník oblíbeného literárního happeningu *Noc literatury* se uskuteční v krásném prostředí kaple historické školní budovy Pöttingeum. Návštěvníci se mohou kromě ukázek ze soudobé evropské literatury v podání herců Moravského divadla Olomouc a herečky Sandry Pogodové těšit na komentovanou prohlídku kaple.

Most mezi národy

26. 9. 2025 / 17.30 / Červený kostel

Doprovodný program k výstavě *Druhý domov. Česko-italské přátelství z Velké války* nabídne tematický kulatý stůl, který vytvoří prostor pro otevřenou diskuzi, sdílení příběhů a prohloubení česko-italského přátelství. Součástí programu bude krátké hudební vystoupení s česko-italským akcentem. Tlumočení zajištěno.

Speak-Dating

30. 9. 2025 / 15.00–18.00 / Červený kostel

Již 11. ročník oblíbené akce proběhne v duchu motto „*Jazyky otevírají srdce a mysl*“ a nabídne možnost krátkých konverzací s rodilými mluvčími nebo lektory nejrůznějších jazyků.

Univerzita v kostele

Smysl vzdělání v době války. Zkušenosti z Ukrajiny

7. 10. 2025 / 17.00 / Červený kostel

Přednáška Mgr. Davida Livingstona, Ph.D., prozkoumá klíčovou roli vzdělání v časech ozbrojených konfliktů s unikátními pohledy a zkušenostmi přímo z Ukrajiny.

Černí Češi

18. 11. 2025 / 17.00 / Červený kostel

Přednáška Mgr. Kateřiny Mildnerové, Ph.D., zmapuje neobyčejné osudy namibijských dětí, které vyrůstaly v Československu. Namibijci se sami označují za „černé Čechy“ bez ohledu na to, zda žijí v Namibii, nebo se vrátili do České republiky.

Muzeum a galerie v Prostějově

Náměstí T. G. Masaryka 2

Tradiční úprava hlavy

18. 4. 2025 – 4. 1. 2026

V minulosti se vdaná žena nesměla ukazovat na veřejnosti s holou hlavou, musela se z vnitřních příčin či magických důvodů odlišovat od svobodné, prostovlasé. Dávný a všeobecně v Evropě rozšířený obyčej, kdy vdaná žena chodila s pokrytou hlavou, je tématem této výstavy, která je zaměřena na tradiční i současné úvazy tištěných šátků v našem hanáckém regionu. MGP vydalo také odbornou

publikaci *Tradiční úprava hlavy. Úvazy tištěných šátků na Hané*.

Druhý domov. Česko-italské přátelství z Velké války

30. 5. 2025 – 4. 1. 2026

Každá válka přináší zkázu. Drtivou většinou ji přináší těm, kteří s ní nemají a nechťejí mít nic společného. V roce 1915 se to stalo i lidem z Tridentska. Okolí města Trident bylo součástí Rakousko-Uherska, a když Itálie přešla na druhou stranu znepřátelených stran, stalo se Tridentsko válečnou zónou. Obyvatelé se museli vystěhovat a stali se z nich uprchlíci, kteří z velké části skončili v českých zemích. Někteří došli i do Prostějova. Výstava seznamuje s nelehkými osudy těchto nepřímých obětí 1. světové války.

Festival současného umění Prostějov

26. 9. – 9. 11. 2025 / Galerie Špalíček a hlavní budova MGP

Pro tento ročník bude jedním z hostů festivalu Marie Tomanová, fotografka žijící v New Yorku. Svou tvorbou se zaměřuje na portréty lidí, které se prolínají s prostředím New Yorku. Snímky jsou syrové, přímočaré a zrcadlí víru, sílu mládí.

Dalším z hostů bude Tomáš Kurečka, jenž ve své tvorbě odkazuje na nejrůznější dobové a historické souvislosti zobrazování.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1

Do Brna široká cesta

4. 3. – 14. 9. 2025 / Kaple přerovského zámku

Výstava o kramářských písních s názvem *Do Brna široká cesta* byla připravena ve spolupráci

s Moravským zemským muzeem v Brně. Návštěvníci se na ní budou moci seznámit s tzv. světskými kramářskými tisky, ve kterých se zpívalo o přírodních katastrofách, o nešťastných láskách, lidských neřestech (např. tabáku), rekrutování, bitvách, kriminálních činech, ale také třeba o krinolíně a doktoru Faustovi. Vstupné: 60/30 Kč.

Přerovské povstání a osvobození 1945

2. 5. – 28. 9. 2025 / městský park Michalov
Panelová výstava ve veřejném prostoru k 80. výročí Přerovského povstání a konce 2. světové války. Prezentace připomene události povstání, jež jsou významné nejen v rámci regionální historie, ale díky prvenství i celorepublikově.

S kufrem na cestách

20. 6. – 31. 12. 2025 / Velký výstavní sál v II. patře Přerovská továrna KAZETO, založená obuvníkem Karlem Zejdou, vyrobila přes 60 milionů kufřů, které se staly nejen symbolem cestování, ale i uchovávání vzpomínek. Výstava bude mapovat historii podniku, představí jeho produkci a současně návštěvníkům nabídne možnost nostalgicky si připomenout, jak se cestovalo v předchozích sto letech. Vstupné: 80/40 Kč.

Rudolf Uherek

9. 9. – 9. 11. 2025 / Historický sál a předsálí
Výstava představí průřez uměleckou tvorbou Rudolfa Uhereka, který se ve své práci soustředil především na malbu. Návštěvníci se mohou seznámit s jeho obrazy vytvořenými technikou akvarelu a oleje, jež odrážejí autorovu osobitou výtvarnou vizi a cit pro barvu i detail. Vstupné: 40/20 Kč.

ORNIS – Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově

Bezručova 10

Otevírací doba celoročně: úterý–neděle 9.00–17.00

Věda malebná: historie přírodovědné ilustrace

4. 4. – 2. 11. 2025 / Výstavní sál ORNIS
Hlavní sezónní výstava Ornitologické stanice Muzea Komenského v Přerově, která se věnuje fenoménu vědecké ilustrace v přírodních vědách. Vstupné: 60/30 Kč.

Hrad Helfštýn

Týn nad Bečvou 333

Otevírací doba hradu v roce 2025:

Od 1. 5. do 31. 8. 2025 – denně mimo pondělí,
9.00–18.00

Od 1. 9. do 31. 10. 2025 – denně mimo pondělí,
9.00–17.00

Petr Voříšek – Periferrium

27. 4. – 26. 10. 2025 / Galerie na II. nádvoří, hrad Helfštýn

Výstava volné tvorby Petra Voříška, ve které se harmonicky kloubí industriální poetika periferie se světem imaginárních živočišných forem.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

náměstí Republiky 5

Péče o zdraví. Výstava fotografií Jindřicha Štreita

26. 6. – 7. 9. 2025

„Být s rodinou v životě, v lásce i v umírání.“ V intimním a citlivém svědectví dokumentárního fotografa se otevírá svět, který běžně zůstává skrytý – svět paliativní péče, nasazení zdravotníků i tichého

hrdinství rodin a pacientů. Výstava představuje tři fotografické cykly, které zachycují práci Charity Šumperk a zdravotnického personálu v jejich každodenní službě.

Zachráněné tóny

od 19. 9. 2025 / vernisáž 18. 9. 2025 v 17.00

Výstava je součástí projektu, kdy VMO v pravidelných každoročních cyklech představuje významné restaurátorské počiny ze svých sbírek. V tomto

případě budou veřejnosti prezentovány dva významné hudební nástroje z Hudební podsbírký, a sice barokní kontrabas a klavichord.

Řemeslný jarmark

20. 9. 2025 / 10.00–17.00

Návštěvníci zažijí úžasnou atmosféru řemeslného jarmarku. Těšit se mohou na regionální výrobky a produkty, přehlídku tradičních řemesel, tvořivou dílnu, vystoupení folklorních souborů a cimbálovou muziku. Na jarmarku budou stánky s prodejem zboží, např. výrobky ze slámy, příze, proutěné košíky, řezbářské výrobky apod. K vidění bude také prezentace některých řemesel (paličkování krajek, košíkářství, aj.).

Schovala jsem se za list

od 10. 10. 2025 / vernisáž 9. 10. 2025 v 17.00

Ojedinelý projekt propojení fotografie a arteterapie je zaměřen na handicapované autory v propojení s renomovaným fotografem Jindřichem Štreitem. Klienti denního stacionáře Gaudium v Brně prožívají radosti, starosti i strachy jako my. Svůj život doma a v prostředí, kde se se svými rodinami pohybují, zachytili prostřednictvím fotografií. Projekt vznikl ve Středisku volného času Lužánky Brno.

Speciální programy a aktivity Centra muzejní pedagogiky VMO pro veřejnost:

Víkendové workshopy – tvořivé dílny zaměřené na děti, např. výroba masopustních masek nebo další sezónní aktivity, zdarma v rámci vstupného.

Po zavíračce – netradiční večerní prohlídky pro dospělé, odhalující fascinující detaily z historie a přírody, s ochutnávkou vína či piva.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké náměstí 1

Poklady jesenické archeologie

24. 6. – 26. 10. 2025 / Hlavní výstavní sál Vodní tvrže
Výstava představí bohatou historii regionu prostřednictvím archeologických nálezů. Návštěvníci se seznámí s dějinami archeologického bádání na Jesenicku a objeví předměty z pravěku i středověku – od stop prvních zemědělců přes germánské artefakty až po pozůstatky mohutných hradů, jimiž je Jesenicko proslulé. Výstavu doplní bohatá fotografická dokumentace a unikátní exponáty, z nichž některé budou veřejnosti představeny vůbec poprvé. Přijďte se podívat na poklady, které vydala jesenická zem. Vstupné: 60/30 Kč.

Muzeum Šumperk

Hlavní třída 342/222

Rudy kovů Šumperska a Jesenicka

18. 6. – 2. 9. 2025 / Výstavní síň a Rytířský sál
Regionálně zaměřená geologická výstava vychází z bohatých sbírek šumperského muzea a návštěvníky seznamuje s hlavními skupinami rud kovů, jejich druhy, zbarvením a způsobem vzniku. Výstava je částečně i mezioborová. Blíže představen je historický vývoj těžby a zpracování rud v regionu.

Šumpersko, války, vojáci

12. 6. – 14. 9. 2025 / Rytířský sál
Klub plastikových modelářů Šumperk přichystal ve spolupráci s Vlastivědným muzeem v Šumperku regionálně zaměřenou výstavu s válečnou a vojenskou tematikou. Instalaci doprovázejí dobové fotografie, k vidění jsou rovněž součásti tehdejší

vojenské výstroje a výbroje, modely vojenské techniky i autentické předměty dokládající válečné události v regionu.

Zdeněk Skřivánek: Kouzlo krajiny

23. 8. – 26. 10. 2025 / Galerie mladých
Zdenka Skřivánka ze Zvole malování provází od dětství. Je samoukem, kterého vede zvědavost k experimentu se všemožnými výtvarnými technikami. Převažují olejomalby, akvarely a pastely. Vyzkoušel rovněž grafiku, ilustraci a svět reklamy. Náměty nejčastěji nachází v krajině.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Ze Zábřeha kolem světa

5. 6. – 21. 9. 2025

Formou interaktivních her, skládaček a kvízů se seznámí malí i velcí návštěvníci se všemi světovými kontinenty. Největším lákadlem zdejší instalace je velká objevitelská loď, na jejíž palubě se mohou malí dobrodruzi stát skutečnými mořeplavci a po vzoru Kryštofa Kolumba objevovat svět.

Muzeum Mohelnice

Kostelní náměstí 938

Jen se tak trochu zhoupnout. Kolébky a houpáčky

11. 7. – 5. 10. 2025

Výstava se zaměřuje na fenomén houpání v různých etapách lidského života. Představuje exponáty ze sbírek muzea i od soukromých sběratelů. Vedle houpáček a kolébek nechybí ani kočárky a houpací křesla. Fotografie od veřejnosti pak připomínají houpáčky i dětská hřiště v regionu.

Petr Voříšek

PERIFERRISTA

27.4. - 26.10.2025

Periferrium hradu Helfštýn

Na výstavu vás srdečně zve
Muzeum Komenského v Přerově,
organizace zřizovaná a financovaná
Olomouckým krajem.

MGP

DRUHÝ DOMOV

Česko-italské přátelství z Velké války

Muzeum a galerie v Prostějově, nám. T. G. Masaryka 2, Prostějov

30. 5. 2025 – 4. 1. 2026

Červený kostel VKOL, Bezručova 3, Olomouc

25. 9. – 6. 11. 2025

